T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

VERGİ KAÇIRMA ETİĞİ:
KOCAELİ BÖLGESİNDEKİ VERGİ MÜKELLEFLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Aslıhan ÇELİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İŞLETME ANABİLİM DALI

GEBZE

2019

T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

VERGİ KAÇIRMA ETİĞİ: KOCAELİ BÖLGESİNDEKİ VERGİ MÜKELLEFLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Aslıhan ÇELİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İŞLETME ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Gökhan ÖZER

GEBZE
2019

GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	**YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU**

GTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ...../...../..... tarih ve ...../..... sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 10/06/2019 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Aslıhan ÇELİK'in tez çalışması İşletme Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE
(TEZ DANIŞMANI) : PROF. DR. GÖKHAN ÖZER

ÜYE : Dr. Öğr. ÜYESİ SERHAT ERAT

ÜYE : Dr. Öğr. Üyesi MURAT ÖZCAN

ÜYE :

ÜYE :

ONAY

Gebze Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler. Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ...../...../..... tarih ve ...../..... sayılı kararı.

ÖZET

Benjamin Franklin'in ''Hayatta iki şeyden kaçamazsın; biri ölüm diğeri ise vergi'' şeklindeki ifadesi, vergi kavramının önemini vurgulamaktadır (Kitapçı, 2015). Bu sözün vergi kaçakçılığına ne gibi tepki uyandırdığını, mükelleflerin davranışlarından anlamak mümkündür. Buna rağmen vergi kaçakçılığı, geçmişten günümüze hemen hemen tüm koşullarda gerçekleşmektedir. Toplumun vergiye olan uyumluluk seviyesi, vergi bilinci, etik algıları ve yaşadıkları toplumun etkisiyle oluşan vergi kültürü düzeyleri, vergi kaçakçılığına olan bakış açılarını etkilemektedir.

Katolik bir rahip olan Martin Crowe'un 1944'te yazmış olduğu doktora teziyle sadece kamu maliyesi ve ekonomik yönden incelenen vergi kaçakçılığı, teolojik ve felsefi açıdan da incelenmeye başlanmıştır. Etik yönüyle ele alınan vergi kaçakçılığı kavramında yüzyıllar boyunca üç temel görüş ortaya çıkmıştır. Yararlanılan anket çalışmasında bu üç görüşün yansımaları görülmektedir.

Çalışmada, mükelleflerin hangi durumlarda vergi kaçırmaya daha fazla eğilim gösterdiklerini tespit etmek ve gerçek davranışlarından ziyade vergi kaçakçılığına girme niyetlerini ölçmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda, Kocaeli Bölgesi'ndeki vergi mükellefleri üzerinde bir anket çalışması yapılmıştır. 303 vergi mükellefinden toplanan veriler SPSS 21 programı ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre tanımlayıcı istatistik analizleri, katılımcıların demografik özelliklerine göre değişiklik göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Etik, Vergi Kaçırma Etiği, Vergi Mükellefleri.

SUMMARY

Benjamin Franklin stated that you can't escape from two things in a life one is death and another one is tax to emphasize the importance of tax expression. It is possible to understand from the behaviors of the taxpayers the response of this promise to tax evasion. Despite this, tax evasion is taking place in almost all circumstances from past to present. The level of tax compliance of the society, tax awareness, ethics of ethics and the level of tax culture formed by the influence of the society they affect the point of view of tax evasion.

A doctoral thesis by Martin Crowe, who was a Catholic priest, began to be examined in the theological and philosophical aspects of tax fraud, which was examined only by public finances and economically. In the concept of tax evasion, which has begun to be dealt with ethically, three basic views have emerged over the centuries. Reflections of these three views can be seen in the survey.

The aim of the study was to determine the taxpayers' tendency to tax evasion, and to measure their intentions to engage in tax evasion rather than their actual behavior. In this context, a survey was conducted on taxpayers in Kocaeli Region. Data collected from 303 taxpayers were analyzed by SPSS 21 program. According to the results of the analysis, descriptive statistical analysis varies according to the demographic characteristics of the participants.

Keywords: Ethics, Ethics of Tax Evasion, Taxpayers.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans öğrenimim sırasında ve tez çalışmam boyunca konu seçiminden analizlerin değerlendirmesine kadar geçen süreçte, her türlü destek ve yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Gökhan ÖZER'e gösterdiği sabır ve desteği için en içten dileklerimle teşekkür ederim.

Ayrıca tez sürecinde sağlamış oldukları sonsuz destek için Arş. Gör. Abdullah Kürşat MERTER ve Arş. Gör. İlhan ÇAM'a bir kez daha teşekkür ederim.

Kocaeli Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Başkanı ile Yönetim Kurulu üyelerine ve Kocaeli Vergi Denetim Kurulu Başkanlığına değerli katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Bu süreç boyunca emeği geçen tüm arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

Bu çalışma, her zaman bana destek olan hayatımın anlamı annem Emine ÇELİK, ağabeyim Dr. Bilgehan ÇELİK ve büyük üstat babam SMMM Veysel ÇELİK'e hediyemdir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET **i**

SUMMARY **ii**

TEŞEKKÜR **iii**

İÇİNDEKİLER **iv**

KISALTMALAR DİZİNİ **vi**

TABLOLAR DİZİNİ **viii**

1. GİRİŞ **1**

1.1. Araştırmanın Amacı 3

1.2. Araştırmanın Yöntemi 3

1.3. Araştırmanın Bölümleri 3

2. VERGİ İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE **5**

2.1. Vergi Kavramı 5

2.1.2. Verginin Tanımı ve Önemi 7

2.2. Vergi Suçu Kavramı ve Vergi Suçları 9

3. VERGİ KAÇAKÇILIĞI KAVRAMI **11**

3.1. Vergi Kaçakçılığının Tanımı 11

3.2. Vergi Kaçakçılığı Suçlarını Oluşturan Eylemler 12

3.2.2. . Defter, Kayıt ve Belgeleri Tahrif Etme, Gizleme veya Muhteviyatı İtibari ile Yanıltıcı Belge Düzenleme ya da Kullanma 14

3.3. Vergi Kaçakçılığının Nedenleri 16

3.3.1. Ekonomik ve Mali Nedenler 16

3.3.2. İdari ve Hukuki Nedenler 18

3.3.3. Sosyal ve Psikolojik Nedenler 19

4. VERGİ ETİĞİ KAVRAMI **21**

4.1. Etik ve Ahlak Kavramı Ayrımı 21

4.2. Vergi Etiğinin Tanımı ve Önemi 23

4.3. Vergi Etiğinin Diğer Kavramlar ile İlişkisi 24

4.3.1. Vergi Uyumu ve Vergi Etiği 25

4.3.2. Vergi Bilinci ve Vergi Etiği 28

4.3.3. Vergi Kültürü ve Vergi Etiği 29
4.3.4. Din ve Vergi Etiği 31
4.3.5. Vergi Adaleti ve Vergi Etiği 32
4.4. Literatürde Vergi Kaçırma Etiği Üzerine Yapılan Araştırmalar 33
5. VERGİ KAÇIRMA ETİĞİ: KOCAELİ BÖLGESİ'NDEKİ VERGİ MÜKELLEFLERİ ÜZERİNE ARAŞTIRMA 37
5.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi 37
5.2. Araştırmanın Kapsamı 38
5.3. Anket Formunun Hazırlanma Süreci 38
5.4. Verilerin Analizi ve Bulgular 39
5.4.1. Kocaeli Vergi Dairesi Başkanlığı'na Kayıtlı Vergi Mükellefiyet Sayısı ve Kocaeli SMMM Odasına Kayıtlı Üye Sayısı ve Dağılımları 39
5.4.2. Demografik Göstergeler 42
5.5. Bağımsız Örneklem T Testi, Varyans Analizi (ANOVA) ve Tanımlayıcı İstatistikler 48
5.6. Duncan Testi Analizi 63
5.6.1. Öğrenim Düzeyi Değişkeni için Yapılan Duncan Testi Analizi 63
5.6.2. Yaş Grupları Değişkeni için Yapılan Duncan Testi Analizi 74
5.6.3. Çalışma Süresi Değişkeni için Yapılan Duncan Testi Analizi 77
7. SONUÇ 78
KAYNAKLAR 80
ÖZGEÇMİŞ 90
EKLER 91

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	Açıklamalar
ANOVA	: Varyans Analizi
AS	: Allingham – Sandmo
GMSİ	: Gayrimenkul Sermaye İradı
İSMMMO	: İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası
KDV	: Katma Değer Vergisi
SM	: Serbest Muhasebeci
SMMM	: Serbest Muhasebeci Mali Müşavir
SPSS	: Statistics Package For Social Sciences
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
VKE 1	: Vergi Kaçırma Etiği Anketinin 1. İfadesi
VKE 2	: Vergi Kaçırma Etiği Anketinin 2. İfadesi
VKE 3	: Vergi Kaçırma Etiği Anketinin 3. İfadesi
VKE 4	: Vergi Kaçırma Etiği Anketinin 4. İfadesi
VKE 5	: Vergi Kaçırma Etiği Anketinin 5. İfadesi
VKE 6	: Vergi Kaçırma Etiği Anketinin 6. İfadesi
VKE 7	: Vergi Kaçırma Etiği Anketinin 7. İfadesi
VKE 8	: Vergi Kaçırma Etiği Anketinin 8. İfadesi
VKE 9	: Vergi Kaçırma Etiği Anketinin 9. İfadesi
VKE 10	: Vergi Kaçırma Etiği Anketinin 10 İfadesi
VKE 11	: Vergi Kaçırma Etiği Anketinin 11. İfadesi
VKE 12	: Vergi Kaçırma Etiği Anketinin 12. İfadesi

VKE 13	: Vergi Kaçırma Etiği Anketinin 13. İfadesi
VKE 14	: Vergi Kaçırma Etiği Anketinin 14. İfadesi
VKE 15	: Vergi Kaçırma Etiği Anketinin 15. İfadesi
VKE 16	: Vergi Kaçırma Etiği Anketinin 16. İfadesi
VKE 17	: Vergi Kaçırma Etiği Anketinin 17. İfadesi
VKE 18	: Vergi Kaçırma Etiği Anketinin 18. İfadesi
VKE 19	: Vergi Kaçırma Etiği Anketinin 19. İfadesi
VKE 20	: Vergi Kaçırma Etiği Anketinin 20. İfadesi
VKE 21	: Vergi Kaçırma Etiği Anketinin 21. İfadesi
VUK	: Vergi Usul Kanunu

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo No.: **Sayfa**

5.4.1.1: Kocaeli Geneli Faal Vergi Mükellefiyet Dağılımı (Kasım 2018 İtibariyle) **40**

5.4.1.2: Türkiye Geneli Faal Vergi Mükellefiyet Dağılımı (Kasım 2018 İtibariyle) **40**

5.4.1.3: Türkiye Geneli Faal Vergi Mükellefiyet Dağılımı (03.10.2018 Tarihli Üye İstatistik Durumu) **41**

5.4.2.1: Ankete Katılanların Cinsiyet Dağılımı **42**

5.4.2.2: Ankete Katılanların Yaşları **43**

5.4.2.3: Ankete Katılanların Medeni Durumu **43**

5.4.2.4: Ankete Katılanların Meslek Unvanları **44**

5.4.2.5: Ankete Katılanların Öğrenim Durumları **44**

5.4.2.6: Ankete Katılanların Çalışma Yılları **45**

5.4.2.7: İfadelerin Tanımlayıcı İstatistikleri **45**

5.4.2.8: İfadelere Katılma Yüzdeleri **47**

5.5.1: Ankete Verilen Cevapların Cinsiyet Değişkenine Göre Gruplar Arası Farklılıkları **48**

5.5.2: Cinsiyet Değişkeni Farklılıkları **49**

5.5.3: Ankete Verilen Cevapların Yaş Değişkenine Göre Gruplar Arası Farklılıkları **50**

5.5.4: Yaş Değişkeni Farklılıkları **51**

5.5.5: Vergi Kaçırma Etiği Anketine Verilen Cevapların Medeni Durum Değişkenine Göre Gruplar Arası Farklılıkları **52**

5.5.6: Medeni Durum Değişkeni Farklılıkları **53**

5.5.7: Vergi Kaçırma Etiği Anketine Verilen Cevapların Meslek Değişkenine Göre Gruplar Arası Farklılıkları **54**

5.5.8: Meslek Değişkeni Farklılıkları **55**

5.5.9: Vergi Kaçırma Etiği Anketine Verilen Cevapların Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Gruplar Arası Farklılıkları **56**

5.5.10: Öğrenim Durumu Değişkeni Farklılıkları **57**

5.5.11: Vergi Kaçırma Etiği Anketine Verilen Cevapların Çalışma Yılı Değişkenine Göre Gruplar Arası Farklılıkları **61**
5.5.12: Çalışma Yılı Değişkeni Farklılıkları **60**
5.6.1.1: Eğer Hükümetin Bana Yaptığı Hizmetler Benden Aldığından Fazla İse, Vergi Kaçırmak Etiktir İfadesi İçin Duncan Testi Sonuçları **63**
5.6.1.2: Vergi Sistemi Adaletsiz İse, Vergi Kaçırmak Etiktir İfadesi İçin Duncan Testi Sonuçları **64**
5.6.1.3: Toplanan Paranın Büyük Bir Kısmının Boşa Gitmesi Durumunda Vergi Kaçırmak Etiktir İfadesi İçin Duncan Testi Sonuçları **65**
5.6.1.4: Vergi Kaçırma, Toplanan Paranın Çoğu Akıllıca Harcansa Bile Etiktir İfadesi İçin Duncan Testi Sonuçları **65**
5.6.1.5: Toplanan Paranın Büyük Bir Kısmı Ahlaki Olarak Onaylamadığım Projelere Harcanması Halinde, Vergi Kaçırmak Etiktir İfadesi İçin Duncan Testi Sonuçları **66**
5.6.1.6: Toplanan Paranın Bir Kısmının Bana Yarar Sağlamayan Projelere Harcanması Halinde Vergi Kaçırmak Etiktir İfadesi İçin Duncan Testi Sonuçları **67**
5.6.1.7: Herkes Yapıyorsa, Vergi Kaçırma Etiktir İfadesi İçin Duncan Testi Sonuçları **68**
5.6.1.8: Toplanan Paranın Önemli Bir Kısmının Yozlaşmış Politikacıların, Onların Ailelerinin Veya Arkadaşlarının Cebine Girmesi Durumunda Vergi Kaçırmak Etiktir İfadesi İçin Duncan Testi Sonuçları **69**
5.6.1.9: Vergi İle Toplanan Paralar Adaletsiz Olduğunu Düşündüğüm Bir Savaş İçin Harcanıyorsa Vergi Kaçırmak Etiktir İfadesi İçin Duncan Testi Sonuçları **69**
5.6.1.10: Ödemeyi Göze Alamazsam Vergi Kaçakçılığı Etiktir İfadesi İçin Duncan Testi Sonuçları **70**
5.6.1.11: 1935'te Nazi Almanya'sında Yaşayan Bir Yahudi Olsaydım Vergi Kaçırmak Etik Olurdu İfadesi İçin Duncan Testi Sonuçları **71**
5.6.1.12: Hükümet Din, Irk Veya Etnik Kökenimden Dolayı Bana Karşı Ayrımcılık Yaparsa Vergi Kaçırmak Etik Olurdu İfadesi İçin Duncan Testi Sonuçları **70**
5.6.1.13: Hükümet, Halkın Politik Görüşlerine Karşı Çıkarsa Vergi Kaçakçılığı Etiktir İfadesi İçin Duncan Testi Sonuçları **73**
5.6.1.14: İsrail'de Zulüm Gören Bir Filistinli Olsaydım Vergi Kaçırmam Etik Olabilirdi İfadesi İçin Duncan Testi Sonuçları **73**
5.6.2.1: Herkes Yapıyorsa, Vergi Kaçırma Etiktir İfadesi İçin Duncan Testi Sonuçları **74**

5.6.2.2: Hükümet, Halkın Politik Görüşlerine Karşı Çıkarsa Vergi Kaçakçılığı Etiktir İfadesi İçin Duncan Testi Sonuçları **75**

5.6.2.3: Sürekli Vergi Aflarının Çıkması, Vergi Ödememeyi Ve Vergi Kaçakçılığını Teşvik Eder. Bu Yüzden Vergi Kaçırmak Etiktir İfadesi İçin Duncan Testi Sonuçları **76**

5.6.3.1: Hükümet, Halkın Politik Görüşlerine Karşı Çıkarsa Vergi Kaçakçılığı Etiktir İfadesi İçin Duncan Testi Sonuçları **77**

1. GİRİŞ

İlk çağlarda büyük ölçüde savaş hallerinde ihtiyaç duyulan bununla birlikte halkın düzenli olarak ödemekten kaçındığı vergiler, devletlerin en temel gelir kaynaklarından birini oluşturmaktadır (Kayan, 2000). Günümüzde de, çeşitli amaçlar için toplanmakta olan karşılıksız ve cebri nitelikteki vergilerde yine mükelleflerin vergi ödeme sorumluluğundan kaçınmaya dair niyetleri bulunmakta ve bunun için çeşitli yollara başvurmakta oldukları görülmektedir.

Vergi mükellefleri düzenlenmesi zorunlu olan fiş ve belgeleri düzenlemeyerek kazançlarını az gösterme, faaliyetleri sonucu gerçekleşen işlemleri geç bildirme veya hiç bildirmeme, vergi idarelerine kayıt olmadan çalışma ve sahte fatura düzenleme gibi yasadışı yollara başvurarak vergi kayıp ve kaçakçılığına sebep olurlar.

Vergi kaçakçılığı faaliyetlerinin oluşturduğu büyük sorunlar arasında devletin gelir kaynaklarında eksilmeye yol açması, devletin asıl görevlerini yerine getirmede vergi yerine borçlanma gibi çok daha maliyetli bir finansman kaynağına başvurmasına neden olması ve yeni vergiler konulmasına yol açması gösterilebilir. Bu yüzden sorunların her biri sosyal ve ekonomik dengesizliklere yol açacaktır (Koban ve Ercan, 2007). Bu sebeplerden ötürü vergi kaçırma, dünya çapında etki yaratan bir olgu haline gelmiştir. Vergi toplamak için uygun bir altyapıya sahip olmayan devletlerde, sorun özellikle geçiş ve kalkınmakta olan ekonomilerde daha belirgin bir durumdur (McGee and Tyler, 2006).

Toplumun, devletin koymuş olduğu vergi kanunlarına ve vergi idarelerinin yaptığı iş ve işlemlere güvenmemeleri ve vergilendirmede adil olunmadığı görüşüne sahip olmaları, mükellefleri kanundışı yollara sürükleyebilir. Çünkü her bir vergi mükellefi kendilerini diğer mükellefler ile karşılaştırma yoluna giderler. Aynı zamanda toplumda vergi bilincinin zayıf olması, verginin gerekliliğine olan inancı azaltır. Bunun önlenmesi için devletlerin, toplumdan aldığı vergileri hangi hizmetlerde ne şekilde kullanılacağını şeffaf bir biçimde mükellefe yansıtması ve onları bu konuda bilgilendirmesi gerekir. Bu durumda, vergi bilinç seviyesi artacağı gibi toplumun vergiye olan uyumlulukları da artacaktır. Bireylerin vergi ödev ve

sorumluluklarını yerine getirme aşamasında bunun zorunlu olduğu için değil de, gönüllü olarak yapmaları vergiye olan uyumun sağlandığının göstergesidir.

Kültür, toplumun yüzyıllar boyunca ilgi, algı, tutum ve davranışlarıyla ortaya çıkan, maddi ve manevi değerlerin gelecek nesillere aktarılmasıyla oluşan yaşayış ve düşünce tarzına denir (Göçer, 2012). Dolayısıyla vergilendirmeye bakış açılarında bu kavramı ihmal etmek doğru olmayacaktır. Çünkü bireyler davranışlarının çoğunda yaşadığı toplumun izlerini taşımaktadır. Vergi ödeme veya ödememe davranışı, sahip olduğu vergi kültürüne göre şekillenecektir. Vergi kültür seviyesi yüksek olan toplumlarda bireyler vergi kaçırma faaliyetine girmeden önce bunun kendisinin ve toplumun çıkarlarını ne doğrultuda değiştireceğini düşünecektir. Kaçırılan vergiler sonucu devletin gelirlerinde azalma yaşanması ile hizmetlerinin aksaması durumlarında vicdanen rahatsız olacakları söylenebilir. Bu durumda vergi etiği kavramı ortaya çıkmaktadır.

Vergi uyumu konusunda birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen çok azı, öncelikle etik bakış açısıyla uyumu, ya da daha doğrusu uyumsuzluğu incelemiştir. Vergi kaçakçılığı üzerine yapılan pek çok çalışma, çoğunlukla kamu maliyesi veya ekonomi açısından konuya bakmaktadır. Daha sonraları vergi kaçakçılığı kavramı felsefi yaklaşımla ele alınmaya başlanmıştır (McGee et al., 2007). Vergi etiği ile vergi kaçakçılığı kavramlarına yönelik yapılan çalışmalar vergi sistemlerinin toplumun üzerinde oluşturduğu psikolojik, ekonomik, siyasi ve kültürel gelişmelerin ana seyrini oluşturmuştur.

Kocaeli, Türkiye'de en çok vergi ödeyen iller arasında 6. Sırada yer almaktadır. Bu durum Kocaeli'deki vergi mükelleflerinin vergi ödeme konusundaki hassasiyetlerini göstermektedir. Mükelleflerin ödedikleri vergi ile orantılı olarak hizmet ve yatırımlardan yeteri kadar pay alamamaları ileriki aşamalarda daha az vergi verme veya hiç vermeme gibi davranışlara sebep olabilir, bu durum vergilerin adil dağıtılmaması nedeniyle vergi kaçırma etiği algısındaki değişikliklerde etken olabilecektir.

Bu çalışmamızda, Kocaeli Bölgesi'ndeki esnaf ve mali müşavirlerden oluşan vergi mükelleflerinin vergi kaçırma etiğine olan niyetlerini ölçmek için anket uygulanmış ve genel itibariyle yaş, cinsiyet, meslek unvanı, medeni durum ve

çalışma süresi değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, mükelleflerin demografik değişkenlere göre sonuçların farklılaşma derecelerini belirlemek ve vergi mükelleflerinin gerçek davranışlarından ziyade vergi kaçakçılığına girme niyetlerini ölçmek amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın kapsamını, Kocaeli Bölgesi'ndeki vergi mükellefleri (esnaf ve Mali Müşavirler) oluşturmaktadır. Bu araştırma kapsamında çalışma örneklemini bu bölgede bulunan 303 vergi mükellefi oluşturmaktadır. Araştırma verileri toplamak için anket yöntemi tercih edilmiştir. Anket çalışmasından elde edilen veriler SPSS 21 istatistiki çözümleme programından üretilen sonuçlar üzerinden değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Anket iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm mükelleflerin demografik özellikleri ile ilgili soruları bulunmaktadır. Bu sorular, ankete katılan mükelleflerin; cinsiyetlerini, yaşlarını, öğrenim durumlarını, medeni durumlarını ve mesleki çalışma sürelerini ölçmektedir. İkinci bölüm ise, vergi kaçırma niyeti ile ilgili etik algılarını ölçmektedir.

1.3. Araştırmanın Bölümleri

Yapılan bu tez çalışması birinci bölüm olan giriş ve sonuç bölümü dışında dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde konuya genel bir girişin yapılarak araştırma amacı ve yöntemi kısaca anlatılmıştır. İkinci bölümde vergi ile ilgili kavramsal çerçeve kapsamında vergi kavramı, vergi suçu kavramı ve vergi suçlarına değinilmiştir. Üçüncü bölümde, vergi kaçakçılığı kavramı ve vergi kaçakçılığı suçlarını oluşturan eylemler kapsamlı bir biçimde anlatılmıştır. Dördüncü bölümde, etik ve

ahlak kavramının ayrımı, vergi etiğinin tanımı ve önemi, vergi etiğinin diğer kavramlarla ilişkisi ve vergi kaçırma etiği üzerine yapılan araştırmalar ele alınmıştır. Araştırmanın uygulama bölümü olan beşinci bölümde, yapılan anket çalışmasının verileri analiz edilmektedir. Araştırmanın son bölümünde ise, yapılan uygulamanın sonuçları yer almaktadır.

2. VERGİ İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu ikinci bölümde genel olarak, geçmişten günümüze kişi ve kurumlar ile devlet arasındaki bir borç alacak ilişkisine dayanan vergi kavramının tarihsel sürecini inceleyip daha sonra verginin devletler için neden önem teşkil ettiğinden bahsedeceğiz. Bu kadar önem teşkil eden hususun kanunlarla birlikte kontrol altına alınması ve takibi gerekir. Bu yüzden devlet, vergi suçlarını hazırladığı kanunlar adı altında düzenleyerek yaptırım gücünü kullanacaktır. Bölümde vergi suçlarının kanunda nasıl tanımlandığı da ele alınacaktır.

2.1. Vergi Kavramı

Bu alt bölümde, insanların varoluşundan beri toplanan vergilerin tarih içinde ne gibi gelişme gösterdiğinden bahsedip vergi kavramının tanımı ve önemi anlatılacaktır.

2.1.1. Verginin Tarihsel Gelişimi

Vergiye, tarihin bilinen en eski dönemlerinden bu yana rastlanmaktadır. “Medeniyetlerin Şafağı” olarak adlandırılan ve ‘‘devlet’’ kavramının ilk ortaya çıktığı yer olan Eski Ortadoğu’dan bu yana vergilere rastlanmaktadır (Ateş ve Ünal, 2004). Vergisel kamu ödemeleri tarih boyunca birçok süreçten geçerek günümüz anlamına yakın olarak milattan önce 4.000’li yıllarda devletlerin kurulmasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Bunu duvarlara işlenen resimlerden anlayabiliriz. O dönemde kısmen zorunlu ödeme olarak zenginler ve tarımla uğraşan kişilerden alınan vergilerin ibadet yerlerinin inşası, yönetimi veya bakımı gibi faaliyetlerde kullanılmak üzere toplandığı bilinmektedir (Sirkeci ve Abdula, 2015).

Başlangıçta halk gönüllü olarak bunu yaparken, daha sonraları Firavun’un emriyle zorunlu hale gelmiştir. Ortaçağ’ın ilk yarısında vergiler ayni olarak

alınmaktaydı. Ancak daha sonra sarayın gelirleri devletin giderlerini karşılayamadığı için vergi alımlarına başlanmıştır. Yeniçağda ise, kamu giderlerini karşılamaktan ziyade toplumun sosyal ve ekonomik yönden ihtiyaçlarını karşılamak için vergi toplanır olmuştur (Kayan, 2000).

Aynı zamanda vergiler tarihsel süreç içerisinde kamusal ihtiyaçları karşılamada kullanıldığı gibi, zaman zaman devlet idarecilerinin toplum yapısını değiştirirken kullanılmıştır. Devletler göçebe yaşayan halkını yerleşik yaşama geçirmek isterken vergilendirme sistemine başvurmuşlardır. Buna bir örnek olarak Selçuklular ve Osmanlı Devleti Yörük ve diğer göçebeleri yerleşik hayata geçirebilmek için 19. Yüzyılın sonuna kadar iskan politikasını yürütmek için vergileri kullanmışlardır (Gökbunar, 2003).

Osmanlı Devleti'nde vergi devletin varlığını sürdürebilmesi için, ihtiyaçlarıyla orantılı biçimde veya olağanüstü durumlarda padişahın koyduğu yükümlülükler olarak görülmüştür (Öz, 2004). Vergi sistemi ise şer'i ve örfi vergiler olarak ikiye ayrılmıştır (Larousse Milliyet bas., 1993). İslam hukukunu esas alan zekat, haraç, öşür, cizye gibi vergiler şer'i vergileri oluştururken örfi vergiler savaş, doğal afet gibi olağanüstü durumlarda giderleri karşılamak ya da idari ve halkın ihtiyaçlarını gidermek üzere konulan vergilerdir (Web 1, 2018). Şer'i görüşte sadaka ve zekatın Müslüman'dan alınan vergilere dahil edilmesi, Hıristiyan'dan alınan vergilerin Haraç ve Cizye olarak adlandırılması vergilerin mühim bir kısmının, aslında, kimden alındığına bakılmaksızın, miri sayılan toprakların kiralanması karşılığından ibaret olduğunu gösterir (Akdağ, 1979). İlk başta devletin olağanüstü giderlerini karşılamak için padişahın verdiği emirlerle konulan ve geçici olmaları gereken örfi vergiler ise, zamanla sürekli duruma gelmişti.

Bazı tüketim vergilerinin toplanması, Osmanlı Devleti'nin yabancı ülkelere borcunu karşılama amaçlı Düyunu Umumiye İdaresi'ne bırakılmıştı. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile yeni kurulan ülkenin bir ekonomi politikasına ihtiyacı vardı. Bunun üzerine gerekli görüşmeler yapıldıktan sonra 1923'te İzmir İktisat Kongresi gerçekleşmiştir. Burada izlenecek vergi politikasının temeli atılmıştır (Larousse Milliyet bas., 1993). Bu kongrede aşar vergisinin kaldırılmasına karar verilmiştir.

Aşar gayrisafi tarımsal üretim üzerinden alınan ayni bir vergi idi. Halkın yükünü azaltmak ve adaletsizliği gidermek için çiftçilerin talebi üzerine 17 Şubat 1925 tarihinde 552 sayılı kanunla kaldırıldı. Aşarın kaldırılması Türk vergi sisteminde büyük bir eksiklik meydana getirmiştir. Çünkü bu vergi devlet gelirinin yaklaşık %25'ini oluşturuyordu. Azalan vergi gelirleri sebebiyle Türk Maliyecileri vergi konularındaki yeni çalışmalarına başlamışlardır (Türk, 1981).

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk anayasası 1921 Anayasası'dır. Ancak Türkiye'de vergilendirme yetkisi, önemli bir konu olduğu gerekçesiyle batı uygulamaları referans alınarak 1924, 1961 ve 1982 anayasalarında yerini almıştır (Akyazan, 2009). Vergi kavramı, 1924 Anayasasında açık olarak 84 ve 85'inci maddelerde düzenlenmiştir.

Anayasanın 84'üncü maddesi; "Vergi, Devletin genel giderleri için, halkın pay vermesi demektir. Bu esaslara aykırı olarak gerçek veya tüzel kişiler tarafından veya onlar adına resimler, ondalık alınması ve başka yüklemeler yapılması yasaktır''. 1924 Anayasası 85. madde ise "Vergiler ancak kanunla salınır ve alınır. Devletçe, illerin özel idarelerince ve belediyelerce alınagelmekte olan resimler ve yüklemeler, kanunları yapılıncaya kadar alınabilir." şeklindedir (ResGaz 1, 1945).

1961 ve 1982 Anayasaları'nda yer alan Anayasa Mahkemesi Kurumu da bazı kararları ile anayasal çerçevede vergilendirme yetkisinde düzenlemeler yapmıştır (Akyazan, 2009). 1923-30 yıllarında aşar ve ağnam gibi vergilerin kaldırılmasıyla başlayan geçmiş Türkiye'sindeki vergilendirme yapısı çeşitli değişikliklere uğrayarak günümüzdeki sistemine kavuşmuştur.

2.1.2. Verginin Tanımı ve Önemi

Vergi; devletin kamu harcamalarını karşılamak için egemenlik gücüne dayanarak gerçek veya tüzel kişilerden ödeme güçlerine göre, cebren ve karşılıksız aldığı ekonomik değer (Pehlivan, 1994) olarak tanımlanabilir. Bir başka deyişle vergiler, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi için alınır. Vatandaşlar ister yararlansın ister yararlanmasın kanunlar çerçevesinde vergi ödemekle yükümlüdür.

Devletin varlığını sürdürebilmesi için vergiler büyük ölçüde önemlidir. Kamu harcamalarının ve dolayısıyla kamu faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için vergilere büyük ihtiyaç duyulur. Bunun dışında vergiler, birey özgürlükleriyle de yakından ilgilidir (Üstün, 2003).

Türk Vergi Mevzuatı'nda ve özellikle Vergi Usul Kanunu'nda (VUK) verginin tanımı yapılmamıştır. Fakat, Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) 1982 Anayasası'nın madde 73'te vergi ödevi başlığı altında vergi kavramından "Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır." şeklinde bahsedilmektedir (T.C. Anayasası, 1982).

Buna göre verginin temel unsurları karşılıksız olması, gerçek ve tüzel kişilerden alınması ve devletin egemenlik gücüne dayalı olarak alınmasının bir etkisi olarak cebren ödenmesidir (Şenel, 2014).

Mali güce göre vergi alınması vergi adaletinin sağlanması için şarttır. Vergilendirmede iktidar ilkesi olarak tanımlanan bu ilkeye göre mali durumu aynı olan kişilerin vergi yükleri aynı, mali güçleri farklı olanların ise, farklı vergi yüküne katlanması gereklidir (İnaltong, 2012). Devletin asli görevleri ile vatandaşın istek ve ihtiyaçlarını yerine getirmek için, vergileme sisteminin etkin ve verimli çalışması gerekir. Bu noktada mükelleflerin vergiye uyum oranlarının yüksek olması, gerek devlet için gerekse vatandaş için önemli hale gelmektedir. Vatandaşların vergileri kendilerine yapılacak kamu hizmetlerinin karşılığı gibi algılamaları ve ödenen vergilerin devletin sunacağı hizmet olarak topluma yansıyacağına dair görüşleri vergiye karşı olumlu tutuma sahip olduklarını gösterir (Sarıkaya, 2015).

Etkinlik ve verimliliği açısından vergileri etkileyen mali, ekonomik, ahlaki, sosyal fonksiyonların doğru analiz ve tespit edilmesi, ülkenin refahı ve gelişmişlik düzeyini arttırmak için gerekli koşullardan biridir (İzgi, 2011). Bu nedenle vergi sürecinin düzgün bir şekilde ilerlemesinde büyük rolü olan vergi mükelleflerinin vergi kaçakçılığı ve etik algılarına çalışmamızda yer verilecektir.

2.2. Vergi Suçu Kavramı ve Vergi Suçları

Toplumsal yaşamın düzenli işlemesine engel olan ve uyumu bozan kurallara aykırı davranışa suç, bunun sonucunda suçu işleyen kişinin devlet tarafından gerekli kanunlarla yaptırıma maruz kalmasına ceza denir (Kızılot ve Taş, 2013). Vergi Usul Kanununda (VUK) vergi suçunun tanımına yer verilmemiş fakat vergi suç ve cezaları düzenlenmiştir. Yasalara aykırılık söz konusu olduğunda kişiler bu kanuna göre yargılanmaktadırlar.

Farklı nitelik ve sonuçlara sebebiyet veren Vergi Usul Kanununa aykırı tüm fiiller, vergi suçu kapsamına girer (Altındağ, 2001). Kamu düzeninin bozulmasına ve kamunun asli görevlerini yerine getirmekte zorlanmasına sebebiyet verir. Bu yüzden vergi suçlarını devletin gelirlerinin toplandığı yer olan hazinesine karşı işlenmiş suçlar olarak tanımlanabilir (Öncel, Çağan ve Kumrulu, 1985).

VUK, vergi suçlarının neler olduğunu net bir şekilde tanımlamıştır. Bu suçların işlenmesinin cezalandırılması konusunda ise, bazı suçların cezalarını açıkça ifade etmiş ve uygulayıcı olarak vergi dairelerini belirlemiştir. Bazı suçların cezalandırılması şeklini Türk Ceza Kanununa bırakmıştır (Üstün ve Ünsal, 2008).

Vergi Usul Kanununda belirtilen vergi suçları aşağıdaki gibidir:

1. Vergi Mahremiyetinin İhlal Suçu; 213 sayılı VUK 362. maddesinde tanımlanmıştır. Kanunda belirtilen kişiler mükellefin veya mükellefle iş konusunda bağlantılı olan kişilere işletme ve meslekleriyle ilgili gizli kalması gereken konularda hususları açıklayamazlar (Web 2, 2018). Vergi mahremiyetinin ihlali suçunda mükellef kendisinden istenilen bilgileri vermek zorunda olduğu için mükellefin bilgilerinin kötü niyetli kişiler tarafından kullanılmayacağından emin olması gerekir. Bu yüzden, vergi mahremiyetinin ihlali suçu hüküm altına alınmıştır (Web 7, 2018).
2. Usulsüzlük suçu; VUK'un 351'inci maddesinde ''*Vergi kanunlarının şekle ve usule müteallik riayet edilmemesidir.*'' (VUK, 1961). Usulsüzlük suçunda diğer suçlardan farklı olarak vergi kaybı henüz meydana gelmediği için vergi suçu yerine tehlike suçu kavramından söz edilecektir. Tehlike suçu

denmesinin sebebi vergi mükellefinin veya sorumlusunun vergi yasalarına aykırı olarak vergi kaybına neden olacaktır (Web 11, 2018).

3. Mükelleflerin Özel İşlerini Yapma suçu; VUK'un 363. Maddesinde *''Bu kanunun altıncı maddesinin son fıkrası gereğince mükelleflerin vergi kanunların uygulanması ile ilgili hesap yazı ve sair özel işlerini yapmalarını yasak edilen memurlardan bu yasağa aykırı harekette bulunanlar Türk Ceza Kanununun 240'ıncı maddesine göre ceza görürler. Bu hareketler kaçakçılık suçu cezasını gerektiren bir fiile iştirak mahiyetinde olduğu taktirde, haklarında ayrıca bu Kanunun 344'üncü maddesinin üçüncü fıkrası hükmü uygulanır''*

   Buna göre bu suçun failleri VUK'un 6. maddesinin son fıkrasında sayılan kişilerdir. Bu kişilerin vergi mükelleflerinin özel işlerini yaparken onlardan ücret alıp almadıklarına bakılmaksızın haklarında işlem yapılacaktır (Web 9, 2018). Kanun koyucunun bunu yasaklamasının sebebi memurun mükellefin özel işlerinin yapması tarafsızlık ve eşit davranma ilkelerini ihlali olarak kabul edilmesidir (Web 10, 2018).

4. Vergi Kabahati suçu; vergi mükelleflerinin, sorumlularının yargı kararına ihtiyaç duyulmaksızın, idari para cezasıyla cezalandırılan, ilgili kanunda tarafların yükümlülüklerine aykırı fiilleridir. Kabahatin oluşması sadece kasıtlı yapılmasına gerek yoktur. Bilmeden taksirle işlenen, ihmal sonucu ortaya çıkan suçlarda kabahat kapsamına girer (Şanver, 2017).

5. Vergi Ziyaı suçu; vergi mükellefinin veya sorumlusunun vergilendirme konusundaki yapması gerekenleri zamanında yapmaması veya eksik yapmasından dolayı verginin zamanında tahakkuk ettirilmemesi veya eksik olarak tahakkuk ettirilmesidir (Altındağ, 2001).

   Bir diğer suç olan vergi kaçakçılığı suçu ise, bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

3. VERGİ KAÇAKÇILIĞI KAVRAMI

Dünyanın birçok ülkesinde gerek gelişmiş gerek gelişmekte olan ülkelerde olsun hemen hemen bütün ülkelerinde belli bir oran ve büyüklükte vergi kaçakçılığı suçu işlenmektedir. Bunu önlemeye dair devletler birçok çalışma yapmışlardır. Ülkemizde kaçakçılık ekonomisinin fazla olmasından dolayı vergi kayıp ve kaçağı ile uluslararası kapsamda mücadele etmek için bazı OECD ülkeleri ile birlikte ‘‘Vergi Konusunda Karşılıklı İdari Yardım Sözleşmesi’’ imzalanmıştır (Karadeniz, 2006). Bu gibi kaçakçılığa dair yapılan çalışmaların amacı vergi kaçakçılığının önlenmesi, devletin finansman kaynaklarında sıkıntıya düşmeden asli görevlerini zamanında ve etkin bir şekilde yerine getirebilmesi içindir.

Çalışmanın bu bölümünde bir vergi suçu olan vergi kaçakçılığının tanımını yaparak VUK’deki kaçakçılık suç ve cezalarından bahsedilecektir. Daha sonra vergi kaçakçılığına neden olan mali, ekonomik, hukuki, sosyal ve psikolojik faktörlerin neler olduğuna ve vergi kaçakçılığına ne gibi etkilerinin olduğuna yer verilecektir.

3.1. Vergi Kaçakçılığının Tanımı

Verginin tarihçesinde devletin siyasi otoritesi gereği vergi toplaması, vergi mükelleflerinin her dönemde bu yükümlülüğe karşı çıkması ve en aza indirme çalışmalarıyla geçmiştir. Bunun sonucunda yapılan gözlemler ve çalışmalar gereği vergi kaçakçılığına çözümler aranmıştır. Vergilerden etkin yararlanmak ve bu finansmanla verimli çalışmalar yapılabilmesi vergi kayıp ve kaçakçılığının en aza indirilmesine bağlı olduğu anlaşılmıştır (Berber, 2002).

Vergi kaçakçılığı, mükelleflerin çeşitli sebeplerle yükümlü oldukları vergileri ödememek ya da ödenmesi gereken tutarın bir kısmını ödemek amacıyla kasıtlı vergi kanunlarına uymamalarıdır (Demir, 2009). İdare her ne kadar ‘‘bilerek’’ ifadesini kaldırmış olsa da suçun meydana gelmesi açısından kastın varlığını aramaktadır (Akdeniz, 2018).

3.2. Vergi Kaçakçılığı Suçlarını Oluşturan Eylemler

Vergi suçlarında "başta kaçakçılık" olmak üzere devlete ait bir görev ve ödev ihlal edilmekte ve bu durum kamu düzenini bozmaktadır. Vergi ceza hukuku alanında; Devlet aleyhine işlenen vergi kaçırma fiili, kamu düzenini bozacak durum teşkil ediyorsa, idari cezaların yanında ceza mahkemelerince verilecek cezalar devreye girer. Ceza mahkemesinin devreye girdiği durumlardan biri olan kaçakçılık suçu ise, Vergi Usul Kanununun 359. maddesinde düzenlenmiştir (Karaarslan, 2006).

Kanunları göz önüne alarak baktığımızda vergi kaçırma fiili, mükellefin vergi yükünü kanun dışı yollarla azaltmasıyken, vergiden kaçınma kavramı mükellefin vergi yükünü yasal yolları kullanarak düşürmesidir. O halde vergiden kaçınma mükelleflerin yasal boşluklardan yararlanarak vergiyi az ödediği veya hiç ödemediği yasal bir eylemdir. Fakat vergi kaçakçılığı, yasa dışı ve riskli bir eylemdir. Kaçakçılık suçu kanunda düzenlenmiş eylemlerden birinin işlenmesiyle ortaya çıkar. Bu suçun işlenmesinde mahkeme mükellefte kasıt arayacaktır (Kızılot ve Taş, 2013).

Kaçakçılık suçuna sebebiyet veren fiiller Vergi Usul Kanununun 359. maddesine sayılmıştır. Kaçakçılık suçları ve cezaları aşağıda belirtilmiştir;

1. *''Vergi kanunlarına göre tutulan veya düzenlenen ve saklanma ve ibraz mecburiyeti bulunan;*
    a) *Defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hileleri yapanlar, gerçek olmayan veya kayda konu işlemlerle ilgisi bulunmayan kişiler adına hesap açanlar veya defterlere kaydı gereken hesap ve işlemleri vergi matrahının azalması sonucunu doğuracak şekilde tamamen veya kısmen başka defter, belge veya diğer kayıt ortamlarına kaydedenler,*
    b) *Defter, kayıt ve belgeleri tahrif edenler veya gizleyenler veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar,*
2. *Vergi kanunları uyarınca tutulan veya düzenlenen ve saklama ve ibraz mecburiyeti bulunan defter, kayıt ve belgeleri yok edenler veya defter sahifelerini yok ederek yerine başka yapraklar koyanlar veya hiç yaprak koymayanlar veya belgelerin asıl veya suretlerini tamamen veya kısmen*

sahte olarak düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar, üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Gerçek bir muamele veya durum olmadığı halde bunlar varmış gibi düzenlenen belge, sahte belgedir.

3. *Bu Kanun hükümlerine göre ancak Maliye Bakanlığı ile anlaşması bulunan kişilerin basabileceği belgeleri, Bakanlık ile anlaşması olmadığı halde basanlar veya bilerek kullananlar iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.''* (ResGaz 3, 1961).

Buna göre kaçakçılık suçu, kanunda belirtilen fiiller bakımdan kamu düzenini bozucu suç kapsamına girmektedir (Erol, 2012). Kanunda kaçakçılık suçuna sebep olan eylemler aşağıdaki başlıklarda ele alınacaktır (Pena, 2002).

3.2.1. Muhasebe ve Hesap Hileleri Yapma, Gerçeğe Aykırı Hesap Açma veya Çift Defter Tutma

Muhasebede usulüne uygun olmayan işlemlerden hata ve hile arasındaki fark kast kavramıyla açıklanabilir. Hileler, işletmelerde kasten yapılan yasal olmayan işlerden işletmenin ve ortaklarının zarar gördüğü fiillerdir (Terzi, 2012). Diğer bir ifadeyle hileyi, "belli bir amaçla işletmenin işlem kayıt ve belgelerinin kasten tahrip edilmesi" şeklinde açıklanabilir (Ulucan Özkul ve Pektekin, 2009). Muhasebe hilesi yapma nedenleri yolsuzlukların gizlenmesi, ortakların birbirlerini kasten yanıltmaları, karı daha az veya daha çok gösterme isteği ve vergi kaçırma düşüncesidir (Baykara, 2009). Diğer yandan yöneticilerin finansal sonuçların iyi olması için yaptığı kişisel ve parasal çıkarlı baskılar, hileyi yapanların kendilerini ikna ederek yapılan yasa dışı işlemleri haklı gösterme, belge ve kayıtlarda işlem yetkisi olan yönetici ve çalışanların fırsat elde etme durumları da muhasebe hilesi yapılmasının önünü açmaktadır (Açık, 2012).

İşletmeler az olan giderlerini yüksek, fazla olan gelirlerini de düşük göstermek ve böylece daha az vergi ödemek için hile yoluna başvururlar. Yapılan bu hileler işletmeyi çeşitli maddi zararlara uğratır (Akalın, 2017). Muhasebede işlemlerin düzenlenmesi zorunlu olan belgeler olmaksızın yapılması ve defterlere yansıtılmaması kayıt dışı eylem olarak adlandırılır. Bu işlemlerde bir takım muhasebe hilelerinin yapılması vergi kaçırmak amacı ile yapılabilir (Demir, 2014).

Muhasebe işlemlerinin yapılabilmesi için defter ve belgelerin olması zorunludur. Suçun oluşması içinde bu tutulması zorunlu defterlerin varlığı söz konusudur. Çift defter tutmanın olabilmesi için kanuni defterlere kayıt yapılması gereken işlemlerin bir başka defter veya belgelerde kaydının olması gerekir. Ancak, kaçakçılık fiilinin oluşmasında, söz konusu eylemin aynı zamanda vergi kaybına yol açması gerekir. Çift defter tutma fiili, verginin aşamalarından olan tarh işleminden sonra gerçekleşmiş ise, ortaya çıkan suç kaçakçılığa teşebbüs sayılmaktadır (Edizoğlu ve Taş, 1993).

3.2.2. Defter, Kayıt ve Belgeleri Tahrif Etme, Gizleme veya Muhteviyatı İtibari ile Yanıltıcı Belge Düzenleme ya da Kullanma

VUK hükümleri gereğince tutulması zorunlu olan defter kayıtlarının gerçeği yansıtmayacak şekilde değiştirilmesi sonucu kaçakçılık suçu işlenmiş sayılır. Tahrif etmek, gerçekte olmamış işlemler üzerinde borçlu ve alacaklı olarak başka kişileri göstermek bu kapsama girmektedir. Örneğin; gerçekte 100.000 TL değerinde yapılan işlemin faturaya bu rakamdan az veya çok olacak şekilde işlenmesi belge tahrifine girer (Edizdoğan ve Taş, 1993). Tahrifat suçunun oluşabilmesi için defter, kayıt ve belgeleri vergiyi doğuran olayda gerçek durumu yansıtıyor iken, fail tarafından bozulması veya yanlış düzenlenmesi şarttır. Bu yüzden failin üstünde değişiklik yaptığı doğru değilse, bu bir suç teşkil eder (Erdemir, 2016).

Gizleme, zorunlu ve tasdike tabi defter ve belgelerin, vergi incelemeleri sırasında; müfettişler veya denetim elemanları tarafından istenmesine rağmen, kanuni süreler içinde ibraz edilmemesidir (Edizdoğan ve Taş, 1993). Bir hareketin gizleme fiili olarak nitelendirilmesi için bazı şartlar vardır. Bunlar (Şenyüz, 2013);

- Defter ve belgelerin tutulma, muhafaza ve ibraz zorunluluğunun olması,
- Defter, kayıt ve belgelerinin varlığın sabit olması durumu,
- İbraz isteğinin muhafaza süresi içinde yapılması,
- İbraz için gereken sürenin verilmesi,
- İbraz edilmemesi durumunun haklı bir nedene dayanmaması, şartlarının gerçekleşmesi gerekir. Bu sayılan şartların sağlanması halinde VUK'un ilgili maddesindeki kaçakçılık suçu meydana gelmiş olur.

- Muhteviyatı itibari ile yanıltıcı belge düzenleme veya kullanma suçu ise, söz konusu belgenin, düzenleyeni dışındaki kişiler tarafından kullanılması durumunu kapsar; bu durumda suça katılma gerçekleştiği için düzenleyenin de cezaî sorumluluğu bulunur (Ağar, 2005).

3.2.3. Defter, Belge ve Kayıtlarda Sahtecilik

VUK madde 359/b kapsamındaki fiiller defter kayıt ve belgeleri yok etmek ve belgelerin asıl veya suretlerinin tamamını veya bir kısmını sahte nitelikte düzenlemektir. Bu bende göre sahte veya yanıltıcı belge düzenlenmesi, kaçakçılık suçu olarak görülmüştür. Belgede, defterde ve kayıtta sahtecilik hem belgenin kendisinin hem de içeriğinin sahte olması veya kendisinin gerçek olup, içeriğindeki bilgilerin gerçek olmamasıdır (Açık, 2012).

Uygulamada naylon fatura olarak geçen sahte faturalarda bu madde kapsamına girmektedir. Vergi mükellefinin yaptığı çeşitli harcamaların karşılığı olarak fatura temin edemediği durumlarda bu açığı sahte fatura ile kapatma yoluna gider. Bunun haricinde vergi kaçırmak suretiyle vergi borcunu azaltmak için gerçekte olmayan gider veya harcamalarını gider göstermek için sahte fatura temin eder veya düzenler (Ünal, 2006). Bu nitelikteki belgelerin düzenlenmesi, bunların bilerek kullanılması kaçakçılık kapsamına girer (Edizdoğan ve Taş, 1993).

Yok etmek eylemine; vergi incelemesini engellemek için iradi olarak defter, kayıt ve belgelerin varlığının ortadan kaldırılması denilebilir. Örneğin, defter, kayıt ve belgelerin yakılması, yırtılması, suya atılması gibi durumlarda defterler yok edilmiş sayılır (Aydoğdu, 2009). Defter sayfalarının yok edilmesi fiilinin suç unsuru olması için bu defterlerin VUK usulünce tutulması zorunlu olan defter ve belge niteliğinde olması gerekir (Edizdoğan ve Taş, 1993). Şu halde defter sayfalarının yok edilmesi iradi değilse yani kasıt unsuru içermiyorsa kopartılan bu yapraklar yerine konulup ibraz edildiğinde vergi kaçakçılığı suçu kapsamına girmez. Suçun meydana gelmemesi için defter, kayıtların ve belgelerin yok edilmemesi ya da yok edilen sayfalar yerine asılsız evrak konulmaması gerekir (Oslu, 2013).

Kayıt dışılık işletmeler arasında sahte (naylon) fatura kullanımı gibi durumlar ticari ahlakın bozulmasına sebep olmaktadır (Kızılot ve Çomaklı, 2004). Bu durum ülke ekonomisini zor bir sürece sokar.

3.3. Vergi Kaçakçılığının Nedenleri

Kayıt dışı ekonominin nedenleri ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyi bunun belirleyicisidir. Gelişmekte olan ülkelerde, kayıt dışılık genellikle iş gücü piyasasına yönelik düzenlemelerden ve vergilerden kurtulmak için vergi kaçırma faaliyetlerine gidilmektedir (Çetintaş ve Vergil, 2003). Vergi borçlarının birikmesi sonucu bütçe açıklarının artması bunu kapatmak içinde vergi oranlarının yüksek tutulması adaletsiz vergi sistemini oluşturur ve dengesiz gelir dağılımını ortaya çıkarır. Vergi kaçırma suçuyla etkin mücadele edilmemesi halkın devlete olan güveninde azalmalara sebebiyet verir. Mükellefleri vergi kaçırmaya iten sebepler arasında ekonomik, mali, sosyal, hukuki ve siyasi nedenler yatmaktadır. Ülkenin ekonomi politikaları kayıt dışı ekonominin vergi kaçakçılığının çıkmasında etkili bir faktördür (Aydın, 2006). Yüksek vergi oranlarının vergi kaçakçılığını arttırdığına inanılır (Karabacak, 1997).

Devlete duyulan güvensizlik yaptığı harcamalara duyulan şüpheyle başlar, bu da mükelleflerin vergi bilincinin zayıflamasına sebep olur. Toplum, vergi gelirlerinin etkin olmayan verimsiz çalışmalara ve sektörlere harcandığı düşüncesine sahip olursa vergi kaçırma eylemine eğilimlerini artacaktır (Çetintaş ve Vergil, 2003).

Mükellefin vergiye direnç göstererek vergi ödeme konusundaki isteksizliği vergi kaçakçılığını meydana getirir. Mükellefin davranışlarını şekillendirerek vergi kaçırmayı geliştiren bir kısım değişkenlerden bahsedilir. Bunları vergi tekniğiyle birlikte ortaya çıkan ve sosyal değişkenler olarak sınıflandırılabilir (Demir, 2009).

3.3.1. Ekonomik ve Mali Nedenler

Vergi kaçırma fiilini etkileyen birçok ekonomik ve mali nedenler mevcuttur. Enflasyon, vergi sistemindeki adaletsizlik, ekonomik istikrarsızlık ve krizler, gelir

dağılımının adaletsiz olması, vergi oranlarının yüksek oluşu gibi sebepler, vergi kaçırma faaliyetlerini tetikler.

Vergi denetiminde yaşanan problemler ve para cezasının denetim sonuçlarına uygun olmaması nedeniyle vergi mükellefleri gelir miktarlarını raporlara doğru şekilde yansıtmayarak tahakkuk ettirilen vergi ve kesilen cezalardan elde edilen reel gelirin enflasyon ile birlikte azalacağını gösterir. Bu durum bir yönden vergi kaçakçılığını teşvik etmekte, toplam gelirin enflasyonist süreçle azalmasına sebep olmaktadır. Yolsuzluk veya vergi kaçakçılığı faaliyetlerinin varlığı enflasyonun daha fazla doğmasına sebep olur. Daha fazla enflasyonda piyasadaki nakit para eksikliğinden dolayı, devlet bu yasa dışı işlemlere de vergi uygular. Denetim problemleri ve sistemin aksak olması ekonomiyi böyle bir kısır döngü içine sokmaktadır (Caballe and Panades, 2004).

Enflasyonist dönemlerde vergi gelirlerindeki azalmaya bağlı olarak kamu harcamalarının kamu gelirlerinden fazla olması kamu açıklarını hızlandırdığı gibi, bu durumun faiz oranları üzerinde de baskı yapmasıyla yatırımlar dışlanır. Sonuç olarak ekonomik daralmalar meydana gelir. Yatırımların azalması ve bunun sonucu ekonominin dar boğaza girmesine bağlı olarak vergi gelirleri azalmaktadır (Ekici, 2009).

Vergi oranlarının yüksek olması, vergi mükelleflerinin şikayetçi olduğu durumlardan birisidir. Arthur Laffer'in ortaya koyduğu teoride, vergi oranları ve gelirleri arasındaki ilişkinin vergi oranlarının belirli bir seviyeye geldikten sonra vergi hasılatını düşüreceğini gösterir. Vergi oranları en normal seviyede olduğu durumda vergi gelirleri azalmaya başlar. Çünkü toplum çalışmak yerine vergi olmadan nasıl para kazanılacağını araştırmaya başlar. Vergi oranlarının artmaya başlaması ile de kayıtlı ekonomiden vergi kaçakçılığına geçişler olabilir (Kıldiş, 2000). Vergi oranları özellikle gelişmekte olan ekonomilerde vergi gelirleri üzerinde belirleyiciliği yüksek olan bir diğer etkendir. Vergi yükünün, toplumun belirli bir kısmının üzerinde olduğu yapılarda vergi oranlarında yapılacak artışlar vergi mükellefi üzerinde önemli baskılara sebep olacaktır (Ekici, 2009). Bu artan vergi oranları borç yükümlüsünün adalete, hukuka olan güvenini azaltacağı gibi vergi kaçırma faaliyetlerinin de bir sebebini oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak ekonomik ve siyasal yapının altyapısının düzgün oluşturulamadığı devletlerde vergi kaçakçılığı yaygınlaştıkça finansman

sorununun getirdiği zorluklarla, daha güçlü önlemler alarak vergi kayıp ve kaçaklarını azaltma yolları aramaktadırlar (Kıldiş, 2000).

3.3.2. İdari ve Hukuki Nedenler

Vergi kaçakçılığının nedenlerinin bir kısmı devlet diğer bir kısmı ise, vergi yükümlülerince ortaya çıkar. Devlet kaynaklı olanları vergi afları, denetimin yetersizliği, vergi cezalarının caydırıcı olmayışına dayanır (Karabacak, 1997). Gelecekte yapılması umulan vergi afları, vergi borçlarının ödenmesi konusunda mükelleflerin daha rahat davranmalarına ve ödemeleri geciktirmelerine yol açacaktır (Kıldiş, 2000). Vergi kaçakçılığını etkileyen faktörlerden vergi aflarının, mükellefin vergiye uyumunu azaltıcı ve adaleti zedeleyici rolü vardır. Çıkarılan aflar mükellefi her an vergi affı olacağı beklentisine sokar. Bu da mükelleflerin vergi ödevlerini zamanında yapmamasına ve eksik yapmasına mahal verir. Uzun dönemde mükelleflerin vergi ödeme bilincini yok eder (Sarıkaya, 2015).

Vergi denetimi vergi idaresinin vergicilik hizmetlerinde en önemli faaliyetidir. Vergi idaresinin denetim konusunda etkin ve sıkı çalışmalarda bulunması mükellefin kuruma karşı güvenini sağlar. Bu altyapının oluşturulması için vergi denetim sistemlerinin geliştirilmesi, teftişten sorumlu çalışanların kapsamlı bir şekilde eğitilmesi vergi idaresinin fonksiyonel olarak etkinlik ile verimliliğinin arttırılmasında ve vergi güvenliğinin sağlanmasında önemli bir etkendir (Muter, Sakınç ve Çelebi, 1993).

Adam Smith'in vergilemede belirlilik ilkesi gereği vergilerle ilgili her ifadenin, vergi yükümlüsü ve üçüncü kişiler tarafından açık ve net olarak anlayacakları şekilde düzenlenmelidir (Önder, 2012). Ancak vergi ceza hukukunda yer alan suç ve cezalar hakkındaki kanun maddeleri bu özelliklerden yoksun oldukları için bu yoruma açık hükümler birtakım güçlükleri ve keyfilikleri sonuç olarak da adaletsizliği meydana getirir. Ayrıca hukuk sisteminde tercihin yanlış yapılmış olması buna bağlı olarak düzenlemelerin temel anayasal ilkelerle bağdaşmaması, toplanan vergilerin gereği gibi harcanmaması vergi kayıp ve kaçaklarına sebep olur.

Hukuk sisteminde yapılan düzenlemeyle konulan kuralların toplumun sosyo-ekonomik durumuna uymaması ve buna uymayanlara yaptırım uygulanmaması da bu durumu tetikler (Karakoç, 2004).

3.3.3. Sosyal ve Psikolojik Nedenler

Vergi ödevini yerine getirmede sosyal, kültürel, dini ve psikolojik nedenler etkili olmaktadır. Tüm araştırmalarda devlete duyulan güven, vergi etiğini olumlu etkilemektedir; yani, yasal sisteme veya parlamentoya duyulan güven artışı doğru orantılı bir şekilde ödenen vergi oranlarını da arttırır. Vergi etiği ile din arasında da güçlü bir ilişkiden söz edilebilir. Dindarlık, insanların alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilir bu yüzden vergi kaçakçılığıyla uğraşmak için bir kısıtlama getirebilir (Alm and Torgler, 2003). Bu şekilde din, kişinin kendi kontrolünü sağlaması yoluyla davranışlarını etkileyen ve vergi etiği üzerinde etkisi olan önemli bir unsurdur (Taşkın, 2010). Bir diğer psikolojik sebep vergi yükümlülerinin içinde bulunduğu vergi adaletsizliği algısı, toplumun genelinin vergi kaçırdığına dair düşünceler, devlete olan güvenin azalması ve mali sömürü hissi gibi nedenlerden kaynaklanabilir. Bu durumda vergi mükellefleri toplumun diğer kesimiyle ödediği vergileri kıyaslama yoluna gider. Bunun sonucunda adalet duygusunun zedelenmesi, kandırılmışlık hissi gibi durumlar vergi yükümlerinin içsel motivasyonunu önemli derecede etkilemektedir. Çünkü mükelleflere göre diğerleri kendileri kadar vergi ödememektedir (Kitapçı, 2017). Bu da vergi etiğinin, vergi ödemek için içsel bir motivasyon olduğunu göstermektedir (Torgler, 2003).

Vergiye karşı bilinç oluşturulurken ekonomik, hukuki, siyasal ve ahlaki faktörler bir bütünlük teşkil etmektedir (Tabakan ve Avcı, 2018). Vergi bilinci ve vergi ahlakı ile kayıt dışı ekonominin büyüklüğü arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalarda, vergi bilinci ve vergi etiğinin yüksek olduğu toplumlarda vergi kaçakçılığının boyutlarının daha az olduğu gözlemlenmiştir (Güner, 2008). Vergi etiği, kişinin vergi kaçırmaya teşebbüs etmemesi, vergi borçlarını tam olarak ödemesi ve böyle davranış sergilemeyen kişilerin davranışlarını onaylamamalarıdır. Başka bir deyişle, yüksek düzeyde vergi etik algısına sahip olan bireylerin, hem kurallara uyma alışkanlığının

yüksek hem de vergilendirilme ile ilgili kural ve yasalar hakkında tam bilgi sahibi olmaları gerekir (User, 1994).

Vergi kaçakçılığının etkileri göz önüne alındığında, mükelleflerin vergi kaçırmasına yol açan sebeplerin incelenmesi ve bu sebepleri mümkün olduğunca azaltmaya yönelik önlemlerin alınması kanun koyucular ve devlet açısından oldukça önem kazanmaktadır (Yalama ve Gümüş, 2013).

Vergi politikasının fakirlerin pahasına zenginlere fayda sağlaması nedeniyle, vergi kaçakçılığı fakirlerin doğal tepkisi haline gelir. Ayrıca, devletin verimsizliği nedeniyle ekonomiye verilen zararı azaltmanın bir yolu olarak hem zengin hem de yoksul tarafından üstlenilebilir. Yoksul tüketicilerin, ceza riskiyle birlikte vergi kaçakçılığına zorlandığı bir ekonomiyi karakterize etmektedir, çünkü faydacı bir hükümet zenginlerin tercihleri tarafından yönlendirilmektedir (Myles, 1999).

Mükellefin vergiye direnç göstererek vergi ödeme konusundaki isteksizliği, vergi kaçakçılığına neden olur. Mükellefin davranışlarını şekillendirerek vergi kaçırmayı geliştiren bir kısım değişkenlerden bahsedilir. Bunları vergi tekniğiyle birlikte ortaya çıkan ve sosyal değişkenler olarak sınıflandırabiliriz (Demir, 2009).

Sonuç olarak vergi kaçırma faaliyetinde elde edilen hasılatların yasalara uygun olmayan bir şekilde kayıt dışına çıkarılması söz konusudur. Bu durum milli gelirin azalmasına, zengin ve fakir arasındaki gelir ve gider farklarının daha çok artmasına sebep olur. Artan vergi yükleri sebebiyle bireyler yeniden kayıt dışılığa yönelmekte ve bu durum böyle devam etmektedir (Bozkurt, 2014). Vergi etiği ise, mükelleflerin vergiye olan yaklaşımını belirler. Hükümetin uygulayacağı ekonomi politikalarının şeffaf ve açıklanabilir olması gerekmektedir. Devlete güvenen vergi mükelleflerinin, vergi uyumu artmakta bu da vergi etik algısının seviyesini yükseltmektedir.

Etik kavramı, bu davranışlara temel olan ahlak ilkelerinin tamamıdır. Bir diğer anlamıyla işlerin nasıl yapılacağını anlatan kılavuz niteliğindedir. Bu süreçte gerek devlet organlarının gerekse toplumun bir takım vergi etiği anlayışlarına sahip olması, vergi kaçakçılığına bakış açılarını değiştirecektir. Bir sonraki bölümde ‘‘etik’’ ve ‘‘vergi kaçakçılığı’’ kavramlarına detaylı olarak değinilecektir.

4. VERGİ ETİĞİ KAVRAMI

Vergi etiği ülkeden ülkeye, toplumdan topluma farklılık gösterebilir. Bunun yanında vergi etiği, vergi sistemlerinin adil algılanıp algılanmadığından etkilenecektir (Saruç ve Sağbaş, 2003). Algılanan etik ise etik anlayışlarının şekillenmesinde belirleyici rol üstlenmektedir. Bu sebeple; birey-devlet arasındaki ilişkileri belirleyen unsurlar olarak toplumda vergi etiğinin güçlü olması bireylerin yararına olacaktır. Bu noktada bireylerin ahlaki alışkanlıkları diğer bir ifadeyle benimsedikleri kültür ve güven unsuru belirleyicidir. Bireylerin kendi çıkarları ile toplumun ihtiyaçları arasında denge kurması, rasyonel bireylerin sorumluluk bilincinde olmaları ve etik değerlerin benimsenmesi toplum için faydalı sonuçlar doğuracaktır (Kitapçı, 2010). Bu yüzden bireyler kendi çıkarları ile toplum arasında çelişkide kalırlar. Bunun nasıl olması gerektiğini, kişinin bulunduğu toplumun kültürüyle şekillenen etik algısı ve vergiye olan uyum düzeyi belirler.

4.1. Etik ve Ahlak Kavramı Ayrımı

Etik kavramının birçok tanımı yapılmıştır. Etik kavramı; belirli bir grupta, zamanda ve ikili ilişkilerde eylemlerini ve değerlendirmelerini belirlemeleri gereken davranış ve değerlendirme normları sistemi anlamında kullanılmaktadır. Bunlar yazılı olmayan ya da belirli bir zamanda ve kültürde “iyi” veya “kötünün” ne olduğuna ilişkin norm sistemleridir. Dolayısıyla kişileri, neleri yapıp neleri yapmamaları gerektiği konusunda içsel olarak yönlendiren bir kavramdır (Kuçuradi, 2003).

Etik veya ahlak kuralları, insanların sosyal ortamlarında ve kişilerarası davranışlarına rehberlik etmek için tasarlanmış kurallar sistemidir (Hogan, 1973). Bu kuralların işlevi insan ilişkilerini düzenlemek ve denetlemektir (Reckers et al., 1994). Etik bir başka tanımla, insan davranışlarına yön veren, bu davranışlara iyi, doğru ve güzel gibi pozitif anlamlar kazandıran soyut kavramlardır. Bu yüzden etik davranış her zaman kültürle iç içedir. Kültür etiğe uygun davranışı etkilediği için etik, kültürün bir alt sınıfı olarak değerlendirilir (Görmez vd., 2009).

Etik ve ahlak kavramı günlük hayatta birbirinin yerine kullanılan kelimeler olsa da birçok açıdan farklılık göstermektedirler. Örneğin ahlak iradeye bağlılıkla ölçülendirilirken etik, vicdana bağlı çıkarsızlığı ifade eder. Etik davranışı yönlendirmede dışsal ve amaçsal bir motivasyona ihtiyaç yoktur. Doğrudan çıkarsızlıkla ilişkilendirilir. Oysaki ahlaki eylemlerde davranış toplum tarafından desteklenir ve cesaretlendirilir (Işıklı, 2016).

Ahlak kavramı, Türk Dil Kurumu'nun Büyük Türkçe Sözlüğü'nde kesin olarak iyi olduğu düşünülen veya belli bir yaşam tarzından doğan davranış kurallarının tamamı, sağ töre olarak tanımlanmıştır (Web 4, 2018). Ahlak, insan ilişkilerinde iyi ile doğru veya kötü ile yanlış olan değer yargılarını ifade eder (Aktan, 2009). Etik ise, geçmişten beri bireyin davranışlarının; ahlaki olarak doğruluğunu değerlendirmektedir. Etik kavramı "toplumsal prensipler ve teamüller" olarak ifade edilirken ahlâk kavramı "etik ilkelerin uygulaması" olarak ifade edilmektedir. Burada etik ve ahlak kavramını devreye sokarak hangi davranışın etik ilkelere uygun veya hangilerinin uygun olmadığı ile ahlaki veya ahlâk dışı (ahlâksızlık) olduğu sürekli tartışılmıştır (Aktaş, 2014). Ahlaki ve etik değerlendirme çalışmalarında bireysel farklılıkların ölçülmesi ve kontrol edilmesi gerekmektedir (Arrington and Reckers, 1985).

Ahlâk kavramı çoğu durumda yerel, yöresel olarak nitelendirilebilir. Bunun en önemli sebebi; yöreden yöreye değişmesi, bazı durumlarda kendi içinde çelişmesi, toplumun kültürüne, sosyal ve ekonomik şartlarına göre şekillenmesidir. Ahlâk yerel olmasının yanında evrensel ilke ve kuralların ilk olarak yaşandığı ve denendiği alandır. Küresel özellikteki etik kavramı bölgesel ahlâkî kurallardan oluşmaktadır (Mahmutoğlu, 2009).

Etik kavramının unsurları arasında adaletin, adalet kavramını etkileyen faktörler arasında ise etiğin önemli bir yeri vardır. Günümüzde etik ve adaletin toplumun her alanında ihtiyaç duyulan temel nitelikler olduğu sonucuna varılmaktadır. Dünya ekonomisinde, zorlu rekabet koşullarında hayatta kalma ve kârlılık amaçlarını gerçekleştirmeye çalışan vergi mükellefleri, bazı durumlarda etik değerlerden vazgeçme noktasına gelebilmektedir. Algılanan adalet, örgüte ve devlete olan güven ve bağlılık pek çok davranışsal ve tutumsal sonuca etki eder (Mumcu ve Döven, 2016). Kişiler bazı durumlara uygun davranmaları için

zorlanabilirler ama etik değerleri koruma ve buna göre davranmaya zorlanamazlar. Bunu bireylerin kendiliğinden yapmaları için belli bir eğitime tabi tutulması gerekir. Burada Sokrates'in "hiç kimse isteyerek kötü olmaz" kabulüne ve Platon'un erdeme ve bunun bilgisine duyulan ihtiyacını vurgulamasına dikkat etmek gerekir. Bu yüzden toplumun her alanında etik eğitime büyük ihtiyaç duyulmaktadır (Kuçuradi, 2003). Bu noktada vergi etiği konusu bu açıdan önemlidir.

Toplumda vergi uyumunun zorla (dış denetim yoluyla) sağlanması yerine bireylerin özgür iradeleriyle buna karar vermeleri vergi ödemenin toplumun ihtiyaçları için gerekli olduğu bilincine sahip olunması ve sosyal bir norm olarak düşünülmesi ideal bir toplum için önemlidir. Bu yüzden vergi etiğinin incelenmesi bireylerin gönüllü uyumunun devlete ve topluma faydalarının neler olabileceğini göstermek açısından faydalı olacaktır (Kitapçı, 2011).

4.2. Vergi Etiğinin Tanımı ve Önemi

Aristotales'in ''en yüksek iyiyi bulma çabası'' olarak tanımladığı etik vergi alanında kullanıldığında farklı bir anlama dönüşmektedir (Web 5, 2018). Vergi etiği temelde vergilerin ödenme isteğinin içsel motivasyon olarak tanımlanmasıdır (Torgler and Murphy, 2004). Vergi etiği, vergilemenin ekonomik gerekçesine bağlıdır. Hükümetin gelirleri nasıl harcadığı bu noktada belirleyicidir. Fakat vergi etiği, iktisadi açının yanı sıra diğer faktörler ile de bağlantılıdır. Örneğin; kültürel anlamda bakılacak olursa bir ülkedeki sosyo-ekonomik, sosyo-demografik yapının ve dindarlık seviyesi toplumun vergi etiğinin belirlenmesinde önemli bir rolü vardır (Torgler and Schaltegger, 2005).

Schopenhauer'in: *''Bir kimse ne kadar ciddi şeyler yapma kabiliyetinde ise, o kadar gönülden gülebilir.''* sözü ve Novalis'in *''İnsan devlete vergilerini sevgilisine bir buket çiçek verir gibi ödemelidir.''* şeklindeki tavsiyesi vergi gibi ciddi konuların bile nasıl yumuşatılacağının gösterir. Verginin ilk zamanlardaki gibi yardım mahiyetinde oluşu *rica, hediye, lütuf, atıfet (petitio, precaria, bede, donum, benevolence, offrande) anlamındaki* kelimeler yerine kullanıldığının göstergesidir (Eskicioğlu, 2007).

İçsel bir motivasyon olarak tanımlanan vergi etiği kavramı, devlete verilen hediye kapsamında algılanabilir. Kısacası vergi etiği, vergilerin zora dayanarak alınması yerine devletin ricası buna karşılık olarak mükellefinde lütfu olarak tanımlanabilir. Vergi etiği, kanunen ödenmesi zorunlu olan vergi borcunun eksiksiz ve zamanında ödenmesi fikrine sahip olmaktır (Tosuner ve Demir, 2007).

Vergi kaçırma eylemi ise, çoğu ülkelerde artış gösteren önemli bir problemdir. Bunun yanında bazı mükelleflerden vergi kaçırmanın çeşitli yöntemlerini araştırmayanları da bulunmaktadır. Bu kişiler vergi kaçırma fikrini düşünmeyip vergilerini zamanında ödeme eğilimindedir. Vergi etiği, insanların neden vergi kaçırdıkları yerine niçin kaçırmadıkları ile ilgilenir (Bilgin, 2011). Bu vergi ödev ve yükümlülüklerini yerine getiren kişiler için yüksek vergi etiğine sahip denilebilir. Kişilerin vergiye uyumları, toplumun benimsemiş olduğu vergiye dair görüşleri oluşturan vergi kültürü ve vergilerin ödenmesinin gerekliliğine dair vergi bilinci düzeyleri vergi etiğinin oluşmasında en önemli faktörlerdir. Mükelleflerin vergisel sorumluluklarını yerine getirmesini şekillendiren faktörler, bireylerin tutum ve davranışlarıdır (Buyrukoğlu ve Erasa, 2012). Bu bölümde, bireylerin vergiye karşı tutumlarını etkileyen vergi uyum ve bilinç düzeyleri, yaşadıkları toplumdan etkilenip oluşan vergi kültürleri, dini düşünceleri ve adalet duygularının vergi etiğiyle olan bağlantıları incelenecektir.

4.3. Vergi Etiğinin Diğer Kavramlar ile İlişkisi

Mükelleflerin vergisel sorumluluklarını yerine getirmesini şekillendiren faktörler, bireylerin tutum ve davranışlarıdır (Buyrukoğlu ve Erasa, 2012). Bu bölümde, bireylerin vergiye karşı tutumlarını etkileyen vergi uyum ve bilinç düzeyleri, yaşadıkları toplumdan etkilenip oluşan vergi kültürleri, dini düşünceleri ve adalet duygularının vergi etiğiyle olan bağlantıları incelenecektir.

4.3.1. Vergi Uyumu ve Vergi Etiği

Vergi etiği ile vergi uyumu arasındaki ilişki arasındaki mantık, vatandaşların vergilendirmeye yönelik olumlu bir ahlaki tutumla (yani yüksek oranda vergi etiği) yönetildiği ölçüde, uyumluluk seviyesinin daha yüksek çıkmasıdır (Lubian and Zarri, 2011). Mali açıdan bakıldığında vergi uyumunun yüksek olması; vergilendirilebilir kapasiteyi ve vergi gelirlerini olumlu yönde etkileyerek toplumsal refah düzeyini artıracağı varsayılmaktadır (Didinmez ve Seçilmiş, 2018).

Devlet ile toplum arasındaki ilişkilerin iyi nitelikte olabilmesi ve vergi ödev ve sorumluluklarına gönüllü uyumun sağlanması ve düzgün şekilde yerine getirebilmek için, devlete ait kurum ve kuruluşlara olan güvenin uygun seviyede olması gerekmektedir (Gencel ve Kuru, 2012). Vergi sistemine duyulan güven arttıkça, vergi etiği algısı da yüksek seviyede olacaktır (Ayas ve Saruç, 2015). Devletin otoritesini nasıl kullandığı, verdiği kararların hukuka uygunluğu, otoritesini uygulamada adil oluşu ve etik davranışı yetkisini meşrulaştırır ve toplumun idareye duyduğu bu güven vergiye gönüllü uyumu teşvik eder (Tyler, 2005).

Literatürde vergiyi gönüllü ödeme veya ödememe konusuna ilişkin iki teori vardır. Bunlar **Rasyonel Beklentiler Teorisi** (Allingham-Sandmo (AS) Modeli) olarak bilinen Klasik yaklaşımdır. Diğeri ise **Ahlaki Duygular Teorisi** ya da **Tutumsal Model** olarak bilinen Sosyal-Psikolojik yaklaşımdır.

AS Modeli, vergi uyumunun algılanan yakalanma olasılığına, vergi oranlarına ve vergi kaçırma cezasına bağlı olduğu bir modeldir (Gemmell, 2016). Rasyonel bir birey, kaçırdığı vergiler sonucu cezalandırma beklentisiyle bir belirsizliğe düşer ve bu birey yakalanmaktan korktuğu için bir vergi öderken beklenen faydayı hesaba katarak değerlendirir (Alm et al., 1991). Yani rasyonel tercih modeline göre vergiye gönüllü uyumu etkileyen faktörler; yakalanma korkusu ve mükellefin yakalanması sonucu verilen cezanın büyüklüğünün ne olacağıdır. Bir başka ifadeyle bireyin gönüllü uyumunu sağlayan faktörler, vergi denetiminin etkin olması ve cezaların caydırıcı nitelikte olmasıdır (Aktan, 2012). Bu yaklaşıma göre vergi denetimleri ve cezalarının artması vergi kaçakçılığını azaltırken; azalması durumunda duyulan endişe ve korkunun azalması sebebiyle vergi kaçırma faaliyetleri artmaktadır (Kitapçı, 2015).

Çeşitli politika değişikliklerinin kaçırılan, beyan edilmeyen gelirler için vergi oranları, tespit edilen kaçırma oranları ve cezalar gibi tahminler üretilmiştir. Pyle'ın yaptığı tüm modellemeler, bir bireyin bir dönemdeki kararını analiz eder. Bu dönemde mükelleflerin aldığı vergi kaçırma kararlarının daha sonraki dönemlerdeki fırsat ve kararlarını etkileyeceği beklenmiştir. Eğer cezalar, bireyin elde ettiği kazanç olarak değil de vergi borcu olarak alınırsa, Allingham ve Sandmo modeline göre, sonuçların farklılık gösterebilir. Bu durumda beklenen bir ceza olduğunda bireyin, gelirini eksik biçimde bildireceği söylenebilir. Algılama oranındaki bir artış, AS modeline göre, açık bir şekilde vergi kaçırılmasını da engellemektedir (Pyle, 1989). Vergi denetiminde etkinlik, denetimlerin sıklığı ve cezalardaki caydırıcılık açısından gerekli tartışmaları bu teorik çalışma özetlemektedir. Buna göre, vergi kayıplarına yol açan davranışların sebebi, vergi mükelleflerinin vergi sonrası elde ettikleri net kazançlarını *(hiç beyan etmeyerek ya da eksik beyan ederek)* artırmak istemeleridir. Bu analiz, akılcı davranan bir bireyin vergi kaçırma fikrini uyguladığı zaman nasıl düşüncelere girdiğini anlatır. Ancak, bu olaylarda psikolojik ve sosyal boyutlar yok sayılmıştır (Savaşan ve Odabaş, 2005).

Klasik modeli belirleyen caydırmanın vergi uyumu üzerindeki etkisini araştıran çok çalışma vardır. Bu çalışmaların çoğunda vergi kaçırma üzerinde caydırmanın negatif bir etkisinin olduğu ancak ampirik çalışmalarda böyle bir sonuç elde edilemediği görülmüştür (Kitapçı, 2015). Vergi uyumu üzerine yapılan araştırmalara bakıldığında soruna rasyonel tercih yönüyle bakıldığı durumlarda bile çoğu ülkenin ağır olmayan yaptırımları ve denetimlerin düşük seviyede olması AS modeline göre vergi kaçakçılığının daha çok olması beklenirken, ekonomik modellerde tahmin edilenden daha yüksek vergi uyumu olduğu görülmüştür. Başka bir ifadeyle, rasyonel beklentiler teorisi kapsamında vergi uyumunun, yalnızca ekonomik açıdan analiz edilmesi yeterli olmamakla birlikte birçok kişinin akılcı davrandığı varsayımıyla vergi kaçıracağından "bireyler neden vergi kaçırır?" sorusu yerine "bireyler neden vergi öder?" sorusu sorulmalıdır. Çünkü klasik yaklaşımın vergi uyum düzeyini belirlemede yetersiz olduğunun anlaşılmasıyla ekonomistler, psikologlar ve diğer sosyal bilimle uğraşan kişiler ayrıntılı olarak vergi uyumunu etkileyen diğer faktörleri araştırmaya başlamışlardır (Tunçer, 2002).

Piyasa değeri yöntemleri (Market Capitalization Methods), firmanın entelektüel sermaye ya da maddi olmayan duran varlıklar değerini, varlığın piyasa değeri ile defter değeri arasındaki fark şeklinde hesaplamaktadır. Önceki çalışmalarda ağırlıklı olarak bu yöntemlerin kolaylığından dolayı kullanılmış olmasına rağmen, yöntemler kendi içerisinde, piyasa fiyatlarında yaşanan kısa vadeli ekonomik dalgalanmalardan, geleneksel muhasebenin tarihsel maliyet değeri anlayışından ve farklı değerleme yöntemlerinin kullanılmasından kaynaklanan, bazı olumsuzluklara sahiptir (Lim and Ryu, 2013; Karacan ve Ergin, 2011). Bu yöntemler içerisinde ağırlıklı olarak piyasa ve defter değerinin farkı ile oranı ve Tobin' in q oranı yöntemleri kullanılmaktadır.

Vergi uyumunu açıklayan bir diğer teori ise Sosyal-Psikolojik yaklaşım diğer adlarıyla Ahlaki Duygular teorisi ya da Tutumsal modeldir. Bireylerin vergi ödeme ve ödememe konusundaki tutum ve davranışlarında belirleyici olan faktörlerin başında psikolojik algılama gelir (Aktan, 2012). Bu yaklaşımın temel sorusu ''Birçok insan cezalar ve denetim olasılığı son derece düşük olduğunda bile vergi ödemek ister mi?'' sorusudur. Bu yaklaşıma dair çalışmalar, bireylerin vergi etiğinin, teori ile gerçekleşen durumlar arasındaki bağlantıyı tamamlamayı ve uyum meselesi sorununun çözümüne "kayıp bağlantı" (missing link) kavramıyla katkı sağlayacağı görülmüştür. Çünkü yıllardır literatürde bu soru üzerinde durulmamıştır (Lubian and Zarri, 2011). Bu modelde, vergi mükellefleri vergi ödeme veya ödememe konusunda karar verirken sadece vergi ceza oranı, yakalanma ihtimali gibi caydırıcı faktörleri düşünmeyip bunun yanında vergi kaçakçılığı sonucunda kendisine ne gibi psikolojik maliyetler doğuracağını da hesaba katmıştır (Kitapçı, 2011).

Bir birey inançlarına uymayan durumlarla karşı karşıya kaldığında, bu durumdan rahatsız olur. Bireyin bu duyguları, inanç veya davranışlarda değişikliklere sebep olur. Buna paralel olarak, vergi mükellefleri, vergi kaçırma eyleminin tespitinin yapılamaması, denetimin yetersiz olması durumunda vergi kaçırma faaliyetine yönelmektedir. Bu eylemlere başladığı zaman vergi uyumu ile ilgili sosyal normlara bağlılıkları azalacaktır. Vergi kaçakçılığı kararına ilişkin daha fazla bilgi, psikolojik maliyet belirleyicilerinin daha fazla tanımlamasını gerektirir (Spicer, 1986). Spicer (1986), klasik modele ek olarak psikolojik unsurlarına psikolojik maliyetleri katarak sosyal-psikolojik yaklaşıma katkısı olmuştur.

Song ve Yarbrough (1978) tarafından yapılan çalışmalar ise, vergi uyum modelleri açısından temel kaynak niteliğindedir. Song ve Yarbrough vergi yükümlülüklerinin değerlendirilmesi ve olası ödemelerin dahil olduğu gönüllü uyumun, üç ana faktörün belirlediğini söylemiştir. Bunlar; tüm yasal çerçeveler, vatandaşın vergi etiği ve belirli bir zamanda ve yerde meydana gelen diğer durumsal faktörlerdir. Gönüllü uyumu kolaylaştıran ve zorlaştıran durumsal faktörler arasında gelir düzeyi, işsizlik oranı, vergi oranları ve vergi idaresi kurumlarının etkinliği ve adaleti sayılabilir. Vergi etiği, vatandaşların devletle olan ilişkilerinde seçtiği veya seçmediği davranış normları anlamına gelmekte ve uyum davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olmaktadır.

4.3.2. Vergi Bilinci ve Vergi Etiği

Vergileme karşısında bireylerin ve hatta toplumun tamamının vergi karşısındaki tutum ve davranışlarında, mükelleflerin psikolojik yaklaşımlarının ele alınması önemli olacaktır. Vergi bilinci kavramı, mükelleflerin vergi konusundaki farkındalık seviyesi olarak tanımlanabilir (Demir ve Ciğerci, 2016). Toplumda vergi bilincinin ve vergi etiğinin oluşması için vergilerin gerekliliğinin mükellefler tarafından iyi idrak edilmesi gerekir. Böylece, vergileme sürecinin başından itibaren vatandaş vergi ile ilgili olarak pozitif fikirlere sahip olacaktır. Bu pozitif algının yerleşmesi tutumlarının da olumlu yönde olmasına katkı sağlayacaktır. Verginin haklı sayılabilecek nedeni ne kadar fazla olursa, toplumda verginin kabulü ve dolayısıyla vergi etiğinin ve vergi bilincinin oluşumu da o kadar kolay olacaktır (Demir, 2008).

Vergi ödevlerini yerine getirmek için isteklilik düzeyi ne kadar yüksek olursa vergilemenin amacına o kadar ulaşılmış olur. Çünkü vergi bilincinin tam olduğu toplumlarda vatandaşlar ödedikleri vergilerin nereye harcandığı ve kendilerine hangi hizmetle döneceği bilgisine sahiptirler. Buna bağlı olarak yükümlülükleri kendilerinden ne şekilde isteniyorsa buna uygun olarak ve isteyerek yerine getirirler (Organ ve Yegen, 2013).

İdari yapının şeffaflıktan uzak olması, mükelleflerin vergisel sorumluluklarını yerine getirme konusunda bu davranışlarını olumsuz etkileyecektir. Gürler Hazman

yaptığı çalışmada *"şeffaflığın tam olarak sağlanamaması", "kamusal hizmet sunumunun yetersizliği"* ve *"politik başarısızlık''* olarak vergi bilinci üzerinde etkili olan dışsal nitelikli faktörleri eklemiştir (Gürler Hazman, 2009).

Bireyin vergi etiği algısına sahip olmasına neden olan faktörlerden vergi bilinci; verginin olması gerekliliğine inanma, topluma hizmet verilebilmesi için gerekli bir etken olduğunu anlama ve devletin şeffaf bir yönetim anlayışıyla yapılan harcamaları kamuoyuyla paylaşması halidir (Yeşilyurt, 2015). Vergi bilincini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası (İSMMMO) (2010), tarafından yapılan bir projenin sonuçlarına göre vergi bilincinin oluşması ve artırılması için gereken faktör en yüksek puanla *''adil vergi reformu''* olmuştur. Bunun yanında vatandaşların eğitim seviyesinin yükseltilmesi, daha şeffaf bir devlet yönetimi ve gelir seviyesinin artması da vergi bilincinin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Vergi bilinci ve vergi etiği kavramlarının toplumun benimsemesiyle birlikte gelir idarelerinin de yararına olacaktır. Mükellefler önce kendilerini, sonra çevresindeki mükelleflerin faaliyetlerini ve vergisel yükümlülüklerini yerine getirip getirmediklerini kontrol edecektir. Böylece vergi idarelerinin denetim yükü azalacaktır (Güner, 2008). Ancak denetimde vergi idarelerinin etkin olmaması, vergi cezalarının caydırıcı nitelikte olmaması, vergi bilinç ve etiğinin toplumda oluşmaması ile birlikte vergi kayıp ve kaçakları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (Savaşan ve Odabaş, 2005).

4.3.3. Vergi Kültürü ve Vergi Etiği

İnsanoğlu yaşarken bazı değer, inanç ve sosyal ilişkileri öğrenerek topluma uyan bir varlık haline gelmektedir (Arslantaş, 2008). Irk, din, dil, tarih, iktisadi anlayış, coğrafi özellikler, aile yapısı gibi pek çok faktörün birleşmesi ile oluşan kültür, vergi için bir altyapı oluşturmaktadır. Bu faktörlerin toplumdan topluma farklılık göstereceği gibi vergi kültürü de her toplumda farklıdır (Tosuner ve Demir, 2009). Ancak kültürün unsurları her bireyde aynı şekilde farklılık gösterebilir. Yani bir toplumun her bireyi aynı kültüre aynı derecede katılamaz (Arslantaş, 2008).

Vergi kültürünün konusu, ekonomik sosyolojisi ve tarih disiplinlerinin kesiştiği noktada ortaya çıkmaktadır. Toplumun oluşturduğu kültür ve etik kavramları birbirinden ayrılamaz (Nerre, 2001). Kavramsal olarak inceleyecek olursak kültür, bireylerin bir grubun, örgütün ya da toplumun üyeleri olarak "yaptıkları" ya da ''yapacakları'' davranışların birleşimidir. Vergilendirme kültürü ise, vergi organizasyonunun ve bunun yönünün başarısını gösteren önemli bir faktördür. Çünkü vergi kültürü vergi sistemindeki bireylerin ve grupların birbirleriyle olan iletişim şekillerini etkilemektedir (Chuenjit, 2004).

Vergi kültürü, bireylerin vicdanlarında vergi vermenin gerekliliğini hissetmeleri şeklinde tanımlanabilir (Işık, 2009). Buna göre vergi kültürü kavramı kullanılarak toplumu oluşturan bireylerin vergiye karşı tutum ve davranışları incelendiğinde, vergi kaçakçılığı ve kayıt dışılık gibi durumların sadece yasal zorunluluklarla engel olunamayacağı düşüncesi de kabul edilmiştir. Bu bakımdan bir ülkede vatandaşlık bilinci ve vergi kültürünün oluşturulmasının ve toplumun bu konuda eğitilmesi konusuna özen ve önem gösterilmesinin gerektiği karşımıza çıkmaktadır (Özdemir, 2015).

Vergi kaçakçılığının nadir görüldüğü ülkelerde ceza yerine toplumun sahip olduğu vergi kültür ve vergi etiği seviyesinin vergi karşısında yapılan hileleri, kayıp ve kaçakları azalttığı görülmektedir. Bunun yanında vergi sistemlerinin düzgün işlediği ülkelerin çoğunda, vergi etiği düzeylerinin yüksek olduğunu görülmektedir (Tosuner ve Demir, 2009). Buna göre bir ülkedeki vergi bilinç ve etiğinin toplum içinde yerleşmesi o ülkenin vergi kültürünün gelişmesine önemli katkıları olacaktır. Çünkü bu kavramları toplumun benimsemesi ülkedeki mükelleflerin vergisel ödev ve sorumluluklarını olması gerektiği şekilde yapacaklarını göstermektedir (Taytak, 2016).

Vergi sisteminin etkinlik ve adaletten uzaklaşmasının, vergi kaçakçılığını kültürel bir ilkesel uygunluk haline dönüştürdüğü, bu durumunda vergideki iyileştirmeyi işlevsiz kıldığı savunulmuştur. Vergi yükünün dolaylı vergilerde daha çok olması, mükelleflerin yararına olmayacak önlemlerin alınması ve sadece belirli kesimlere vergi konusunda avantaj ve indirimler sağlanması vergi sisteminin adil olmadığını düşündüren unsurlar olarak görülmektedir. Vergi politikalarının; mali

işlevlerin ana belirleyicisi olduğu, vergi bilincini oluşturan temel faktör olarak vergi kültürünü önemli derecede etkilediği sonucu çıkarılmaktadır (Özdemir, 2015).

Bireylerin belli bir kültür düzeyine ulaşabilmeleri için öncelikle ailede öğrenilmeye başlayan daha sonra okullarda verilen eğitimle devam eden ve çeşitli iletişim araçlarıyla da dini kurumların desteklediği bir eğitim almaları gerekmektedir. Böylelikle bireyin kazandığı vergi kültürünün devletin destekleriyle ve koymuş olduğu vergi politikaları ile tamamlanması gerekmektedir. Bunun içinde devletin koyduğu vergilerin, kazanç ile doğru orantılı olarak artırılmalı veya azaltılmalı yani verginin adil olması gerekmektedir. Bunun yanında kanuna uygun olması, toplum tarafından kolay anlaşılabilir nitelikte olması, sürekli değiştirilmeyen kalıcı normlar olması, vergi idarelerinin bireye vergi işlemlerinde yardımcı ve sevecen olması, verginin ödenebilir nitelikte olması gibi prensiplere devletin saygı göstermesi ve bireyin vergi ahlakını zedelememesi gerekmektedir (Web 8, 2018).

4.3.4. Din ve Vergi Etiği

İçinde yaşadığımız İslâmi toplum açısından bakıldığında, ahlâki ilkelerin çoğunun İslâm dininin kurallarından oluştuğu ve İslam dininin emredildiğini anlamak mümkündür (Tosuner ve Demir, 2009). Vergi etiği üzerindeki etkili olan sosyo-kültürel faktörler; bireylerin devlete olan bağlılıklarının derecesi, vatandaşlık bilinci hissi, hükümeti kabul düzeyi ve dini inanç faktörleridir (İzgi Şahbaz ve Saruç, 2012). Sosyal sermaye unsuru olan din, vergi etiği kavramı üzerindeki etkisi önemli düzeydedir. Bireyler ekonomik yaşamda dindar insan olma özelliği gösterirler. Bu yüzden bireylerin mali davranışları üzerinde din faktörünün etkisi bulunmaktadır. Buna bağlı olarak dinin vergi etiği üzerindeki etkisinden söz edilebilir (Kitapçı, 2015).

Vergi etiği ve dini anlayışlar arasında bağlantılar olduğu pek çok araştırmadan anlaşılmaktadır. Örneğin; Torgler (2006) yaptığı araştırmalarda; dindarlık seviyesi, ibadethanelerdeki ibadetlere katılım, dini eğitim, algılanan dindarlık, dini rehberlik ve kiliseye olan güven gibi farklı araçları kullanarak dinin vergi etiğine etkisini analiz etmiştir. Araştırmasını Katolik, Protestan, Hindu, Müslüman, Budist, Ortodoks ve Yahudiler arasında gerçekleştirmiş ve bunun sonucunda Katoliklerin, Hinduların, Budistlerin ve başka bir dine sahip insanların dini bir mezhebe sahip olmayan

insanlardan daha yüksek vergi etiği algısına sahip olduğu ancak Ortodoks ve Protestanların araştırmanın referans grubundan daha düşük vergi etiği algısına sahip olduğu sonucu çıkmıştır. İzgi ve Saruç (2012) yaptığı araştırmada din faktörü ile vergi etiği arasındaki ilişkiyi incelediklerinde din faktörü ile vergi etiği arasında anlamlı ilişkiler olduğunu tespit etmişlerdir. Araştırmaya göre, dini açıdan vergi kaçırmanın günah olduğu düşüncesine inanan bireylerin en yüksek vergi etiğine, dini inancı kuvvetli olan bireylerin yüksek vergi etiği algısına sahip olduğu tespit edilmiştir (İzgi ve Saruç, 2012). Buradan da anlaşılacağı üzere yüksek vergi etiği algısına sahip toplumlarda vergi kaçakçılığı eylemlerine eğilimin olmadığı söylenebilir.

Vergi etiği ve din arasında güçlü bir pozitif ilişki vardır. Dindarlık, insanların alışkanlıklarını etkileyebilir ve vergi kaçakçılığıyla uğraşmak için bir kısıtlama olabilir (Alm and Torgler, 2006). Buna bağlı olarak dindarlık düzeyinin artmasıyla vergi etiğinin de artış göstereceği söylenmektedir (Torgler and Murphy, 2004).

4.3.5. Vergi Adaleti ve Vergi Etiği

Anayasamıza göre vergi kanunları bazı ilkelere göre hazırlanmalıdır. Bunlar; “genellik”, “adalet”, “mali güce göre alma” ve “yasallık” ilkeleridir (Kargı ve Yüksel, 2010). Vergilendirme, maliye politikasının bir aracı olarak görüldüğünde vergi sistemimize anayasal anlamda *“vergilendirme de adaletli ol”* ifadesi vurgulanmış ve bunun sebebi olarak sosyal adalet ilkesi gösterilmiştir (Demircan, 2015).

Vergi yükümlülerinin vergi yükünün adil olup olmadığı konusundaki algıları vergi etiği kavramının oluşması bakımından önemli bir etkendir. Vergi adaleti algısının oluşmasına etki eden faktörlerden birisi, vergi mükelleflerinin kendilerini diğer yükümlülerin vergi yükleri ile karşılaştırmasıdır (Kitapçı, 2015).

Vergi adaleti, kapsamı çok farklı biçimlerde tamamlanabilecek bir kavram olup bu kavram, vergi yükünün artırılmasının doğru olduğunu göstermek için vergisel işlemlerde kötüye kullanılabilmektedir. Siyasi partiler ise, vergiyi sürekli onu seçenlerin menfaatine olacak şekilde kullanırlar. Bu yüzden vergi adaleti kavramının farklı kültürlerde farklı anlamlara sahip olması mümkündür. Örneğin, dua ederek devlete hizmetleri olan ruhban sınıfının bu sebepten ötürü vergi ödememeleri Hıristiyan toplumlarında adil bulunmuştur. İslam Hukuku'nda ise, Müslüman

olmayanlardan kendi inançlarını koruyabilmeleri için cizye adıyla alınan vergi adil kabul edilmiştir (Lang, 2000).

Toplum üyelerinin adalet algılarının pozitif olması olumlu davranışlara vesile olup, bu davranışların etkilerini, vatandaşların kendilerini toplum saygın ve değerli bir birey olarak hissetmelerinde, devlete ve topluma olan güven duygularının artmasında, hukuki ve yasal sisteme ve vergilendirmeye gönüllü uyum sağlamalarında etkili olabilecektir. Ancak vergi afları, vergiye olan uyumu arttırmadığı ve yaşanan gelir kayıplarını telafi eden çalışmalar yapmadığı sürece, cezaların adil dağıtımının herhangi bir işlev görmesi mümkün değildir (Topal, 2016). Verginin konusunun ve oranının değişmesi, ek vergiler konulması, sık bir şekilde vergi afları çıkarılması ve kanunların bireyler tarafından anlaşılmaz olması yükümlülerin vergi ödeme çabalarını azaltmaktadır (Karakoç, 2013). Vergi affı uygulamalarının sık sık yapılması, mükellefleri vergi kaçırmaya teşvik eden ve vergisini ödeyen mükellefler için ise, haksızlık doğuran bir uygulamadır (Teyyare ve Kumbaşlı, 2016). Bu tarz uygulamaların yapıldığı vergi sistemlerinde toplumun vergi etiği ve vergi adaleti algısı olumsuz etkilenebilir. Vergi afları, mükelleflerde yeni af beklentisi oluşturacağından vergi denetimi ve cezalarının etkinliğini azaltmaktadır. Dolayısıyla bu durum, mükelleflerin vergisel yükümlülüklerinden kaçmalarına ve vergi kaçırma faaliyetinde bulunmalarına neden olacaktır. Bu uygulama, vergi borçlarını eksiksiz ve zamanında ödeyen mükellefler üzerinde olumsuz etki oluşturmakta, dolayısıyla adalet ve güven duygularına zarar vermektedir (Edizdoğan ve Gümüş, 2013).

4.4. Literatürde Vergi Kaçırma Etiği Üzerine Yapılan Araştırmalar

Vergi algılamalarında adaletsizlik olduğu düşüncesi, vergi etiği ile ters orantılıdır. Bireyler vergi adaletinin olmadığı düşüncesine ne kadar katılırlarsa, vergi etiği algıları da, o kadar azalacaktır (Demir, 2008). Sonuç olarak vergi yükünün adaletli olduğu düşüncesi vergi mükellefleri tarafından vergiyi vatandaşlık görevi gereği, yerine getirilmesi gereken bir ödev ve sorumluluk olarak algılanmasını sağlayacak ve vergi etiği gelişecektir (Gür ve Yıldız, 2017). Vergi kaçakçılığına dair

yapılan araştırmaların çoğu, ekonomi veya kamu maliyesi yönüyle ele alınmıştır (McGee, 2006b). Vergi kaçakçılığı konularını felsefi veya teolojik yönden ele alan çok az çalışma yapılmıştır. 500 yıldır tartışıla gelen vergi kaçırma etiğini bu yönden ele alan çalışma, Martin Crowe'un 1944 yılında yazmış olduğu doktora tezi olmuştur (McGee and Rossi, 2006). Onun bu tezi 500 yıl içinde yapılan tartışmaları özetlemektedir. Bu çalışma sonucu vergi kaçırma etiğine dair üç temel görüş ortaya çıkarılmıştır (McGee, 2005).

İlk görüş, vergi kaçırmanın hiçbir zaman etik olmadığına dair olan görüştür. İkinci görüş, vergi kaçırmanın her zaman etik olduğunu savunan anlayıştır. Üçüncü ve son görüş ise, vergi kaçırmanın bazı durumlarda etik bazı durumlarda etik olmadığının savunan görüştür (McGee, 2006c).

Literatürde çeşitli grupların vergi kaçırma etiği niyetlerini ölçülmesinin amaçlandığı birçok araştırma yapılmıştır. Bu çalışmalar ve araştırmaların sonucu elde edilen bulgular bu bölümde anlatılacaktır.

Tunahan (2012) yaptığı çalışmasında Rusya ile yoğun ticari ilişkiler içerisinde olan Türkiye'nin, geleceğin girişimci ve yönetici adayları olan İşletme Yönetimi bölümü lisans öğrencilerinin vergi kaçakçılığı algılarına dair benzerlik ve farklılıkları incelemiştir. Ankete Türkiye'yi temsilen Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Yönetimi bölümünden 93 öğrenciye ve Rusya Federasyonu'ndan Moskova Üniversitesi İşletme Yönetimi bölümünden 63 öğrenciye anket formu dağıtılmıştır. Ancak Balıkesir Üniversitesi'nden 11 anket, Moskova Üniversitesi'nden 13 anket çeşitli nedenlerden dolayı devre dışı bırakılmıştır. Toplam 132 kullanılabilir nitelikte cevap elde edilmiştir. Anketleri analiz etmek için iki ülkenin ifadelerine verilen puanların ortalamaları için bağımsız örneklem T testi ve Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Türk ve Rus öğrencilerinin vergi kaçakçılığına ilişkin ülke ortalamalarına bakıldığında, Rus öğrencilerin genel ortalaması 4,95 iken, Türk öğrencilerinin ortalama puanı 4 çıkmıştır. Sonuçlara bakıldığında Türk ve Rus öğrencileri arasında vergi kaçırma etik kurallarına ilişkin anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

McGee ve Ho (2006), yaptığı çalışmasında Hong Kong Baptist Üniversitesi'nde işletme, muhasebe ve iktisat alanında lisansüstü eğitim gören öğrencilere anket uygulanmıştır. Anket yüzyıllar boyunca tartışılan üç temel görüşü temsil eden 15

ifadeden oluşmaktadır. 90 kullanılabilir cevap elde edilmiştir. Bu kullanılabilir cevapların elli beşini (55) kadın, otuz beşini (35) erkek katılımcılar oluşturmaktadır. Çalışmanın sonuçlarına göre, vergi kaçırmaya dair görüşlerin bazı durumlarda etik olduğu, bazı durumlarda ise etik olmadığı yönünde anlayış hakimdir. Vergi kaçakçılığını haklılaştırmaya yönelik en zayıf iddia bencilce bir yaklaşım olduğu durumlarda ortaya çıkmıştır.

McGee, Nickerson ve Georg (2005), yaptıkları araştırmada literatürde tartışılan tüm felsefi konuları içeren bir anket geliştirilmiş ve konu ile ilgili üç bakış açısını içeren 18 ifadeli bir anket oluşturulmuştur. Anket, Almanya'daki Georg-Simon-Ohm Fachhochschule'de işletme bölümünde yüksek lisans ve doktora yapan öğrencilere dağıtılmıştır. 71 kullanılabilir cevap elde edilmiştir. Anket 7 maddeli Likert ölçeği kullanılmıştır. Bir (1) puan, açıklamayla ilgili güçlü bir anlaşmaya işaret ederken yedi (7) puanı, güçlü bir anlaşmazlığı göstermektedir. Araştırmanın sonuçlarına göre, ''vergi kaçırma, toplanan paranın çoğu akıllıca harcansa bile etiktir.'' şeklinde olan ifadenin ortalaması 6,38 bulunmuşken, ''Hükümet, halkın politik görüşlerine karşı çıkarsa vergi kaçırmak etiktir.'' ifadesi 3,69 puanla en düşük ortalamaya sahiptir.

McGee ve Rossi'nin (2006), yaptığı çalışmada anket çalışması Arjantinli hukuk ve işletme öğrencilerine uygulanmış ve 218 kullanılabilir cevap alınmıştır. Anket, yüzyıllardır tartışılan ve üç görüşü içeren 18 ifadeden meydana gelmiştir. Katılımcılarda verilen alana 1'den 7'ye kadar olan sayıları koyarak her bir ifadeyle anlaşma durumlarının belirtilmesi istenmiştir.

Katılımcıların çoğu, vergi kaçakçılığının her zaman etik olduğu görüşüne karşı çıkmışlardır. Ortalama puanlar 7 puanlık Likert ölçeğinde 4,1 ile 6,6 puan aralığında değişmiştir. Vergi kaçakçılığının haklı kılındığı güçlü kanıtlar, hükümetin yolsuzluk yaptığı veya insan haklarını ihlal ettiği durumlarda görülmüştür.

McGee, Aljaaidi ve Musaibah (2012), yaptığı çalışma Martin Crowe'un tartıştığı üç görüşe dayanarak hazırlanan anketten oluşmaktadır. Anket iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde 7 puanlı Likert ölçeğe dayanan 18 ifade yer alırken ikinci bölümde, katılımcıların demografik özelliklerini belirteceği ifadeler bulunmaktadır. Anketler, İngilizce ve Arapça dillerinde olmak üzere dağıtılmış ve 124 kullanılabilir cevap elde edilmiştir. Anketi, Hadhramout Üniversitesi'nde muhasebe, işletme ve finans dalında eğitim gören Yemenli öğrencilerin cevaplandırması istenmiştir.

Sonuçlara göre, öğrenciler bazı durumlarda diğer durumlardan daha güçlü destek vererek vergi kaçakçılığını haklı göstermişlerdir. Vergi kaçırmanın İslami açıdan ele alındığı durumlarda, Müslümanlar için vergi kaçırmanın hiçbir zaman haklı gösterilemeyeceği sonucu çıkmıştır. Ayrıca vergi oranlarının makul seviyede olduğu durumlarda veya vergi ile toplanan paraların düzgün işler için harcandığı durumlarda katılımcılar vergi kaçakçılığının yapılmasını etik bulmamışlardır.

McGee, Devos ve Benk (2016), yaptığı çalışmada vergi kaçırma etiği ile ilgili görüşlerini tespit etmek için Türk ve Avustralyalı lisans ve lisansüstü eğitim gören işletme ve iktisat öğrencilerini analiz etmişlerdir. 502 kullanılabilir cevap alınmıştır. Anketteki ifadeler geçmişten günümüze kadar uzanan üç bakış açısını yansıtmaktadır. Çalışmanın sonuçlarında Türk öğrencilerinin puanları, Avustralyalı öğrencilerin puanlarından yüksek olmasına rağmen bazı durumlarda etik olarak doğrulanabilir nitelikte olduğuna inanmaktadırlar. Ortalama farklılık testlerinde Türkiye için genel ortalama 4,83 iken Avustralya için 4,26 olmuştur. Buda grup içindeki görüş farklılıkları olduğunu göstermiştir. Vergi kaçakçılığını haklı çıkaran en güçlü argümanlar, hükümetin yolsuz, boş yere harcama yapan, hükümetin adaletsiz bir savaşın tarafı olduğu ya da baskıcı olduğu durumlar olmuştur. En zayıf iddia, hükümetin toplum için değerli projelere yatırım yaptığı ve vergi mükellefinin de bu hizmetlerden yararlandığı durumlar olmuştur.

5. VERGİ KAÇIRMA ETİĞİ: KOCAELİ BÖLGESİ'NDEKİ VERGİ MÜKELLEFLERİ ÜZERİNE ARAŞTIRMA

Literatürde vergi kaçakçılığı faaliyetlerine ilişkin kamu maliyesi ve ekonomi perspektifi ile ilgili çok çalışmalar yapılsa da bu konunun etik yönlerine odaklanılmamıştır. Vergi kaçırma etiğini felsefi ve dini boyutlarıyla ele alan Katolik rahibi Martin Crowe'un yazdığı doktora tezi, bu konuda yapılan ilk çalışma olmuştur. Bu çalışma sonunda da üç temel görüş ortaya çıkmıştır. Bunlar; vergi kaçırmanın asla etik olmadığı, her zaman etik olduğu ve bazı koşullarda etik olduğuna dair görüşlerdir (McGee, 2008).

Bu bölümde yapılan araştırmanın amacı, önemi, kapsamı ve evrenine dair bilgilere yer verilecektir. Daha sonra araştırma örneklemini oluşturan Kocaeli Bölgesi'ndeki vergi mükelleflerinin, vergi kaçırma etiğine dair algılamalarını ölçmeye yönelik hazırlanan anket yoluyla elde edilen sonuçlar analiz edilecektir.

5.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Tez kapsamında, Kocaeli Bölgesi'ndeki vergi mükelleflerinin hangi durumlarda vergi kaçırmaya daha fazla eğilim gösterdiklerini tespit etmek ve gerçek davranışlarından ziyade vergi kaçakçılığına girme niyetlerini ölçmek amaçlanmıştır. Bu araştırmalar kapsamında vergi kaçırmaya yönelik etik algılar incelenmiştir.

Bir vergi uyumu sorunu olan vergi kaçakçılığı devletin hazinesinde ve hizmetlerinde büyük eksilmelere yol açar. Bireylerin huzurlu ve mutlu yaşamasını sağlayan, temel ihtiyaçlarını karşılamak için devlet yapılanmasına ihtiyaç duyan bireyler de vergi kaçakçılığının zararlarından doğrudan etkilenirler. Çünkü devlet faaliyetlerinin yerine getirilmesini olumsuz etkileyen vergi kaçakçılığı faaliyetleri toplumda sosyal, ekonomik, psikolojik ve kültürel yönden sorunları meydana getirir. Bu sorunlara bireylerin adalet ve etik algısı ile güven duygusunun düşük seviyede olması yol açabilir. Araştırma kapsamında vergi kaçırma etiğine yönelik

mükelleflerin algılarının ele alınması, vergi kaçırma niyetlerinin ne olduğu hem toplum hem de devlet için önem arz etmektedir.

5.2. Araştırmanın Kapsamı

Literatürde birçok farklı gruplarda özellikle işletme öğrencileri üzerinde yapılan araştırmalarda vergi kaçırmaya yönelik etik algı ele alınmıştır. Yaptığımız araştırmada ise, vergi mükelleflerinin etik algıları üzerinde durulmuştur. Bu araştırmada vergi kaçırmaya dair ortaya çıkan üç temel görüşün çerçevesinde vergi mükelleflerinin etik algılarını inceleyen ve niyetlerini ölçmek esas alınmıştır.

Araştırmada, Kocaeli Bölgesi'nde faaliyet gösteren vergi mükelleflerinden esnaf ve muhasebe meslek mensupları olarak bilinen mali müşavirlerin vergi kaçırma etik algılarını ölçmek amacıyla anket ile veri toplama yöntemi tercih edilmiştir. Kocaeli Bölgesinin çeşitli ilçelerinde faaliyette bulunan esnaf ve mali müşavirlere anketler, yüz yüze görüşme şeklinde dağıtılmıştır. Toplam 303 adet kullanılabilir nitelikte anket elde edilmiştir.

5.3. Anket Formunun Hazırlanma Süreci

Çalışma için geniş bir literatür taraması yapılmış ve araştırmanın amacına ve kapsamına uyan ölçekler araştırılmıştır. Bu kapsamda araştırmanın konusuna uyum sağlayan faktörlerle ilgili literatür taraması sonucunda geliştirilen ve uyarlanan ölçeklere yeni ifadeler eklenerek anket formu oluşturulmuştur. Anket, McGee'nin (2006a) konuyla ilgili üç bakış açını yansıtan 18 ifadeli anketinden uyarlanmıştır. Buna ek olarak vergi kaçırma etiği anketinin 19. (VKE 19), vergi kaçırma etiği anketinin 20. (VKE 20) ve vergi kaçırma etiği anketinin 21. ifadeleri (VKE 21) tarafımızdan eklenmiştir. Anket formunda İngilizce olan anket soruları Türkçeye çevrilmiş ve araştırma örneklemini oluşturan vergi mükelleflerinin anlayabileceği şekilde uyarlanmıştır.

Araştırma için anket oluşturulurken mükelleflerin katılımlarını sağlamak amacıyla anket formunun başlangıcında kısaca bilgilendirme yapılmıştır. Bu geri

dönüşlerin daha kolay olması ve anketin güven vermesi açısından araştırmanın gizliliğine dair açıklama yapılmış ve katılımcılardan ad, soyad ve iletişim bilgileri istenmemiştir. Değişkenleri değerlendirmek için 5'li Likert (1: Kesinlikle Katılmıyorum, …, 5: Kesinlikle Katılıyorum) ölçeği kullanılmıştır.

Anketin birinci bölümünde katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, demografik özellikleri ile ilgili sorular yer almaktayken İkinci bölümde vergi kaçırma niyetinin etik algılarını ölçmek için ifadeler yer almaktadır.

5.4. Verilerin Analizi ve Bulgular

Çalışmamızda Kocaeli Bölgesi'nde faaliyet gösteren esnaf ve mali müşavir gruplarının oluşturduğu vergi mükellefleri üzerinde anket uygulanmıştır. 303 vergi mükellefi üzerinde değerlendirme yapılmıştır. Verilerin analiz ederken, SPSS (21) istatistik programı kullanılmıştır. Analizler sırasıyla katılımcıların demografik özellikleri, tanımlayıcı istatistikleri ve duncan analizi şeklindedir. Katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, meslek unvanları, çalışma süresi ve öğrenim durumlarına ilişkin bilgilerin analizinde bağımsız örneklem t testi ile ANOVA analizi yapılmıştır. Çoklu aralık testlerinden biri olan duncan testi analizi, grup ortalamaları ile ilgili kendi içinde homojen gruplar oluşturarak, gruplardan farklı olanları tespit etmek için kullanılmaktadır (Kayri, 2009). Bu tez çalışmasında diğer analizlerin yanında, istatistiksel olarak anlamlı bulunan ifadelerde farklılığın kaynağını belirlemek için duncan testi analizi yapılmıştır.

5.4.1. Kocaeli Vergi Dairesi Başkanlığı'na Kayıtlı Vergi Mükellefiyet Sayısı ve Kocaeli SMMM Odasına Kayıtlı Üye Sayısı ve Dağılımları

Bu alt bölümde, Kocaeli Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası'ndan (KSMMMO) elde edilen Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin (SMMM) ve Serbest Muhasebecilerin (SM) bağımlı veya bağımsız çalıştıklarına ilişkin bilgileri ile cinsiyet durumlarına göre dağılımları hakkında veriler tablo halinde gösterilmiştir. Ayrıca Kocaeli geneli mükellef sayılarının vergisel dağılımı ve matrah tutarlarına yer verilmiştir.

Tablo 5.4.1.1: Kocaeli Geneli Faal Vergi Mükellefiyet Dağılımı (Kasım 2018 İtibariyle)

Kocaeli Geneli Kdv Faal Mükellef Sayısı	64.303
Kocaeli Geneli Gelir Stopaj Vergisi Faal Mükellef Sayısı	66.716
Kocaeli Geneli Gmsi Gelir Vergisi Faal Mükellef Sayısı	38.426
Kocaeli Geneli Basit Usul Gelir Vergisi Faal Mükellef Sayısı	7.006
Kocaeli Geneli Gelir Vergisi Faal Mükellef Sayısı	47.965
Kocaeli Geneli Kurumlar Vergisi Faal Mükellef Sayısı	17.408
Kocaeli Geneli Faal Vergi Mükellef Sayısı	241.824

Tablo 5.4.1.2: Türkiye Geneli Faal Vergi Mükellefiyet Dağılımı (Kasım 2018 İtibariyle)

Türkiye Geneli Kdv Faal Mükellef Sayısı	2.674.839
Türkiye Geneli Gelir Stopaj Vergisi Faal Mükellef Sayısı	2.797.656
Türkiye Geneli Gmsi Gelir Vergisi Faal Mükellef Sayısı	2.797.656
Türkiye Geneli Basit Usul Gelir Vergisi Faal Mükellef Sayısı	778.330
Türkiye Geneli Gelir Vergisi Faal Mükellef Sayısı	1.922.498
Türkiye Geneli Kurumlar Vergisi Faal Mükellef Sayısı	805.242
Türkiye Geneli Faal Vergi Mükellef Sayısı	11.776.221

Tablo 5.4.1.1 ve 5.4.1.2'de Kocaeli Bölgesi ve Türkiye geneli vergi mükellefiyet dağılımları gösterilmektedir (Web 3, 2018). Söz konusu vergilerde Katma Değer Vergisi (KDV), gelir Stopaj vergisi, Gayrimenkul Sermaye İradı (GMSİ), basit usul gelir vergisi, gelir vergisi ve kurumlar vergisi mükelleflerinin sayıları değerlendirmeye alınmıştır.

Tablodaki veriler ışığında, Kocaeli Bölgesi'ndeki toplam mükellef sayısı 241.824, Türkiye'deki vergi mükellef sayısı 11.776.221 olarak verilmiştir. Buna göre Kocaeli Bölgesi'ndeki vergi mükellefleri Türkiye genelindeki vergi mükelleflerinin %2,05'ini oluşturmaktadır.

Yukarıda sayısı verilen Kocaeli'ndeki mükelleflerinin;

- 2017 yılı Yıllık Gelir Vergisi matrahı: 1.407.796.973,18 TL
- 2017 yılı Yıllık Gelir Vergisi tahakkuku: 354.615.836,34 TL
- 2017 yılı Yıllık Kurumlar Vergisi matrahı: 12.450.168.216,48 TL
- 2017 yılı Yıllık Kurumlar Vergisi tahakkuku: 1.855.830.815,28 TL'dir (Web 3, 2018).

Bu tutarların karşılığı olan; Gelir, Kurumlar, GMSİ, MSİ, Ücret ve Diğer İratlar Vergisi Türkiye geneli Tutarları aşağıda belirtilmiştir:

- Vergi Matrahları toplamı: 77.339.779.508,81 TL
- Vergi Tahakkukları Toplamı: 20.636.779.512,72 TL'dir.

Bu verilere göre Kocaeli ili en çok vergi ödeyen iller arasında 6. sırada yer almaktadır (Web 3, 2018).

Tablo 5.4.1.3: Türkiye Geneli Faal Vergi Mükellefiyet Dağılımı (03.10.2018 Tarihli Üye İstatistik Durumu)

Toplam Üye Sayısı	1.768

Çalışanlar Listesine Kayıtlı Üye Sayısı	959
Bağımlılar Listesine Kayıtlı Üye Sayısı	809
Toplam Bayan SMMM Üye Sayısı	599
Toplam Bayan SM Üye Sayısı	30
Toplam Bay SMMM Üye Sayısı	1.022
Toplam Bay SM Üye Sayısı	117

Çalışanlar Listesine Kayıtlı SM	58
Çalışanlar Listesine Kayıtlı SMMM	901
Bağımlılar Listesine Kayıtlı SM	89
Bağımlılar Listesine Kayıtlı SMMM	720

Toplam SMMM Üye Sayısı	1.621
Toplam SM Üye Sayısı	147

Türkiye Geneli Çalışan SM Üye Sayısı	4.316
Türkiye Geneli Çalışan SMMM Üye Sayısı	52.200
Türkiye Geneli Bağımlı SM Üye Sayısı	4.411
Türkiye Geneli Bağımlı SMMM Üye Sayısı	45.137
Türkiye Geneli Toplam Üye Sayısı	106.064

Tablo 5.4.1.3: (Devam)

Türkiye Geneli SM Bayan Üye Sayısı	1.534
Türkiye Geneli SM Bay Üye Sayısı	7.193
Türkiye Geneli Toplam SM Üye Sayısı	8.727
Türkiye Geneli SMMM Bayan Üye Sayısı	29.451
Türkiye Geneli SMMM Bay Üye Sayısı	67.886
Türkiye Geneli Toplam SMMM Üye Sayısı	97.337

Yukarıdaki tabloda Kocaeli Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler odası çalışanlarından şahsen temin edilen 3 Ekim 2018 tarihli üye istatistik durumunun bilgileri yer almaktadır. Buna göre çalışanlar listesine kayıtlı olan üye sayısı 959 iken bağımlı üye sayısı 809 olarak verilmiştir.

Tablodaki veriler ışığında, Kocaeli Bölgesi'ndeki toplam üye sayısı 1768, Türkiye'deki üye sayısı 106.064 olarak verilmiştir. Buna göre Kocaeli Bölgesi'ndeki üye sayıları Türkiye genelindeki üye sayılarının %1,67'sini oluşturmaktadır.

5.4.2. Demografik Göstergeler

Katılımcıların cinsiyetlerine göre erkek ya da kadın alanlarından kendilerine uygun olan alanları işaretlemeleri istenilmiş ve Tablo 5.4.2.1' deki sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 5.4.2.1'den anlaşılacağı üzere anket çalışmasına katılan katılımcıların %74,6'sını erkekler, %25,4'ünü de kadınlar oluşturmaktadır. Sonuç olarak, katılımcıların çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır.

Tablo 5.4.2.1: Ankete Katılanların Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Sıklık	Yüzde (%)
Erkek	226	%74,6
Kadın	77	%25,4
Toplam	**303**	**%100**

Tablo 5.4.2.2'den anlaşılacağı üzere yapılan araştırmada katılımcıların yaşları 22 ile 74 arasında değişmektedir. 22-35 yaş arası %34,3, 36-45 yaş arası %27,7, 46-55 yaş arası %24,1 ve 56-74 yaş arası %13,9 olmak üzere dört grup olarak sınıflandırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 5.4.2.2'de özetlenmiştir.

Tablo 5.4.2.2: Ankete Katılanların Yaşları

Yaş	Sıklık	Yüzde
22-35	104	%34,3
36-45	84	%27,7
46-55	73	%24,1
56-74	42	%13,9
Toplam	**303**	**%100**

Tablo 5.4.2.3'ten anlaşılacağı üzere araştırmaya katılanların medeni durumu evli ve bekâr olmak üzere iki gruba ayrılarak sorulmuştur. Buna göre katılımcıların % 78,2'si evli, % 21,8'i ise bekâr olarak analiz edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 5.4.2.3'te özetlenmiştir.

Tablo 5.4.2.3: Ankete Katılanların Medeni Durumu

Medeni Durum	Sıklık	Yüzde
Evli	237	%78,2
Bekar	66	%21,8
Toplam	**303**	**%100**

Katılımcıların meslekleri sorularak uygun olan alanda belirtmeleri istenilmiş ve tablo 5.4.2.4'teki sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 5.4.2.4'ten anlaşılacağı üzere ankete katılım gösteren vergi mükelleflerinin meslekleri iki grup altında incelenmiştir. Buna göre katılımcıların %34,7'sini mali müşavirler oluştururken, %65,3'ünü esnaflar oluşturmaktadır.

Tablo 5.4.2.4: Ankete Katılanların Meslek Unvanları

Meslek	Sıklık	Yüzde
Mali Müşavir	105	%34,7
Esnaf	198	%65,3
Toplam	**303**	**%100**

Araştırmaya katılan vergi mükelleflerinin eğitim seviyesi ilkokul, lise, ön lisans, lisans, lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) dereceleri arasında değişmektedir. Analiz sonucuna göre katılımcıların %19,8'i ilkokul, %24,1'i lise, %5'i ön lisans, %42,9'u lisans ve %8,3'ü lisansüstü (yüksek lisans veya doktora) derecesine sahiptir. Oranlara bakıldığında vergi mükelleflerinin büyük çoğunluğunun lisans öğrenim mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 5.4.2.5: Ankete Katılanların Öğrenim Durumları

Öğrenim	Sıklık	Yüzde
İlkokul	60	%19,8
Lise	73	%24,1
Ön Lisans	15	%5
Lisans	130	%42,9
Yüksek Lisans/Doktora	25	%8,3
Toplam	**303**	**%100**

303 katılımcının vergi mükellefiyet süreleri yıl bazında değerlendirilmiştir. Meslekteki yıllarına göre 1-10 yıl mesleki tecrübeye sahip olan vergi mükelleflerinin oranı %43,2, 11-20 yıl arası %25,4, 21-30 yıl arası %18,5, 31-40 yıl arası %10,2, 41-50 yıl arası %2,6 olarak yukarıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 5.4.2.6: Ankete Katılanların Çalışma Yılları

Çalışma yıl	Sıklık	Yüzde
1-10	131	%43,2
11-20	77	%25,4
21-30	56	%18,5
31-40	31	%10,2
41-50	8	%2,6
Toplam	**303**	**%100**

Tablo 5.2.4.7 ifadelerin her biri için cevapları özetlemektedir. Bu tabloda her bir ifadenin frekans, ortalama ve standart sapma sonuçları bulunmaktadır. Tablo 5.10'da yer alan istatistikler ankette yer alan likert ölçeğindeki katılımcıların ifadelere katılma derecelerini göstermektedir.

Ankette vergi kaçakçılığını destekleyen bazı ifadeler diğerlerinden daha güçlü olmasına rağmen, bu ifadelerin çoğu katılımcılar tarafından yüksek puanla dikkate alınmamıştır. 1'den 5'e kadar olan Likert ölçeğine göre en güçlü ifade 2,91 otalama ile ''İsrail'de zulüm gören bir Filistinli olsaydım vergi kaçırmam etik olabilirdi.'' ifadesi olmuştur. Puanların çoğu 1 ile 2 arasında olup, vergi kaçakçılığının etik olduğu algısı ile güçlü bir uyuşmazlık olduğu görülmektedir.

McGee'nin (2006a) yaptığı araştırmada da sonuçlar aynı çıkmıştır. 7'li Likert ölçeğinin kullanıldığı ankette, en güçlü argüman 4,06'lık skora sahip iken 18 ifadenin sekizi 6,0 ya da daha yüksek bir puan almıştır.

Tablo 5.2.4.7: İfadelerin Tanımlayıcı İstatistikleri

İFADELER	Frekans	Ortalama	Standart Sapma
VKE 1	303	2,0	1,413
VKE 2	303	1,85	1,236
VKE 3	303	2,33	1,477
VKE 4	303	2,36	1,467
VKE 5	303	1,48	,945
VKE 6	303	2,17	1,398

Tablo 5.2.4.7: (Devam)

VKE 7	303	1,41	,844
VKE 8	303	1,67	1,037
VKE 9	303	1,40	,782
VKE 10	303	1,58	1,051
VKE 11	303	2,52	1,635
VKE 12	303	1,53	,894
VKE 13	303	2,24	1,482
VKE 14	303	1,63	,968
VKE 15	303	1,45	,828
VKE 16	303	2,53	1,528
VKE 17	303	2,54	1,550
VKE 18	303	2,11	1,406
VKE 19	303	**2,91**	1,642
VKE 20	303	1,43	,906
VKE 21	303	2,17	1,439

Not: (1=Kesinlikle katılmıyorum, 2= Katılmıyorum, 3= Fikrim yok, 4= Katılıyorum, 5=Kesinlikle katılıyorum)

Tablo 5.2.4.7'den elde edilen bulgular, vergi mükelleflerinin çoğunun, ifadeleri ''Kesinlikle katılmıyorum'' şeklinde değerlendirdikleri görülmüştür. Kesinlikle katılmıyorum olarak değerlendirilen ''Zaten zekatımı veriyorum, bu yüzden vergi kaçırmam etiktir'' ifadesi %74,3 skorla en çok yüzdeye sahip olan ifadedir. ''Kesinlikle katılmıyorum'' ölçeğinde diğer yüksek yüzdeye sahip olan ''Toplanan paranın büyük kısmı değerli projelere harcansa bile vergi kaçırmak etiktir.'' ifadesi, ''Vergi kaçırma, toplanan paranın çoğu akıllıca harcansa bile etiktir.'' ifadesi ve ''Toplanan paranın büyük bir kısmı bana yarar sağlayan projelere harcansa bile vergi kaçırmak etiktir.'' ifadeleridir. Bu ifadelere göre genelde toplanan paraların, topluma ve bireyin kendisine yarar sağlayan projelere harcanması halinde vergi kaçırma etiği algısının artmakta olduğu ve vergi kaçırmaya daha karşı oldukları söylenebilir.

''Kesinlikle katılıyorum'' ölçeğinde en yüksek yüzdeye sahip olan dört ifade sırasıyla 'İsrail'de zulüm gören bir Filistinli olsaydım vergi kaçırmam etik olabilirdi',

‘Toplanan paranın önemli bir kısmının yozlaşmış politikacıların, onların ailelerinin veya arkadaşlarının cebine girmesi durumunda vergi kaçırmak etiktir’, ‘1935’te Nazi Almanya’sında yaşayan bir Yahudi olsaydım vergi kaçırmak etik olurdu’ ve ‘Hükümet din, ırk veya etnik kökenimden dolayı bana karşı ayrımcılık yaparsa vergi kaçırmak etik olurdu’ ifadeleridir. Bu ifadelere göre genelde vergi mükelleflerinin, bireylerin etnik kökenleri yüzünden ayrımcılık görmesi durumda vergi kaçırmaya yönelik etik algılarının zayıflamakta olduğu ve vergi kaçırmaya daha eğilimli oldukları söylenebilir.

Tablo 5.2.4.8: İfadelere Katılma Yüzdeleri

İFADELER	Kesinlikle Katılmıyorum (%)	Katılmıyorum (%)	Fikrim Yok (%)	Katılıyorum (%)	Kesinlikle Katılıyorum (%)
VKE 1	57,4	17,5	3,3	11,6	10,2
VKE 2	57,4	21,5	6,3	8,6	6,3
VKE 3	43,9	20,5	6,9	16,2	12,5
VKE 4	41,3	23,1	7,6	14,9	13,2
VKE 5	71,6	18,2	4,3	2,6	3,3
VKE 6	46,2	24,1	7,3	11,6	10,9
VKE 7	73,9	18,5	2,6	3,0	2,0
VKE 8	59,4	26,1	5,9	5,0	3,6
VKE 9	71,3	22,4	2,6	2,0	1,7
VKE 10	67,7	19,8	3,3	5,3	4,0
VKE 11	43,6	15,8	7,6	10,9	22,1
VKE 12	64,0	27,1	3,6	2,6	2,6
VKE 13	47,5	20,8	5,3	13,2	13,2
VKE 14	59,7	27,7	5,3	4,6	2,6
VKE 15	69,6	21,8	4,0	3,3	1,3
VKE 16	38,3	17,5	16,2	9,2	18,8
VKE 17	38,9	18,2	10,2	14,9	17,8
VKE 18	49,2	22,8	9,2	5,9	12,9
VKE 19	33,0	11,2	16,5	10,2	29,0
VKE 20	74,3	17,2	4,0	1,0	3,6
VKE 21	48,5	21,1	8,9	8,3	13,2

Tablo 5.2.4.8 incelendiğinde anket ifadelerine verilen cevapların hepsinde 'kesinlikle katılmıyorum' seçeneği yüksek yüzdeye sahip seçenektir. Bu durum vergi mükelleflerinin vergi kaçırma etiği algılarının yüksek olduğunu göstermektedir. Sündük'ün (2014), kamu kurumlarında çalışanların etik algılamaları üzerine yaptığı araştırmada, çalışanların etik kurallara uyum sağladıklarını tespit etmiştir. Bizim çalışmamızda da etik algılar konusunda sonuçlar buna benzer çıkmaktadır.

5.5. Bağımsız Örneklem T Testi, Varyans Analizi (ANOVA) ve Tanımlayıcı İstatistikler

Demografik faktörler ve vergi kaçırma etiği algısı arasındaki farklıları ölçmek için bağımsız örneklem t testi ve ANOVA analizi yapılmıştır. Çok sayıda grup içeren bağımsız değişkenlerde ANOVA analizi, ikili gruplarda ise bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır.

Tablo 5.5.1: Ankete Verilen Cevapların Cinsiyet Değişkenine Göre Gruplar Arası Farklılıkları

İFADELER	Grup Farklıkları T-Değeri	Grup Farklıkları P-Değeri
VKE 1	1,851	**,015***
VKE 2	,246	,814
VKE 3	**2,839**	**,000***
VKE 4	,940	,290
VKE 5	,537	,252
VKE 6	,468	,988
VKE 7	-,585	,392
VKE 8	-,274	,389
VKE 9	-,336	,466
VKE 10	1,222	,052
VKE 11	,738	,435
VKE 12	,097	,333
VKE 13	**1,634**	**,018***

Tablo 5.5.1: (Devam)

VKE 14	,175	,841
VKE 15	,248	,813
VKE 16	1,180	,151
VKE 17	,675	,226
VKE 18	,200	,438
VKE 19	3,108	,422
VKE 20	-,468	,348
VKE 21	**1,720**	**,013***

Üst simge, * %5 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Tablo 5.5.1'de yer alan bulgular vergi mükelleflerinin cevaplarının cinsiyet değişkenine göre farklılıkları göstermektedir. Tablo 5.5.1'deki yer alan bulgular incelendiğinde, 1,3, 13 ve 21 numaralı ifadelerde cinsiyet değişkeni bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmektedir.

Bu maddeler ile ilgili tanımlayıcı istatistikler Tablo 5.5.2'de verilmiştir.

Tablo 5.5.2: Cinsiyet Değişkeni Farklılıkları

İFADELER	Cinsiyet	Frekans	Ortalama	Standart Sapma
VKE 1	Kadın	77	1,74	1,271
	Erkek	226	2,08	1,451
VKE 3	Kadın	77	1,92	1,254
	Erkek	226	2,47	1,524
VKE 13	Kadın	77	2,00	1,367
	Erkek	226	2,32	1,513
VKE 21	Kadın	77	1,92	1,485
	Erkek	226	2,25	1,275

Tablo 5.5.2‘ye göre cinsiyet değişkeni farklılıklarına göre istatistiksel olarak anlamlı bulunan ifadeler arasında belirgin bir farklılık bulunmamakla birlikte 21 ifadenin 4’ünde kadınların ortalama puanları erkeklerden daha düşüktür.

Agbetunde vd. (2015) yaptığı araştırmada, kadın vergi mükelleflerinin erkeklere oranla daha uyumlu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bizimde sonuçlarımız bunu desteklemektedir.

Ancak McGee ve Rossi’nin (2006) yaptığı araştırmada bu sonuçların tam tersi çıkmıştır. Kadın puanlarının erkek mükelleflerin ortalama puanlarından anlamlı olarak daha yüksek olacağı düşünülmüş ama erkeklerin ortalamaları dokuz ifadede kadınların ise yedi ifadede daha yüksek, iki ifadede ise skorlar aynı bulunmuştur.

McGee ve Ho’nun (2006) yaptığı araştırmada ise kadın puanlarının erkek puanlarından daha yüksek olacağını düşünülmüştür. Fakat ifadelerin sekizinde erkeklerin puanları daha yüksek, altısında kadınların puanları daha yüksekken bir ifadede puanlar aynı çıkmıştır.

Tablo 5.5.3: Ankete Verilen Cevapların Yaş Değişkenine Göre Gruplar Arası Farklılıkları

İFADELER	Grup Farklıkları F-Değeri	Grup Farklıkları P-Değeri
VKE 1	1,638	,181
VKE 2	,802	,493
VKE 3	,955	,414
VKE 4	,320	,811
VKE 5	,602	,614
VKE 6	,808	,490
VKE 7	,343	,794
VKE 8	1,403	,242
VBKE 9	1,183	,316
VKE 10	**5,171**	**,002***
VKE 11	2,377	,070
VKE 12	,678	,566
VKE 13	,211	,889

Tablo 5.5.3: (Devam)

VKE 14	1,854	,137
VKE 15	,321	,810
VKE 16	1,640	,180
VKE 17	2,083	,103
VKE 18	**3,017**	**,030***
VKE 19	2,444	,064
VKE 20	1,634	,181
VKE 21	**3,035**	**,030***

Üst simge, * %5 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Tablo 5.5.3'te yer alan bulgular vergi mükelleflerinin cevaplarının yaş değişkenine göre farklılıklarını göstermektedir. Tablo 5.5.3'te yer alan bulgular incelendiğinde, 10,18 ve 21 numaralı ifadelerde yaş değişkeni bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmektedir.

Tablo 5.5.4: Yaş Değişkeni Farklılıkları

İfadeler	Yaş Grupları	Frekans	Ortalama	Standart Sapma
VKE 10	22-35	104	1,50	,924
	36-45	84	1,30	,636
	46-55	73	1,85	1,351
	56-74	42	1,88	1,253
VKE 18	22-35	104	2,00	1,270
	36-45	84	1,86	1,272
	46-55	73	2,27	1,575
	56-74	42	2,57	1,564
VKE 21	22-35	104	1,93	1,279
	36-45	84	2,05	1,343
	46-55	73	2,37	1,629
	56-74	42	2,62	1,545

Tablo 5.5.4'e göre, 'Herkes yapıyorsa, vergi kaçırma etiktir' ifadesine en fazla katılan yaş 56-74, en az katılan yaş aralığı ise 36-45'tir. Bu farklılığın 36-45 yaş

aralığının ortalamasının düşük, 56-74 yaş aralığının ortalamasının yüksek olmasından kaynaklandığı dikkat çekmektedir.

VKE 18. ifadeye (Hükümet, halkın politik görüşlerine karşı çıkarsa vergi kaçakçılığı etiktir) en fazla katılan yaş 56-74, en az katılan yaş aralığı ise 36-45'tir. Bu farklılığın 36-45 yaş aralığının ortalamasının düşük, 56-74 yaş aralığının ortalamasının yüksek olmasından kaynaklandığı dikkat çekmektedir.

VKE 21. ifadeye (Sürekli vergi aflarının çıkması, vergi ödememeyi ve vergi kaçakçılığını teşvik eder. Bu yüzden vergi kaçırmak etiktir) en fazla katılan yaş 56-74, en az katılan yaş aralığı 22-35'tür. Bu farklılığın 22-35 yaş aralığının ortalamasının düşük, 56-74 yaş aralığının ortalamasının yüksek olmasından kaynaklandığı dikkat çekmektedir.

Sonuçlara göre yaş ortalaması büyük olan vergi mükelleflerinin vergi kaçırma etiğine yönelik etik algıları daha düşüktür. Bu durum yaşça büyük olan mükelleflerin yaşadığı deneyimler nedeniyle, onların vergiye olan uyumluluk seviyelerini azalttığı söylenebilir.

Tablo 5.5.5: Vergi Kaçırma Etiği Anketine Verilen Cevapların Medeni Durum Değişkenine Göre Gruplar Arası Farklılıkları

İFADELER	Grup Farklıkları T-Değeri	Grup Farklıkları P-Değeri
VKE 1	,891	,463
VKE 2	-,077	,944
VKE 3	**,828**	**,026***
VKE 4	,616	,039
VKE 5	**1,814**	**,001***
VKE 6	,119	,680
VKE 7	,907	,080
VKE 8	**1,474**	**,030***
VKE 9	,761	,098
VKE 10	1,182	,158
VKE 11	,257	,537
VKE 12	,850	,181
VKE 13	-,216	,666

Tablo 5.5.5: (Devam)

VKE 14	**3,062**	**,000***
VKE 15	**2,085**	**,001***
VKE 16	,275	,736
VKE 17	-,263	,716
VKE 18	,308	,177
VKE 19	,764	,693
VKE 20	1,199	,054
VKE 21	,095	,730

Üst simge, * %5 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Tablo 5.5.5'te yer alan bulgular vergi mükelleflerinin cevaplarının medeni durum değişkenine göre farklılıklarını göstermektedir. Tablo 5.5.5'te yer alan bulgular incelendiğinde, 3, 5, 8, 14 ve 15 numaralı ifadelerde medeni durum değişkeni bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmektedir.

Tablo 5.5.6: Medeni Durum Değişkeni Farklılıkları

İFADELER	Medeni Durum	Frekans (N)	Ortalama	Standart Sapma
VKE 3	Evli	237	2,37	1,509
	Bekar	65	2,20	1,360
VKE 4	Evli	237	2,39	1,499
	Bekar	65	2,26	1,350
VKE 5	Evli	237	1,53	1,015
	Bekar	65	1,29	,605
VKE 8	Evli	237	1,72	1,096
	Bekar	65	1,51	,773
VKE 14	Evli	237	1,72	1,046
	Bekar	65	1,31	,498
VKE 15	Evli	237	1,50	,876
	Bekar	65	1,26	,594

Tablo 5.5.6'ya göre VKE 3, 4, 5, 8, 14 ve 15. ifadeye evli olanlar bekar olanlara oranla daha fazla katılım göstermişlerdir. Bu farklılığın bekar olanların ortalamasının düşük, evli olanların ortalamasının yüksek olmasından kaynaklandığı dikkat çekmektedir.

McGee'nin (2008) yaptığı araştırmada bekarların ortalamaları evlilere göre daha yüksek çıkmıştır. Buna bağlı olarak McGee (2008), bekarların evlilere göre vergi kaçakçılığına daha az karşı çıktığı sonucuna ulaşmıştır. Oysaki bizim çalışmamızda bu durumun aksine, evlilerin ortalamaları daha yüksektir. Sonuçların böyle çıkması, evli olanların ailesine bakma gibi yükümlülüklerinin olmasından dolayı vergi vermek yerine kendisinin ve ailesinin temel ihtiyaçlarını karşılamayı tercih etmesinden kaynaklanabilir.

Tablo 5.5.7: Vergi kaçırma etiği anketine verilen cevapların meslek değişkenine göre gruplar arası farklılıkları

İFADELER	Grup Farklıkları F-Değeri	Grup Farklıkları P-Değeri
VKE 1	3,450	,064
VKE 2	**8,851**	**,003***
VKE 3	**12,619**	**,000***
VKE 4	**9,237**	**,003***
VKE 5	**5,517**	**,019***
VKE 6	**17,890**	**,000***
VKE 7	1,525	,218
VKE 8	**7,123**	**,008***
VKE 9	1,635	,202
VKE 10	**5,904**	**,016***
VKE 11	2,358	,126
VKE 12	**5,632**	**,018***
VKE 13	**11,522**	**,001***
VKE 14	**7,585**	**,006***
VKE 15	2,190	,140
VKE 16	**5,876**	**,016***
VKE 17	**9,084**	**,003***
VKE 18	**4,701**	**,031***

Tablo 5.5.7: (Devam)

VKE 19	**15,083**	**,000***
VKE 20	,797	,373
VKE 21	1,656	,199

Üst simge, * %5 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Tablo 5.5.7'de yer alan bulgular vergi mükelleflerinin cevaplarının meslek değişkenine göre farklılıklarını göstermektedir. Tablo 5.5.7'de yer alan bulgular incelendiğinde, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 12, 13, 14, 16, 17, 18 ve 19 numaralı ifadelerde meslek değişkeni bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmektedir.

Tablo 5.5.8: Meslek Değişkeni Farklılıkları

İFADELER	Meslek	Frekans (N)	Ortalama	Standart Sapma
VKE 2	Mali Müşavir	105	1,56	,999
	Esnaf	198	2,00	1,321
VKE 3	Mali Müşavir	105	1,92	1,261
	Esnaf	198	2,55	1,540
VKE 4	Mali Müşavir	105	2,01	1,297
	Esnaf	198	2,54	1,520
VKE 5	Mali Müşavir	105	1,30	,786
	Esnaf	198	1,57	1,009
VKE 6	Mali Müşavir	105	1,71	1,098
	Esnaf	198	2,41	1,481
VKE 8	Mali Müşavir	105	1,46	,821
	Esnaf	198	1,79	1,120
VKE 10	Mali Müşavir	105	1,38	,836
	Esnaf	198	1,69	1,137
VKE 12	Mali Müşavir	105	1,36	,722
	Esnaf	198	1,62	,963
VKE 13	Mali Müşavir	105	1,85	1,215
	Esnaf	198	2,44	1,569

Tablo 5.5.8: (Devam)

VKE 14	Mali Müşavir	105	1,42	,731
	Esnaf	198	1,74	1,058
VKE 16	Mali Müşavir	105	2,24	1,458
	Esnaf	198	2,68	1,546
VKE 17	Mali Müşavir	105	2,18	1,364
	Esnaf	198	2,74	1,610
VKE 18	Mali Müşavir	105	1,87	1,152
	Esnaf	198	2,23	1,510
VKE 19	Mali Müşavir	105	2,42	1,486
	Esnaf	198	3,17	1,665

Tablo 5.5.8'e göre anlamlı çıkan tüm ifadelerde mali müşavirler esnaflara göre daha fazla etik algıya sahiptirler. Sonuçlara göre mali müşavirler vergi yasalarının müeyyide ve yaptırımlarını daha iyi bildiklerinden, esnaflara göre bu konuda daha temkinli hareket ettiklerini ve işlemlerini usulüne uygun yaptıkları söylenebilir.

Tablo 5.5.9: Vergi kaçırma etiği anketine verilen cevapların öğrenim durumu değişkenine göre gruplar arası farklılıkları

İFADELER	Grup Farklıkları F-Değeri	Grup Farklıkları P-Değeri
VKE 1	**2,428**	**,048***
VKE 2	**3,122**	**,015***
VKE 3	**4,224**	**,002***
VKE 4	**3,349**	**,011***
VKE 5	**2,620**	**,035**
VKE 6	**6,122**	**,000***
VKE 7	1,062	,375
VKE 8	**4,317**	**,002***
VKE 9	1,786	,131
VKE 10	**4,955**	**,001***

Tablo 5.5.9: (Devam)

VKE 11	**3,346**	**,011***
VKE 12	**3,009**	**,019***
VKE 13	**4,136**	**,003***
VKE 14	**5,248**	**,000***
VKE 15	3,852	,005
VKE 16	**2,952**	**,020***
VKE 17	**3,299**	**,012***
VKE 18	**4,177**	**,003***
VKE 19	**6,353**	**,000***
VKE 20	,825	,510
VKE 21	,768	,547

Üst simge, * %5 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Tablo 5.5.9'da yer alan bulgular vergi mükelleflerinin cevaplarının öğrenim durumu değişkenine göre farklılıklarını göstermektedir. Tablo 5.5.9'da yer alan bulgular incelendiğinde 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18 ve 19 numaralı ifadelerde öğrenim durumu değişkeni bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmektedir.

Tablo 5.5.10: Öğrenim Durumu Değişkeni Farklılıkları

İFADELER	Öğrenim Durumu	Frekans	Ortalama	Standart Sapma
VKE 1	İlkokul	60	2,43	1,522
	Lise	73	2,10	1,520
	Ön Lisans	15	1,87	1,407
	Lisans	130	1,78	1,271
	Yüksek Lisans/Doktora	25	1,88	1,364
VKE 2	İlkokul	60	2,15	1,400
	Lise	73	1,92	1,256
	Ön Lisans	15	2,47	1,457
	Lisans	130	1,65	1,112
	Yüksek Lisans/Doktora	25	1,56	1,003

Tablo 5.5.10: (Devam)

VKE 3	İlkokul	60	2,88	1,627
	Lise	73	2,44	1,491
	Ön Lisans	15	2,67	1,447
	Lisans	130	2,06	1,340
	Yüksek Lisans/Doktora	25	1,88	1,394
VKE 4	İlkokul	60	2,85	1,614
	Lise	73	2,52	1,510
	Ön Lisans	15	2,07	1,100
	Lisans	130	2,15	1,367
	Yüksek Lisans/Doktora	25	1,92	1,382
VKE 5	İlkokul	60	1,70	1,169
	Lise	73	1,55	,929
	Ön Lisans	15	1,80	1,082
	Lisans	130	1,36	,863
	Yüksek Lisans/Doktora	25	1,16	,473
VKE 6	İlkokul	60	2,82	1,589
	Lise	73	2,36	1,485
	Ön Lisans	15	2,07	,884
	Lisans	130	1,85	1,197
	Yüksek Lisans/Doktora	25	1,80	1,323
VKE 8	İlkokul	60	2,05	1,294
	Lise	73	1,81	1,198
	Ön Lisans	15	1,80	,676
	Lisans	130	1,46	,837
	Yüksek Lisans/Doktora	25	1,40	,577
VKE 10	İlkokul	60	2,03	1,390
	Lise	73	1,64	1,110
	Ön Lisans	15	1,73	,884
	Lisans	130	1,34	,773
	Yüksek Lisans/Doktora	25	1,48	,963

Tablo 5.5.10: (Devam)

VKE 11	İlkokul	60	3,08	1,720
	Lise	73	2,67	1,684
	Ön Lisans	15	1,93	,961
	Lisans	130	2,26	1,578
	Yüksek Lisans/Doktora	25	2,44	1,583
VKE 12	İlkokul	60	1,67	1,130
	Lise	73	1,73	,961
	Ön Lisans	15	1,73	,884
	Lisans	130	1,34	,688
	Yüksek Lisans/Doktora	25	1,48	,872
VKE 13	İlkokul	60	2,80	1,685
	Lise	73	2,41	1,571
	Ön Lisans	15	1,80	,941
	Lisans	130	2,01	1,344
	Yüksek Lisans/Doktora	25	1,84	1,248
VKE 14	İlkokul	60	1,80	1,162
	Lise	73	1,96	1,148
	Ön Lisans	15	1,73	,799
	Lisans	130	1,41	,754
	Yüksek Lisans/Doktora	25	1,32	,557
VKE 15	İlkokul	60	1,52	1,033
	Lise	73	1,55	,782
	Ön Lisans	15	2,07	1,033
	Lisans	130	1,35	,744
	Yüksek Lisans/Doktora	25	1,16	,374
VKE 16	İlkokul	60	3,07	1,716
	Lise	73	2,53	1,519
	Ön Lisans	15	2,73	1,033
	Lisans	130	2,32	1,464
	Yüksek Lisans/Doktora	25	2,16	1,405

Tablo 5.5.10: (Devam)

VKE 17	İlkokul	60	3,07	1,736
	Lise	73	2,73	1,627
	Ön Lisans	15	2,40	1,056
	Lisans	130	2,26	1,401
	Yüksek Lisans/Doktora	25	2,32	1,547
VKE 18	İlkokul	60	2,68	1,732
	Lise	73	2,21	1,453
	Ön Lisans	15	1,87	,834
	Lisans	130	1,88	1,243
	Yüksek Lisans/Doktora	25	1,72	1,061
VKE 19	İlkokul	60	3,55	1,741
	Lise	73	3,32	1,580
	Ön Lisans	15	2,67	1,496
	Lisans	130	2,51	1,531
	Yüksek Lisans/Doktora	25	2,44	1,557

Tablo 5.5.10'a göre VKE 1, 3, 4, 6, 8, 10, 11, 13, 16, 17, 18 ve 19. ifadelerde en fazla ilkokul öğrenim grubu katılım göstermişlerdir. Örneğin 3. İfadenin, eğitim seviyesinin yüksek olmasının vergi sistemi adaletsiz olsa da mükelleflerin etik algısını etkilemediği söylenebilir.

VKE 2, 5 ve 15. İfadeye yüksek lisans/ doktora öğrenim grubu en az katılım gösterirken, en fazla ön lisans öğrenim grubu katılım göstermektedir.

VKE 12. ifadeye en fazla lise ve ön lisans öğrenim grubu katılım gösterirken en az lisans öğrenim grubu katılım göstermektedir.

VKE 14. ifadeye en fazla lise öğrenim grubu katılım gösterirken en az yüksek lisans/ doktora öğrenim grubu katılım göstermektedir.

Özetle şaşırtıcı olarak istatistiksel olarak anlamlı bulunan bütün ifadelerde daha az öğrenim durumuna sahip mükellefler diğerlerine göre daha düşük vergi kaçırma etiği algısına sahiptir. Eğitim seviyesi arttıkça vergi kaçırmaya olan etik algı artmaktadır. Daha çok eğitim almış kişilerin vergi kaçırma etik algısı daha yüksektir.

Literatürde bununla ilgili McGee'nin (2008) yaptığı araştırmada, insanların daha yüksek eğitim seviyesine ulaştıklarında devlete ve hukukun üstünlüğüne daha az saygı gösterme eğiliminde oldukları sonucuna ulaşmıştır. Bizimde sonuçlarımız bu bulguyu desteklemektedir.

Tablo 5.5.11: Vergi kaçırma etiği anketine verilen cevapların çalışma yılı değişkenine göre gruplar arası farklılıkları

İFADELER	Grup Farklıkları F-Değeri	Grup Farklıkları P-Değeri
VKE 1	2,306	,058
VKE 2	,317	,866
VKE 3	1,465	,213
VKE 4	,642	,633
VKE 5	1,091	,361
VKE 6	,364	,834
VKE 7	,754	,556
VKE 8	,434	,784
VKE 9	2,139	,076
VKE 10	**2,919**	**,022***
VKE 11	1,049	,382
VKE 12	,484	,747
VKE 13	,392	,814
VKE 14	1,178	,320
VKE 15	,450	,773
VKE 16	,879	,477
VKE 17	1,284	,276
VKE 18	**2,674**	**,032***
VKE 19	1,438	,221
VKE 20	,670	,613
VKE 21	1,940	,104

Üst simge, * %5 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Tablo 5.5.11'de yer alan bulgular vergi mükelleflerinin cevaplarının çalışma yılı değişkenine göre farklılıklarını göstermektedir. Tablo 5.5.11'de yer alan bulgular

incelendiğinde, 10 ve 18 numaralı ifadelerde çalışma yılı değişkeni bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmektedir.

Tablo 5.5.12: Çalışma Yılı Değişkeni Farklılıkları

İFADELER	Çalışma Yılı	Frekans	Ortalama	Standart Sapma
VKE 10	1-10	131	1,47	,914
	11-20	77	1,42	,848
	21-30	56	1,77	1,206
	31-40	31	2,03	1,472
	41-50	8	1,88	1,356
VKE 18	1-10	131	1,98	1,298
	11-20	77	1,91	1,216
	21-30	56	2,45	1,662
	31-40	31	2,26	1,460
	41-50	8	3,13	2,031

Tablo 5.5.12'ye göre VKE 10'da yar alan ''Herkes yapıyorsa, vergi kaçırma etiktir.'' ifadesine 31-40 yıl çalışma süresine sahip grup en fazla katılım gösterirken 11-20 yıl çalışma süresine sahip grup en az katılım gösteren grup olmuştur. Buna göre mesleğinde uzun yıllar çalışmış grup deneyim ve gözlemlerine dayanarak çok kişinin vergi kaçırdığını ve bu yüzden bu ifadeye daha fazla katılım gösterdikleri söylenebilir. Diğer bir yandan mesleğinde daha yeni olan grup vergi kaçırma gibi vakalara tanık olmadıkları için vergi kaçıran kişilerle kendi etik algılarını karşılaştıramadıkları söylenebilir.

VKE 18'de yer alan ''Hükümet, halkın politik görüşlerine karşı çıkarsa vergi kaçakçılığı etiktir.'' ifadeye çalışma süresi 41-50 yıl olan kişiler en fazla katılım gösteren grup olurken, 11-20 yıl çalışma süresine sahip grup en az katılım göstermişlerdir. Bunun sebebi çalışma hayatına yeni başlayanların işleriyle ilgili kural ve yasalara daha fazla uyum sağlamalarından kaynaklanabileceği, buna nazaran çalışma süresi en fazla olan kişilerin çalışma hayatları boyunca yaşadıkları olay ve deneyimlerinden dolayı bu ifadeye bakış açıları farklılık gösterdiği söylenebilir.

5.6. Duncan Testi Analizi

Post- Hoc testlerinden olan Duncan testi, anlamlı farkların yönü ve derecesini ölçmek için kullanılmaktadır (Özer ve Savaş, 2002). Post- Hoc testlerinde, grup ortalamaları sıralanıp iki en uç ortalamayı, düzeltilmiş bir temel değeri ele alarak belirgin farklılıklar test edilir. Daha sonra ortalamalar arasında yüksek düzeyde farklılık olmadığı anlaşılırsa yapılan testler durur (Web 6, 2018). Varyansların eşit olması durumunda kullanılan çoklu aralık testi olan Duncan testi analizi yapılmaktadır (Kayri, 2009).

Bu bölümde öğrenim düzeyi, yaş grupları ve çalışma süresi değişkenlerine göre Duncan testinin analiz sonuçları yorumlanacaktır.

5.6.1. Öğrenim Düzeyi Değişkeni için Yapılan Duncan Testi Analizi

Bu alt bölümde, ankete katılan vergi mükelleflerinin ilkokul, lise, ön lisans, lisans ve yüksek lisans veya doktora şeklinde sınıflandırılan öğrenim düzeylerine göre Duncan testi analizi tablolar halinde gösterilecek ve yorumlanacaktır.

Tablo 5.6.1.1: Eğer hükümetin bana yaptığı hizmetler benden aldığından fazla ise, vergi kaçırmak etiktir ifadesi için Duncan Testi Sonuçları

Öğrenim Düzeyi Grupları	N	Alt Gruplar (Alfa = 0.05)	
		1.Alt Grubun Ortalamaları	2.Alt Grubun Ortalamaları
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA	25	1,56	
LİSANS	130	1,65	
LİSE	73	1,92	1,92
İLKOKUL	60	2,15	2,15
ÖN LİSANS	15		2,47
Sig.		**,066**	**,077**

Tablo 5.6.1.1'de vergi mükelleflerinin anketteki VKE 2. ifadeyi değerlendirmeleri sonucunda iki ayrı gruba ayrılmış oldukları görülmektedir. Lisansüstü, lisans, lise ve ilkokul öğrenim grubu birinci alt grubu oluştururken lise,

ilkokul ve ön lisans öğrenim grubu ikinci alt grubu oluşturmaktadır. Lise ve ilkokul öğrenim hem birinci hem de ikinci grupta yer alması eğer hükümetin bana yaptığı hizmetler benden aldığından fazla ise, vergi kaçırmak etiktir ifadesi ile ilgili olarak ön lisans ve lisans öğrenim grubuyla benzer yargılara sahip olduğunu göstermiştir. Ortalamalar incelendiğinde VKE 2. ifadeyi her iki gruba da dahil olan ilkokul öğrenim düzeyine sahip katılımcılar ''katılmıyorum'' olarak değerlendirmişlerdir. Bu durum ilkokul öğrenim düzeyinde olan katılımcıların, birinci alt gruptaki diğer öğrenim düzeyine sahip katılımcılardan daha ılımlı, ikinci alt gruba ait katılımcılardan daha katı bir tutum sergilediğini göstermektedir.

Tablo 5.6.1.2: Vergi sistemi adaletsiz ise, vergi kaçırmak etiktir ifadesi için duncan testi sonuçları

Öğrenim Düzeyi Grupları	N	Alt Gruplar (Alfa = 0.05)		
		1.Alt Grubun Ortalamaları	2.Alt Grubun Ortalamaları	3.Alt Grubun Ortalamaları
Yüksek Lisans/Doktora	25	1,88		
Lisans	130	2,06	2,06	
Lise	73	2,44	2,44	2,44
Ön Lisans	15		2,67	2,67
İlkokul	60			2,88
Sig.		**,131**	**,101**	**,231**

Tablo 5.6.1.2 incelendiğinde vergi mükelleflerinin anketteki VKE 3. İfadeyi değerlendirmeleri sonucunda üç farklı gruba ayrılmış olduğu görülmektedir. Lisansüstü (yüksek lisans veya doktora), lisans ve lise ilk alt grubu; ön lisans, lisans ve lise ikinci alt grubu lise ve ön lisans ile ilkokul üçüncü alt grubu oluşturmaktadır. Lise öğrenim grubunun birinci, ikinci hem de üçüncü grupta yer alması anketin 3. İfadesiyle ilgili olarak hem lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) ve lisans hem de ön lisans ve ilkokul öğrenim grubu ile benzer nitelikte etik düşüncelere sahip olduklarını göstermiştir.

Ortalamalar incelendiğinde VKE 3. İfadesine ortalama ‘‘fikrim yok’’ şeklinde görüş bildiren ilkokul ve ön lisans öğrenim düzeyi grubu daha ılımlı bir yaklaşımla değerlendirdikleri görülmüştür.

Tablo 5.6.1.3: Toplanan paranın büyük bir kısmının boşa gitmesi durumunda vergi kaçırmak etiktir ifadesi için duncan testi sonuçları

Öğrenim Düzeyi Grupları	N	Alt Gruplar (Alfa = 0.05)	
		1.Alt Grubun Ortalamaları	2. Alt Grubun Ortalamaları
Yüksek Lisans/Doktora	25	1,92	
Ön Lisans	15	2,07	
Lisans	130	2,15	2,15
Lise	73	2,52	2,52
İlkokul	60		2,85
Sig.		**,117**	**,058**

Tablo 5.6.1.3’te vergi mükelleflerinin ankette 4. İfadede yer alan toplanan paranın büyük bir kısmının boşa gitmesi durumunda vergi kaçırmak etiktir ifadesini değerlendirmeleri sonucunda iki ayrı gruba ayrılmış olduğu görülmektedir. Lisansüstü (yüksek lisans veya doktora), ön lisans, lisans ve lise öğrenim grubu ilk alt grubu oluştururken lisans, lise ve ilkokul öğrenim grubu ikinci alt grubu oluşturmaktadır. Lisans ve lise öğrenim grubunun hem birinci hem de ikinci grupta yer alması toplanan paranın büyük bir kısmının boşa gitmesi durumunda vergi kaçırmak etiktir ifadesi ile ilgili olarak hem lisansüstü ve ön lisans hem de ilkokul öğrenim grubu ile benzer yargılara sahip olduğunu göstermiştir. Ortalamalar incelendiğinde toplanan paranın büyük bir kısmının boşa gitmesi durumunda vergi kaçırmak etiktir ifadesine tüm grupların ‘‘fikrim yok’’ şeklinde değerlendirdikleri, buna karşın bu ifadeye en az yatkın olan grubun lisans, lise ve ilkokul öğrenim gruplarının oluşturduğu grup olmuştur.

Tablo 5.6.1.4: Vergi kaçırma, toplanan paranın çoğu akıllıca harcansa bile etiktir ifadesi için Duncan testi sonuçları

Öğrenim Düzeyi Grupları	N	Alt Gruplar (Alfa = 0.05)	
		1.Alt Grubun Ortalamaları	2. Alt Grubun Ortalamaları
Yüksek Lisans/Doktora	25	1,16	
Lisans	130	1,36	1,36
Lise	73	1,55	1,55

Tablo 5.6.1.4: (Devam)

İlkokul	60		1,70
Ön Lisans	15		1,80
Sig.		**,104**	**,076**

Tablo 5.6.1.4'te ortaya çıkan sonuçlar incelendiğinde VKE 5. ifadenin değerlendirilmesi sonucunda benzer etik yargılara sahip ama istatistikî olarak birbirinden de farklı üç alt gruba ayrılmıştır. Lisansüstü (yüksek lisans veya doktora), lisans ve lise öğrenim grubu ilk alt grubu oluştururken lisans, lise, ilkokul ve ön lisans öğrenim grubu ikinci alt grubu oluşturmuşlardır. Lisans ve lise öğrenim grubu hem birinci hem de ikinci alt grupta yer alması anketteki beşinci ifade ile ilgili olarak hem lisansüstü hem de ilkokul ve ön lisans öğrenim grubu ile benzer yargılara sahip olduğunu göstermişlerdir. Ortalamalar incelendiğinde vergi kaçırma, toplanan paranın çoğu akıllıca harcansa bile etiktir ifadesine tüm grupların '' kesinlikle katılmıyorum'' şeklinde değerlendirdikleri, buna karşın ilkokul ve ön lisans öğrenim grubunun bu ifadeye en az yatkın olan grup olduğu görülmektedir.

Tablo 5.6.1.5: Toplanan paranın büyük bir kısmı ahlaki olarak onaylamadığım projelere harcanması halinde, vergi kaçırmak etiktir ifadesi için Duncan testi sonuçları

Öğrenim Düzeyi Grupları	**N**	**Alt Gruplar (Alfa = 0.05)**	
		1.Alt Grubun Ortalamaları	**2.Alt Grubun Ortalamaları**
Yüksek Lisans/Doktora	25	1,80	
Lisans	130	1,85	
Ön Lisans	15	2,07	
Lise	73	2,36	2,36
İlkokul	60		2,82
Sig.		,121	,158

Tablo 5.6.1.5'te ortaya çıkan sonuçlar incelendiğinde VKE 6. ifadesinin vergi mükellefleri tarafından değerlendirilmesi sonucunda benzer etik yargılara sahip ama

istatistikî olarak birbirinden farklı iki alt gruba ayrılmıştır. Lisansüstü, lisans, ön lisans ve lise öğrenim grubu birinci alt grubu oluştururken lise ve ilkokul öğrenim grubu ikinci alt grubu oluşturmaktadır. Lise öğrenim grubunun hem birinci hem de ikinci alt grupta yer alması ankette ki altıncı ifade ile ilgili olarak lisansüstü, lisans ve ön lisans öğrenim grubu ile ilkokul öğrenim grubu arasında benzer etik yargılar olduğunu göstermektedir. Ortalamalar incelendiğinde VKE 6 ifadesine lisansüstü, lisans ve ön lisans öğrenim grubunun ‘‘ kesinlikle katılmıyorum’’; lise ve ilkokul öğrenim grubunun ‘‘katılmıyorum’’ şeklinde değerlendirdikleri, buna karşın ilkokul öğrenim grubunun ‘‘katılmıyorum’’ ifadesine lise öğrenim grubuna göre daha ılımlı yargılara sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 5.6.1.6: Toplanan paranın bir kısmının bana yarar sağlamayan projelere harcanması halinde vergi kaçırmak etiktir ifadesi için Duncan testi sonuçları

Öğrenim Düzeyi Grupları	N	Alt Gruplar (Alfa = 0.05)	
		1.Alt Grubun Ortalamaları	2.Alt Grubun Ortalamaları
Yüksek Lisans/Doktora	25	1,40	
Lisans	130	1,46	
Ön Lisans	15	1,80	1,80
Lise	73	1,81	1,81
İlkokul	60		2,05
Sig.		**,130**	**,338**

Tablo 5.6.1.6’da ortaya çıkan sonuçlar dikkat çekmektedir. Vergi mükellefleri toplanan paranın bir kısmının bana yarar sağlamayan projelere harcanması halinde vergi kaçırmak etiktir ifadesi bakımından değerlendirmeleri sonucunda benzer etik yargılara sahip ancak istatistiki olarak birbirinden farklı birbirinden farklı iki alt gruba ayrılmıştır. Lisansüstü, lisans ve lise öğrenim grubu ilk alt grubu oluştururken ön lisans, lise ve ilkokul öğrenim grubu ikinci alt grubu oluşturmaktadır. Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi ilkokul öğrenim grubu ile lisansüstü ve lisans öğrenim grubu arasında farklılık bulunmaktadır. Ön lisans ve lise öğrenim grubu ise benzer etik

yargılara sahiptir. İlkokul öğrenim grubunun lisans ve lisansüstü öğrenim grubuna nazaran etik algısı daha düşüktür.

Tablo 5.6.1.7: Herkes yapıyorsa, vergi kaçırma etiktir ifadesi için duncan testi sonuçları

Öğrenim Düzeyi Grupları	N	Alt Gruplar (Alfa = 0.05)	
		1.Alt Grubun Ortalamaları	2.Alt Grubun Ortalamaları
Lisans	130	1,34	
Yüksek Lisans/Doktora	25	1,48	
Lise	73	1,64	1,64
Ön Lisans	15	1,73	1,73
İlkokul	60		2,03
Sig.		**,147**	**,137**

Tablo 5.6.1.7 incelendiğinde vergi mükelleflerinin herkes yapıyorsa, vergi kaçırmak etiktir ifadesini değerlendirmeleri sonucunda benzer yargılara sahip iki alt grup ortaya çıkmıştır. Lisans, lisansüstü, lise ve ön lisans öğrenim grubu ilk alt grubu oluştururken lise, ön lisans ve ilkokul öğrenim grubu ikinci alt grubu oluşturmaktadır. Bu durum grupların kendi içinde benzer ama aralarında birbirlerinden istatistiki olarak farklı yargılara sahip olduğu söylenebilir. Lise ve ön lisans öğrenim grubunun hem birinci hem de ikinci grupta yer alması anketteki 8. İfadeyle ilgili olarak hem lisans ve lisansüstü öğrenim grubu hem de ilkokul öğrenim grubu ile benzer etik yargılara sahip olduğunu göstermiştir. Ortalamalar incelendiğinde herkes yapıyorsa, vergi kaçırmak etiktir ifadesini lisans, lisansüstü, lise ve ön lisans öğrenim grubu ‘‘kesinlikle katılmıyorum’’ şeklinde değerlendirirken ilkokul öğrenim grubu ‘‘katılmıyorum’’ şeklinde değerlendirmiştir. Fakat lise ve ön lisans grubu lisans, lisansüstü öğrenim grubuna nazaran bu ifadeyi daha ılımlı karşıladıklarını söylemek mümkündür.

Tablo 5.6.1.8: Toplanan paranın önemli bir kısmının yozlaşmış politikacıların, onların ailelerinin veya arkadaşlarının cebine girmesi durumunda vergi kaçırmak etiktir ifadesi için duncan testi sonuçları

Öğrenim Düzeyi Grupları	N	Alt Gruplar (Alfa = 0.05)	
		1.Alt Grubun Ortalamaları	2.Alt Grubun Ortalamaları
Ön Lisans	15	1,93	
Lisans	130	2,26	2,26
Yüksek Lisans/Doktora	25	2,44	2,44
Lise	73	2,67	2,67
İlkokul	60		3,08
Sig.		**,083**	**,052**

Tablo 5.6.1.8'de görüldüğü üzere vergi mükellefleri toplanan paranın önemli bir kısmının yozlaşmış politikacıların, onların ailelerinin veya arkadaşlarının cebine girmesi durumunda vergi kaçırmak etiktir ifadesini değerlendirmeleri sonucunda iki alt gruba ayrılmıştır. Ön lisans, lisans, lisansüstü ve lise öğrenim grupları ilk alt grubu oluştururken lisans, lisansüstü, lise ve ilkokul ikinci alt grubu oluşturmaktadır. Lise ve ilkokul öğrenim grubu, söz konusu ifadeyi ortalama ''fikrim yok'' olarak değerlendirirken diğer öğrenim grupları ''katılmıyorum'' şeklinde değerlendirmişlerdir.

Tablo 5.6.1.9: Vergi ile toplanan paralar adaletsiz olduğunu düşündüğüm bir savaş için harcanıyorsa vergi kaçırmak etiktir ifadesi için duncan testi sonuçları

Öğrenim Düzeyi Grupları	N	Alt Gruplar (Alfa = 0.05)	
		1.Alt Grubun Ortalamaları	2.Alt Grubun Ortalamaları
Ön Lisans	15	1,80	
Yüksek Lisans/Doktora	25	1,84	
Lisans	130	2,01	
Lise	73	2,41	2,41
İlkokul	60		2,80
Sig.		**,112**	**,266**

Yukarıdaki tabloya göre ön lisans, lisansüstü, lisans ve lise öğrenim grupları, lise ve ilkokul öğrenim gruplarına göre farklılık göstermektedir. Lise öğrenim grubunun her iki alt grupta da yer alması anketteki vergi ile toplanan paralar adaletsiz olduğunu düşündüğüm bir savaş için harcanıyorsa vergi kaçırmak etiktir ifadesinin hem ön lisans, lisansüstü, lisans öğrenim grubuyla hem de ilkokul öğrenim grubuyla benzer yargılara sahip oldukları anlaşılmaktadır. Ortalamalara bakıldığında ön lisans, lisansüstü, lisans ve lise öğrenim gruplarının vergi ile toplanan paralar adaletsiz olduğunu düşündüğüm bir savaş için harcanıyorsa vergi kaçırmak etiktir ifadesini ‘‘kesinlikle katılmıyorum’’ şeklinde, ilkokul öğrenim grubunun ‘‘katılmıyorum’’ şeklinde değerlendirdikleri görülmektedir. Buna karşın lise öğrenim grubunun kendi alt grubuna nazaran bu ifadeyi daha hoşgörü ile karşıladığını söylemek mümkündür.

Tablo 5.6.1.10: Ödemeyi göze alamazsam vergi kaçakçılığı etiktir ifadesi için duncan testi sonuçları

Öğrenim Düzeyi Grupları	N	Alt Gruplar (Alfa = 0.05)	
		1.Alt Grubun Ortalamaları	2.Alt Grubun Ortalamaları
Yüksek Lisans/Doktora	25	1,32	
Lisans	130	1,41	
Ön Lisans	15	1,73	1,73
İlkokul	60	1,80	1,80
Lise	73		1,96
Sig.		**,053**	**,352**

Tablo 5.6.1.10’da katılımcıların vergi mükelleflerinin ödemeyi göze alamazsam vergi kaçakçılığı etiktir ifadesini değerlendirmeleri sonucunda iki ayrı gruba ayrılmış oldukları görülmektedir. Tablo incelendiğinde birinci alt grupta lisansüstü, lisans, ön lisans ve ilkokul öğrenim grubu vergi mükelleflerinin ödemeyi göze alamazsam vergi kaçakçılığı etiktir ifadesine karşı yargılarında benzerlikler, bu grupla ön lisans, ilkokul ve lise öğrenim grubu arasında farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Ancak

her iki grupla da benzer yargılara sahip ön lisans ve ilkokul öğrenim grubu bulunmaktadır. Ortalamalara bakıldığında tüm alt gruplar vergi mükelleflerinin ödemeyi göze alamazsam vergi kaçakçılığı etiktir ifadesini ‘‘kesinlikle katılmıyorum’’ şeklinde değerlendirdikleri, buna karşın bu ifadeye lisansüstü ve lisans öğrenim grubunun diğer öğrenim gruplarına göre daha katı yargılara sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 5.6.1.11: 1935’te Nazi Almanya’sında yaşayan bir Yahudi olsaydım vergi kaçırmak etik olurdu ifadesi için duncan testi sonuçları

Öğrenim Düzeyi Grupları	N	Alt Gruplar (Alfa = 0.05)	
		1.Alt Grubun Ortalamaları	2.Alt Grubun Ortalamaları
Yüksek Lisans/Doktora	25	2,16	
Lisans	130	2,32	2,32
Lise	73	2,53	2,53
Ön Lisans	15	2,73	2,73
İlkokul	60		3,07
Sig.		**,153**	**,061**

Tablo 5.6.1.11’de vergi mükellefleri 1935’te Nazi Almanya’sında yaşayan bir Yahudi olsaydım vergi kaçırmak etik olurdu ifadesini değerlendirmeleri sonucunda benzer düşüncelere sahip fakat istatistikî olarak birbirinden farklı iki alt gruba ayrılmıştır. Lisansüstü, lisans, lise ve ön lisans öğrenim grubu ilk alt grubu oluştururken lisans, lise, ön lisans ve ilkokul öğrenim grubu ikinci alt grubu oluşturmuşlardır. Lisans, lise ve ön lisans öğrenim grubunun hem birinci hem de ikinci grupta yer alması mükelleflerin 1935’te Nazi Almanya’sında yaşayan bir Yahudi olsaydım vergi kaçırmak etik olurdu ifadesi ile ilgili olarak hem lisansüstü hem de ilkokul öğrenim grubuyla benzer yargılara sahip olduğunu göstermiştir. Ortalamalar incelendiğinde mükelleflerin 1935’te Nazi Almanya’sında yaşayan bir Yahudi olsaydım vergi kaçırmak etik olurdu ifadesini ilkokul öğrenim grubu hariç diğer öğrenim grupları ‘‘katılmıyorum’’ şeklinde değerlendirirken ilkokul öğrenim grubu ‘‘fikrim yok’’ olarak

değerlendirmiştir. Lisansüstü öğrenim grubu bu ifade için daha katı yargılara sahip olup ilkokul öğrenim grubunun daha ılımlı yaklaştığı söylenebilir.

Tablo 5.6.1.12: Hükümet din, ırk veya etnik kökenimden dolayı bana karşı ayrımcılık yaparsa vergi kaçırmak etik olurdu ifadesi için duncan testi sonuçları

Öğrenim Düzeyi Grupları	N	Alt Gruplar (Alfa = 0.05)	
		1.Alt Grubun Ortalamaları	2.Alt Grubun Ortalamaları
Lisans	130	2,26	
Yüksek Lisans/Doktora	25	2,32	2,32
Ön Lisans	15	2,40	2,40
Lise	73	2,73	2,73
İlkokul	60		3,07
Sig.		**,255**	**,063**

Tablo 5.6.1.12'de ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında hükümet din, ırk veya etnik kökenimden dolayı bana karşı ayrımcılık yaparsa vergi kaçırmak etik olurdu ifadesinin vergi mükellefleri tarafından değerlendirme konusunda lisans, lisansüstü (yüksek lisans veya doktora), ön lisans ve lise öğrenim grupları ile lisansüstü (yüksek lisans veya doktora), ön lisans, lise, ilkokul öğrenim grupları olarak iki alt gruptan oluştuğu görülmüştür. Tabloya bakıldığında lisansüstü, ön lisans ve lise öğrenim grubunun hem birinci hem de ikinci alt grupta yer alması benzer yargılara sahip olduklarını göstermiştir. Ortalamalar incelendiğinde hükümet din, ırk veya etnik kökenimden dolayı bana karşı ayrımcılık yaparsa vergi kaçırmak etik olurdu ifadesi için ilkokul öğrenim grubu hariç diğer öğrenim düzeyleri ''katılmıyorum'' şeklinde değerlendirirken ilkokul öğrenim grubu ''fikrim yok'' olarak değerlendirmiştir. Lisans öğrenim grubu bu ifade için daha katı yargılara sahip olup ilkokul öğrenim grubunun daha ılımlı yaklaştığı söylenebilir.

Tablo 5.6.1.13: Hükümet, halkın politik görüşlerine karşı çıkarsa vergi kaçakçılığı etiktir ifadesi için duncan testi sonuçları

Öğrenim Düzeyi Grupları	N	Alt Gruplar (Alfa = 0.05)	
		1.Alt Grubun Ortalamaları	2.Alt Grubun Ortalamaları
Yüksek Lisans/Doktora	25	1,72	
Ön Lisans	15	1,87	
Lisans	130	1,88	
Lise	73	2,21	2,21
İlkokul	60		2,68
Sig.		**,186**	**,150**

Tablo 5.6.1.13 incelendiğinde vergi mükelleflerinin VKE 18. ifadesi için değerlendirmeleri sonucunda iki alt grup oluşmuştur. İlk alt grubu lisansüstü, ön lisans, lisans ve lise öğrenim grubu oluştururken ikinci alt grubu lise ve ilkokul öğrenim grubu oluşturmaktadır. Lise öğrenim grubunun hem birinci hem de ikinci alt grupta yer alması diğer öğrenim düzeyi gruplarıyla benzer etik yargılara sahip olduğunu göstermiştir. Ortalamalar incelendiğinde lisansüstü, ön lisans ve lisans öğrenim düzeyi grubu hükümet, halkın politik görüşlerine karşı çıkarsa vergi kaçakçılığı etiktir ifadesini ‘‘katılmıyorum’’ şeklinde lise ve ilkokul öğrenim grubu ‘‘fikrim yok’’ şeklinde değerlendirmişlerdir. Bu ifade için ilkokul öğrenim düzeyi grubunun daha ılımlı yargılara sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 5.6.1.14: İsrail’de zulüm gören bir Filistinli olsaydım vergi kaçırmam etik olabilirdi ifadesi için duncan testi sonuçları

Öğrenim Düzeyi Grupları	N	Alt Gruplar (Alfa = 0.05)		
		1.Alt Grubun Ortalamaları	2.Alt Grubun Ortalamaları	3.Alt Grubun Ortalamaları
Yüksek Lisans/Doktora	25	2,44		
Ön Lisans	15	2,51		
Lisans	130	2,67	2,67	

Tablo 5.6.1.14: (Devam)

Lise	73		3,32	3,32
İlkokul	60			3,55
Sig.		**,580**	**,091**	**,539**

Tablo 5.6.1.14'te ortaya çıkan sonuçlar dikkat çekicidir. Vergi mükellefleri VKE 19. ifadeyi değerlendirmeleri sonucunda birbirinden farklı üç alt gruba ayrılmıştır. Lisansüstü, lisans ve ön lisans ilk alt grubu, ön lisans ve lise ikinci alt grubu, lise ve ilkokul öğrenim düzeyi grupları üçüncü alt grubu oluşturmaktadır. Ön lisans öğrenim düzeyi grubunun hem birinci hem de ikinci alt grupta yer alması İsrail'de zulüm gören bir Filistinli olsaydım vergi kaçırmam etik olabilirdi ifadesi ile ilgili olarak lisansüstü ve lisans öğrenim düzeyi grubuyla lise öğrenim düzeyi grubunun benzer yargılara sahip olduğunu göstermiştir. Ortalamalar incelendiğinde Lisansüstü, lisans ve ön lisans öğrenim düzeyi gruplarının ''katılmıyorum'' şeklinde, lise ve ilkokul öğrenim düzeyi gruplarının ise ''fikrim yok'' şeklinde değerlendirdikleri, buna karşın bu ifadeye en az hoşgörü gösteren grubun lisansüstü öğrenim düzeyi grup elemanlarının oluşturduğu grup olduğu görülmüştür.

5.6.2. Yaş Grupları Değişkeni için Yapılan Duncan Testi Analizi

Bu alt bölümde, ankete katılan vergi mükelleflerinin 22-35, 36-45, 46-55 ve 56-74 şeklinde sınıflandırılan yaş gruplarına göre Duncan testi analizi tablolar halinde gösterilecek ve yorumlanacaktır.

Tablo 5.6.2.1: Herkes yapıyorsa, vergi kaçırma etiktir ifadesi için Duncan testi sonuçları

Yaş Grupları	**N**	**Alt Gruplar (Alfa = 0.05)**	
		1.Alt Grubun Ortalamaları	**2.Alt Grubun Ortalamaları**
36-45	84	1,30	
22-35	104	1,50	

Tablo 5.6.2.1: (Devam)

46-55	73		1,85
56-74	42		1,88
Sig.		**,254**	**,858**

Tablo 5.6.2.1'de görüldüğü üzere vergi mükellefleri herkes yapıyorsa, vergi kaçırma etiktir ifadesini değerlendirmeleri sonucunda iki alt gruba ayrılmıştır. 36-45 ve 22-35 yaş ilk alt grubu oluştururken 46-55 ve 56-74 yaş ikinci alt grubu oluşturmuşlardır. Bu iki alt grup arasında istatistikî olarak önemli farklılık bulunmaktadır. 36-45 ve 22-35 yaş aralığında olan vergi mükelleflerinin oluşturduğu grup herkes yapıyorsa, vergi kaçırma etiktir ifadesini ''kesinlikle katılmıyorum'' şeklinde 1,85 ve 1,88 ortalama ile daha katı değerlendirirken, 46-55 yaş ve 56-74 yaş aralığında olan vergi mükelleflerinin oluşturduğu grup ise daha ılımlı bir yargı ile ''kesinlikle katılmıyorum'' olarak değerlendirmişlerdir.

Tablo 5.6.2.2: Hükümet, halkın politik görüşlerine karşı çıkarsa vergi kaçakçılığı etiktir ifadesi için duncan testi sonuçları

Yaş Grupları	**N**	**Alt Gruplar (Alfa = 0.05)**	
		1.Alt Grubun Ortalamaları	**2.Alt Grubun Ortalamaları**
36-45	84	1,86	
22-35	104	2,00	
46-55	73	2,27	2,27
56-74	42		2,57
Sig.		**,100**	**,214**

Tablo 5.6.2.2'de ortaya çıkan sonuçlara göre vergi mükelleflerinin yaşları dikkate alınarak hükümet, halkın politik görüşlerine karşı çıkarsa vergi kaçakçılığı etiktir ifadesinin değerlendirilmesi sonucunda iki alt grup otaya çıkmıştır. İlk alt grubu 36-45, 22-35 ve 46-55 yaş aralığında olan vergi mükellefleri oluştururken ikinci alt grubu 46-55 ve 56-74 yaş aralığında olan vergi mükellefleri

oluşturmaktadır. 46-55 yaş grubu hem birinci hem de ikinci alt grupta yer alması hükümet, halkın politik görüşlerine karşı çıkarsa vergi kaçakçılığı etiktir ifadesi ile ilgili olarak hem 36-45 ve 22-35 yaş aralığındaki hem de 56-74 yaş aralığındaki vergi mükellefleriyle benzer yargılara sahip olduğunu göstermiştir.

Tablo 5.6.2.3: Sürekli vergi aflarının çıkması, vergi ödememeyi ve vergi kaçakçılığını teşvik eder. Bu yüzden vergi kaçırmak etiktir ifadesi için duncan testi sonuçları

Yaş Grupları	N	Alt Gruplar (Alfa = 0.05)	
		1.Alt Grubun Ortalamaları	2.Alt Grubun Ortalamaları
22-35	104	1,93	
36-45	84	2,05	
46-55	73	2,37	2,37
56-74	42		2,62
Sig.		**,092**	**,310**

Tablo 5.6.2.3'te ortaya çıkan sonuçlara göre vergi mükelleflerinin yaşları dikkate alınarak sürekli vergi aflarının çıkması, vergi ödememeyi ve vergi kaçakçılığını teşvik eder. Bu yüzden vergi kaçırmak etiktir ifadesinin değerlendirilmesi sonucunda iki alt grup otaya çıkmıştır. İlk alt grubu 22-35, 36-45 ve 46-55 yaş aralığında olan vergi mükellefleri oluştururken ikinci alt grubu 46-55 ve 56-74 yaş aralığında olan vergi mükellefleri oluşturmaktadır. 46-55 yaş grubu hem birinci hem de ikinci alt grupta yer alması sürekli vergi aflarının çıkması, vergi ödememeyi ve vergi kaçakçılığını teşvik eder. Bu yüzden vergi kaçırmak etiktir ifadesi ile ilgili olarak hem 36-45 ve 22-35 yaş aralığındaki hem de 56-74 yaş aralığındaki vergi mükellefleriyle benzer yargılara sahip olduğunu göstermiştir.

5.6.3. Çalışma Süresi Değişkeni için Yapılan Duncan Testi Analizi

Bu alt bölümde, ankete katılan vergi mükelleflerinin 1-10, 11-20, 21- 30, 31-40 ve 41-50 yıl şeklinde sınıflandırılan çalışma süresi değişkenine göre Duncan testi analizi tablolar halinde gösterilecek ve yorumlanacaktır.

Tablo 5.6.3.1: Hükümet, halkın politik görüşlerine karşı çıkarsa vergi kaçakçılığı etiktir ifadesi için duncan testi sonuçları

Çalışma Süresi Grupları	N	Alt Gruplar (Alfa = 0.05)	
		1.Alt Grubun Ortalamaları	2.Alt Grubun Ortalamaları
11-20	77	1,91	
1-10	131	1,98	
31-40	31	2,26	
21-30	56	2,45	2,45
41-50	8		3,13
Sig.		,213	,082

Tablo 5.6.3.1'de ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında hükümet, halkın politik görüşlerine karşı çıkarsa vergi kaçakçılığı etiktir ifadesinin vergi mükellefleri tarafından benzer yargılarla değerlendirme konusunda 11-20, 1-10, 31-40 ve 21-30 yıl çalışma süresi grupları ile 21-30 ve 41-50 yıl çalışma süresi grupları olmak üzere iki alt gruptan oluştuğu görülmüştür. 21-30 yıl çalışma süresine sahip vergi mükelleflerinin hem birinci hem de ikinci alt grupta yer alması 11-20, 1-10, 31-40 ve 41-50 yıl çalışma süresine sahip vergi mükellefleri ile benzer yargılara sahip olduğunu göstermiştir. Ortalamalar incelendiğinde hükümet, halkın politik görüşlerine karşı çıkarsa vergi kaçakçılığı etiktir ifadesine birinci alt grubun ''kesinlikle katılmıyorum'' şeklinde değerlendirdikleri, 41-50 yıl çalışma süresine sahip vergi mükelleflerinin oluştuğu grubun ise ''fikrim yok'' şeklinde değerlendirdiklerini söylemek mümkündür. Buna karşın 11-20 yıl çalışma süresine sahip grubun bu ifadeyi yargılarken daha katı olduğu gözlemlenmiştir.

7. SONUÇ

Bu tez çalışmasının amacı, Kocaeli Bölgesi'nde faaliyet gösteren esnaf ve mali müşavir gruplarının oluşturduğu vergi mükelleflerinin vergi kaçırma etiği algılarını ölçmektir. Yüzyıllardır tartışılan üç temel görüşü yansıtarak hazırlanan 18 ifade ve bu araştırma için sonradan eklenen son üç ifade ile vergi mükelleflerinin vergi kaçırmaya yönelik niyetleri ölçülmek istenmiştir. Bu çalışma vergi kaçakçılığının her zaman etik olduğu görüşüne karşı çıkmıştır. Literatürde McGee ve Rossi (2006), yaptığı araştırmada vergi kaçakçılığının her zaman etik olmadığı görüşüne ulaşmışlardır ve bizim çalışmamızla bu yönüyle benzerlik göstermektedir.

Araştırmanın analizlerini yapmak için toplam 21 ifadeden oluşan anketin uygulanması sonucunda 303 kullanılabilir cevap elde edilmiştir. İfadeler genellikle, ''… vergi kaçırma etiktir.'' şeklindedir. Anketin verileri, SPSS 21 istatistik programı kullanılarak elde edilmiş; bağımsız örneklem t testi, ANOVA analizi, tanımlayıcı istatistikler ve duncan testi sonuçlarına göre yorumlanmıştır.

Tanımlayıcı istatistik analizleri katılımcıların demografik özelliklerine göre değişiklik göstermektedir. T testi ve ANOVA uygulanması sonucu anlamlı farklılık bulunan ifadelerde sonuçlar cinsiyete, yaşa, medeni duruma, meslek unvanına, öğrenim düzeyine ve çalışma süresine göre değişmektedir. Bu analiz sonuçlarına göre, esnaf grubunun vergi kaçırmaya olan etik algısı mali müşavirlerden düşük çıkmıştır. Bu durum mali müşavirlerin mesleki bilgi, tecrübe ve sorumlulukları gereği vergi ve daha birçok konuda devletin lehine durumlarda faaliyet göstermesi gerekliliği bilincinde olmaları, kamusal sorumluluk taşımaları ve bu yönde hareket etmek istemelerinden kaynaklanabilir.

Kadınların vergi kaçırmaya yönelik etik algısı erkeklere göre daha fazladır. Diğer bir ifadeyle kadınların vergi kaçırmaya yönelik niyetleri erkeklere göre daha düşüktür. Literatürde cinsiyete göre vergi kaçırmaya yönelik etik algı sonuçları incelendiğinde analizler bizim sonuçlarımızla benzerlik göstermektedir.

Öğrenim düzeyi gruplarının vergi kaçırmaya yönelik niyetleri şaşırtıcı sonuçlara sahiptir. Sonuçlara göre istatistiksel olarak anlamlı bulunan bütün ifadelerde daha düşük öğrenim düzeyine sahip mükellefler diğerlerine göre yüksek vergi kaçırma etiği algısına sahiptir. Eğitim seviyesi arttıkça vergi kaçırmaya olan etik

algı düşmektedir. Bu sonuca göre vergi etiği, bilinci, kültürü gibi kavramlara eğitim ve öğrenim hayatında yeterince yer verilmemesinden kaynaklanabilir. Vergiye yönelik etik algının arttırılabilmesi için vatandaşlara küçük yaştan itibaren bu konu ile ilgili daha kaliteli bir eğitim sunulmalıdır.

Gruplar arası farklılıklarda anlamlı farkların yönü ve derecesini ölçmek için kullanılan duncan testi analizine göre öğrenim düzeyi, yaş ve çalışma düzeyi gruplarında gruptan farklı olanlar tespit edilmiştir.

Kocaeli, Türkiye'de en çok vergi ödeyen iller arasında 6. Sırada yer almaktadır. Buna rağmen devlet yatırım ve hizmetlerinden aynı oranda istifade edemediği söylenebilir. Bu aynı zamanda Kocaeli'deki vergi mükelleflerinin vergi ödeme konusundaki hassasiyetlerini göstermektedir. Mükelleflerin ödedikleri vergi ile orantılı olarak hizmet ve yatırımlardan yeteri kadar pay alamamaları ileriki aşamalarda daha az vergi verme veya hiç vermeme gibi davranışlara sebep olabilir, bu da vergilerin adil dağıtılmaması nedeniyle vergi kaçırma etiği algısında etken olabilecektir.

Vergi etiğinin, bilincinin ve vergiye uyumun artırılması için bireylerin, hükümetin yolsuzluk yapmadığına ve adil davrandığına dair inancının kuvvetli olması gerektiği söylenebilir.

Çalışma Kocaeli Bölgesi'ni temsil eden 303 mükellefe uygulandığı için ülke ve şehir için genelleme yapılırken dikkat edilmelidir. Bu ve buna benzer konularda daha sonra yapılacak çalışmaların evrenini diğer şehirlerinde yer alması sonuçları analiz ederken ülke genelinde genelleme yapmayı kolaylaştıracaktır. Ayrıca daha çok meslek grubuna hitap eden bir çalışma geliştirilebilir. Anket ifadelerine açık uçlu sorular eklenerek katılımcıların düşüncelerini daha açık bir şekilde ifade etmeleri sağlanabilir.

KAYNAKLAR

Açık, S., (2012), ‘‘Muhasebede Hata ve Hilelerin Vergi Hukuku Açısından İncelenmesi’’, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (16) 3, 351-366.

Agbetunde, L. A., Adedokun, L. B., Fadipe A. O., (2015), ‘‘A Cross-Cultural Survey of Ethical Reasons for Tax Evasion among Nigerian Taxpayers’’, Research Journal of Finance and Accounting, 6 (23), 9-15.

Ağar, S., (2005), ‘‘Sahte veya Muhteviyatı İtibariyle Yanıltıcı Belge Düzenleme veya Kullanma Suçları’’, Türkiye Barolar Birliği, (58), 273-301.

Akalın, S., E., (2017), ‘‘TMS 8 Kapsamında Muhasebede Hata ve Hilenin Tespiti ve Şirketlerin Bağımsız Denetim Raporlarının İncelenmesi’’, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi.

Akdağ, M., (1979), ‘‘Türkiye’nin İktisadi ve İçtimai Tarihi’’, Tekin Yayınevi, 1 (3).

Akdeniz, D., (2018), ‘‘Sahte ve Muhteviyatı İtibariyle Yanıltıcı Belge Düzenleme ve Kullanma Suçunda Manevi Unsur’’, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5 (1), 90-105.

Aktan, C. C., (2009), ‘‘Ahlak ve Ahlak Felsefesine Giriş’’, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 1 (1), 38-59.

Aktan, C. C., (2012), ‘‘Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı’’, Çimento İşveren Dergisi, Ocak 2012, 14-22.

Aktaş, K., (2014), ‘‘ Etik-Ahlâk İlişkisi ve Etiğin Gelişim Süreci’’, Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1 (2), 22-32.

Akyazan, A. E., (2009), ‘‘Vergilendirme Yetkisinin Türkiye’de Gelişimi’’, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (80), 1-30.

Alm, J., McClelland, G. H., Schulze, W. D., (1991), ‘‘Why Do People Pay Taxes?’’, Journal of Public Economics, 48 (1), 21-38.

Alm, J., Torgler, B., (2003), ‘‘Culture Differences and Tax Morale in the United States and in Europe’’, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=562861 (Erişim Tarihi: 06.12.2018).

Altındağ, M., (2001), ‘‘Vergi ve Revizyon Rehberi’’, Yaklaşım Yayınları, Ankara.

Arrington C. E., Reckers, P. M. J., (1985), ‘‘A Social-Psychological Investigation into Perceptions of Tax Evasion’’, Accounting and Business Research, 15 (59), 163-176.

Ateş, H., Ünal, S., (2004), ‘‘Devletin Doğduğu Yer Antik Çağ Ortadoğusu’nda İdari Hayat’’, Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, (1), 21-43.

Ayas, I., Saruç, N. T., (2015), ‘‘Vergi Kültürü ve Vergi Ahlakı: İtalya ve Türkiye’’, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17 (2), 179-188.

Aydın, S., (2006), ‘‘Yolsuzluk, Nedenleri, Etkileri, Çözüm Yolları’’, Turhan Kitabevi, Ankara, 165-196.

Aydoğdu, F., İ., H., (2009), ‘‘Türkiye’de Vergi Kaçakçılığı Suçu ve Cezası’’, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.

Baykara, B., (2009), ‘‘Vergi Kaçakçılığı Suçları ve Muhasebe Hilesi’’, Güncel Hukuk Dergisi, 6 (66), 16-19.

Berber, O., (2002), ‘‘Vergi Denetiminde Etkinlik ve İstanbul Örneği’’, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Bilici, N., (2017), ‘‘Vergi Hukuku’’, Savaş Yayınevi, Ankara.

Bozkurt, C., (2014), ‘‘Kayıtdışı Ekonominin Bir Değerlendirmesi Ve Türkiye’’, Gaziantep University Journal of Social Sciences, 13 (1), 41-58.

Buyrukoğlu, S., Erasa, İ., (2012), ‘‘Vergi Bilincinin Oluşmasında Mükellef Haklarının Yeri ve Önemi’’, Vergi Dünyası Dergisi, 31 (375), 116-127.

Caballe, J., Panades J.,(2004), ‘‘Inflation, Tax Evasion, and The Distribution Of Consumption’’, Journal of Macroeconomics, (26), 567-595.

Chuenjit, P., (2014), ‘‘The Culture of Taxation: Definition and Conceptual Approaches for Tax Administration’’, Journal of Population and Social Studies, 22 (1), 14-34.

Çetintaş, H., Vergil, H., (2003), ‘‘Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin Tahmini’’, Doğuş Üniversitesi Dergisi, 4 (1), 15-30.

Demir, İ. C., (2008), ‘‘Vergi Ahlakı ve Belirleyenleri Ege Bölgesi Örneği’’, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Demir, İ. C., Ciğerci, İ., (2016), ‘‘Vergi Bilincinin Oluşumunda Eğitimin Rolü: İlköğretim Öğrencileriyle Ampirik Bir Çalışma’’, Yönetim ve Ekonomi, 23 (1), 127-143.

Demir, M., (2009), ‘‘Vergi Kaçırmayı Etkileyen Faktörler’’, e- Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler İnternet Dergisi, (90).

Demir, Ş., (2014), ‘‘Muhasebe Hataları ve Hileleri ile Bunlara Dair Yaptırımların Yasal Mevzuat Kapsamında Değerlendirilmesi’’, Muhasebe Öğretim Üyeleri Bilim ve Dayanışma Vakfı Dergisi, 16 (1), 169-193.

Demircan, S., (2015), ‘‘Anayasal Vergileme İlkeleri Işığında Ücret Gelirlerinin Vergilendirilmesi’’, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 27 (116), 259-274.

Didinmez, İ., Seçilmiş, E., (2018), ‘‘İdare-Mükellef İlişkilerinin Vergi Uyumu Üzerine Etkileri’’, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18 (2), 105-128.

Edizdoğan, N., Gümüş, E., (2013), ‘‘Vergi Afları ve Türkiye’de Vergi Aflarının Değerlendirilmesi’’, Maliye Dergisi, 164, 99-119.

Edizoğlu ve Taş, (1993), ‘‘Vergi Ceza Hukuku’’, Ekin Kitabevi, Yayınları, Bursa.

Ekici, M. S., (2009), ‘‘Vergi Gelirlerini Etkileyen Ekonomik ve Sosyal Faktörler’’, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 8 (30), 200-223.

Erdemir, H., (2016), ‘‘Vergi Kaçakçılığı’’, Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi.

Erol, A., (2012), ‘‘Türk Vergi Sistemi ve Vergi Hukuku’’, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara.

Eskicioğlu, O., (2007), ‘‘Çağdaş Vergi Anlayışının İslam Hukuku Açısından Eleştirisi’’, İzmir.

Gemmell, N., (2016), ‘‘An Allingham-Sandmo Tax Compliance Model with Imperfect Enforcement’’, Working Papers in Public Finance, 1-20.

Gencel, U., Kuru, E., (2012), ‘‘Vergi Kültürü ve Vergi Politikaları Etkileşimi: Türkiye Değerlendirmesi’’, Yönetim Bilimleri Dergisi, 10 (20), 29-60.

Göçer, A., (2012), ‘‘Dil-Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine’’, Türk Dili, 729, 50-57.

Gökbunar, A.R., (2003), ‘‘Osmanlı Devletinde Yörüklerin Göçerlikten Yerleşik Yaşama Geçirilmesinde Vergi Politikaları Ve Sosyal Sonuçları’’, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (2), 59-66.

Görmez, K., Atan, M., Altan, Ş., Sancak, Ö., Güleç, S., Güleç, S., Eralp, A., Parıltı, C., (2009), ‘‘Etik, Kültür ve Toplum’’, Yolsuzluğun Önlenmesi İçin Etik Projesi Akademik Araştırma Çalışması, 2, 294-347.

Güner, Ü., (2008), ‘‘Türkiye’de Vergi Bilincinin ve Vergi Ahlakının Oluşmasında Gelir İdaresinin Rolü’’, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.

Gür, E., Yıldız, İ., (2017), ‘‘Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinde Vergi Ahlakı ve Vergiye Gönüllü Uyum (Medya ve İletişim İle Maliye Programları Özelinde)’’, Kesit Akademi Dergisi, 3 (10), 692-714.

Gürler, Hazman, G., (2009), ‘‘Vergi Bilincini Etkileyen Muhtemel Dışsal Etkenlerin Lojistik Regresyon Analizi ile Tespiti’’, Akademik Araştırmalar, 4 (1), 53-71.

Hogan, R., (1973), ‘‘Moral Conduct and Moral Character: A Psychological Perspective’’, Psychological Bulletin, 79 (4), 217-232.

Işık, A., (2009), ‘‘Kültür ve Kalkınma: Vergi Kültürü Örneği’’, Ege Akademik Bakış, 9 (2), 851-865.

Işıklı, Ş., (2016), ‘‘Etik ile Ahlak Arasındaki 7 Fark’’, Katı Dergisi, (2), 10-11.

İnaltong, C., (2012), ‘‘Vergi Yükü: Türkiye ve OECD Ülkeleri Karşılaştırması’’, Vergi Dünyası Dergisi, (369), 16-30.

İSMMMO, (2010), ‘‘Türkiye’de Vergi Bilinci İstanbul Araştırması’’, İstanbul.

İzgi Şahbaz, K., Saruç, N. T., (2012), ‘‘Vergi Ahlakını Etkileyen Faktörler: Sakarya Üniversitesi Örneği’’, Sakarya İktisat Dergisi, 1 (4), 57-81.

İzgi, K., (2011), ‘‘Vergi Ahlakını Etkileyen Faktörler: Sakarya Üniversitesi Örneği’’, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

Karaarslan, M., (2006), ‘‘Ceza Mevzuatında Yapılan Değişikliklerin Vergi Kaçakçılığı Suçuna Etkisi’’, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (64), 115-150.

Karabacak, Y., (1997), ‘‘ Vergi Kaçakçılığı ve Türkiye Uygulaması’’, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi.

Karadeniz, S., (2006), ‘‘OECD Ülkeleri Arasında Karşılıklı Vergisel Yardımlaşma’’, Vergi Dünyası Dergisi, (295), 23-26.

Karakoç, Y., (2004), ‘‘Hukuki Nedenlerden Kaynaklanan Vergi Kayıp ve Kaçakları’’, Türkiye'de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları, 19. Maliye Sempozyumu, 90-115, Belek/Antalya, 10-14 Mayıs 2004.

Karakoç, Y., (2013), ‘‘Anayasal Vergilendirme İlkeleri Üzerine Bir Değerlendirme’’, 15, 1259-1308.

Kargı, V., Yüksel, C., (2010), ‘‘Türkiye’de Vergi Aflarının Vergi Adaleti ve Mükellefler Üzerine Etkileri’’, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 54, 23-44.

Kayan, A., (2000), ‘‘Verginin Tarihsel Gelişimi Ve Sebep Olduğu Bazı Önemli Olaylar’’, Maliye Dergisi, (135), 80-87.

Kayan, A., (2000), ‘‘Verginin Tarihsel Gelişimi ve Sebep Olduğu Bazı Önemli Olaylar’’, Maliye Dergisi, 135, 80-87.

Kayıtdışı Ekonomi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, (2001), ‘‘Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’’, Ankara.

Kaynar Bilgin, H., (2011), ‘‘Vergi Ahlakının Teorik Çerçevesi’’, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20 (2), 259-278.

Kayri, M., (2009), ‘‘Araştırmalarda Gruplar Arası Farkın Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri’’, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19 (1), 51-64.

Kayri, M., (2009), ‘‘Araştırmalarda Gruplar Arası Farkın Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri’’, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19 (1), 51-64.

Kıldiş, Y., (2000), ‘‘Kayıt Dışı Ekonominin Ulusal-Uluslar arası Boyutu ve Çözüm Önerileri’’, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2 (2).

Kızılot, Ş., Çomaklı, Ş. E., (2004), ‘‘Vergi Kayıp ve Kaçakları ve Kayıt Dışı Ekonomi İlişkisi ve Boyutlarının Mevzuat Açısından Değerlendirilmesi’’, 19. Türkiye Maliye Sempozyumu, 115-157, Belek, Antalya, Türkiye, 10-14 Mayıs 2004.

Kızılot, Ş., Taş, M., (2013), ‘‘Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi’’, Gazi Kitabevi, (5), Ankara.

Kitapçı, İ., (2010), ‘‘Vergi Etiği ve Kamu Etiği İlişkisi: Etik Algılamalar Açısından Bir Değerlendirme’’, Ekonomi Bilimleri Dergisi, 2 (2), 81-88.

Kitapçı, İ., (2011), ‘‘Bir Vergi Uyumu Sorunu Olarak Vergi Etiği ve Bileşenleri’’, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.

Kitapçı, İ., (2015), ‘‘Vergi Etiği- Vergi Psikolojisi Verginin Sosyo-Psikolojik Teorisi ’’, Seçkin Yayıncılık, Ankara

Kitapçı, İ., (2017), ‘‘Vergiye Psikolojik Bakış’’, Maliye Dergisi, (173), 439-466

Koban, E., Ercan, T., (2007), ‘‘Hukuksal yapısıyla vergi incelemeleri ve vergi kayıp ve kaçakları üzerindeki etkisi’’, Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (13), 57-70.

Kuçuradi, İ., (2003), ‘‘Etik ve ‘Etikler’ ’’, Türkiye Mühendislik Haberleri, 1 (423), 7-9.

Lang, J., (1998), ‘‘Vergi Adaletinin Anayasal Temelleri’’, 8. Türkiye Maliye Sempozyumu Anayasal Mali Düzen, 3-34, Bodrum, Muğla, 14-16 Mayıs 1998.

Larousse (Milliyet bas.), (1993), ‘‘Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi’’, Milliyet Gazetecilik A.Ş., İstanbul, s.12161.

Lubian, D., Zarri, L., ‘‘Happiness and Tax Morale: An Empirical Analysis’’, Journal of Economic Behavior & Organization, 80 (2011), 223–243.

Mahmutoğlu, A., (2009), ‘‘Etik ve Ahlak; Benzerlikler, Farklılıklar ve İlişkiler’’, Türk İdare Dergisi, Türk İdare Dergisi, 81 (6-7-8-9), 225-249.

McGee R. W., Aljaaidi, K. S., Musaibah, A. S., (2012), ‘‘The Ethics of Tax Evasion: A Survey of Administrative Sciences’ Students in Yemen’’, International Journal of Business and Management, 7 (16), 1-12.

Mcgee R. W., Nickerson, I., Georg, W. F., (2005), ‘‘When is Tax Evasion Ethically Justifiable ? A Survey of German Opinion’’, Proceedings of the Academy of Legal, Ethical and Regulatory Issues, 9 (2), 35-39.

McGee, R. W., (2005), ‘‘The Ethics of Tax Evasion: A Survey of International Business Academics’’, 60th International Atlantic Economic Conference, New York, October 6-9, 2005.

McGee, R. W., (2006a), ‘‘The Ethics of Tax Evasion: The Survey of International Business Academics’’, 60th International Atlantic Economic Conference, New York, October 6-9, 2005.

McGee, R. W., (2006b), ‘‘Teaching Ethics Using Tax Evasion Survey Data as a Case Study’’, ,70-75.

McGee, R. W., (2006c), ‘‘Three Views on the Ethics of Tax Evasion’’, Journal of Business Ethics, 67, 15-35.

McGee, R. W., (2008), ‘‘Cheating on Taxes: A Comparative Study of Tax Evasion Ethics of 15 Transition Economies and 2 Developed Economies’’, The International Academy of Business and Public Administration Disciplines, 84-98.

McGee, R. W., Devos, K., Benk, S., (2016), ‘‘Attitudes towards Tax Evasion in Turkey and Australia: A Comparative Study’’, Social Sciences, 5 (10), 1-13.

McGee, R. W., Ho,S. S. M., (2006), ‘‘The Ethics Of Tax Evasion: A Survey of Accounting, Business and EconomicsStudents in Hong Kong’’, International Academy of Business and Public Administration Disciplines (IABPAD), 2006 Winter Conference, Orlando, Florida, January 3-6, 2006.

Mcgee, R. W., Rossi, M. J. (2006), ‘‘The Ethics Of Tax Evasion: A Survey of Law and Business Students in Argentina’’, Sixth Annual International Business Research Conference, February 10-11, 2006, Jacksonville, Florida.

McGee, R. W., Tyler, M., (2006), ‘‘Tax Evasion and Ethics : A Demographic Study of 33 Countries’’, Andreas School of Business Working Paper, Barry University.

Mumcu, A., Döven, M. S., (2016), ‘‘Etik İklim ve Algılanan Örgütsel Adalet İlişkisi: Tokat İli Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma’’, İş Ahlakı Dergisi, 9 (1), 113-152.

Muter, N. B., Sakınç, S., Çelebi, A. K., (1993), ‘‘Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışları Araştırması’’, Manisa.

Myles, G. D., (1999), ‘‘Wasteful Government, Tax Evasion and The Provision Of Public Goods’’, European Journal of Political Economy, 16 (2000), 51-74

Nerre, B, (2001), ‘‘The Concept of Tax Culture’’, Annual Conference on Taxation and Minutes of the Annual Meeting of the National Tax Association, 94, 288-295.

Organ, İ., Yegen, B., (2013), ‘‘Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı Oluşumunda Muhasebe Meslek Mensuplarının Rolü: Adana Örneği’’, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 27 (4), 241-271

Oslu, S., G., (2013), ‘‘Vergi Kaçakçılığı Suçu ve Cezası’’, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.

Öncel, M., Çağan, N., Kumrulu, A., (1985), ‘‘Vergi Hukuku’’, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları:548, 1 (2), Ankara.

Önder, M., (2012), ‘‘Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi ve Uluslar arası Uygulamalar Işığında Çözüm Önerileri’’, Mesleki Yeterlilik Tezi, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.

Öz Yalama, G., Gümüş, E., (2013), ‘‘Vergi Kaçırma Eğilimini Etkileyen Faktörler: Eskişehir’den Bulgular’’, Uluslararası Yönetim, İktisat ve İşletme Dergisi, 9 (20), 77-97.

Özdemir, P., (2015), ‘‘Vergi Kültürü ve Göstergeleri: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme’’, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24 (1), 175-188.

Özer, G., Savaş, O., (2002), ‘‘Türk Hazır Giyim Sektöründe Hedef Maliyet Yönetim Sisteminin Uygulanabilirlik Düzeyi ve Çeşitli Firma Özelliklerinin Bu Düzey Üzerindeki Etkileri’’, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21 (1), 219-235.

Pehlivan, O. , (1994), ‘‘Kamu Maliyesine Giriş’’, Derya Kitabevi, Trabzon

Pyle, D. J., (1989), ‘‘Tax Evasion and the Black Economy’’, 1st Edition, Palgrave Macmillan.

Reckers, P. M. J., Sanders, D. L., Roark S. J., (1994), ‘‘The Influence Of Ethical Attitudes On Taxpayer Compliance’’, National Tax Journal, 47 (4), 825-836.

ResGaz 1, (1945), 1924 Anayasası, 15 Ocak 1945 tarih ve 5905 sayılı Resmi Gazete.

ResGaz 2, (1961), 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu, 12 Ocak 1961 tarih ve 10705 Sayılı Resmi Gazete.

ResGaz 3, (1982), Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 9 Kasım 1982 tarih ve 17863 mükerrer sayılı Resmi Gazete..

Sarıkaya, Y., (2015), ‘‘Mükelleflerin Vergi Uyumunu Etkileyen Faktörler Nelerdir?’’, Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi, (140).

Saruç, N. T., Sağbaş, İ., (2003), ‘‘Vergi Etiğinin Ölçümü: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma, Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, 5 (1), 79-96.

Savaşan, F., Odabaş, H., (2005), ‘‘Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Nedenleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma’’, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 5 (10), 1-28.

Sirkeci, O., Abdula, M. S., (2015), ‘‘Ortadoğu Uygarlıklarında Vergi Uygulamaları’’, International Journal of Social Sciences and Education Research, 1 (4), 1239-1252.

Song, Y., Yarbrough, T. E., (1978), ‘‘Tax Ethics and Taxpayer Attitudes: A Survey’’, Public Administration Review, 38 (5), 442-452

Spicer, M. W., (1986), ‘‘Civilization at a Discount: The Problem of Tax Evasion’’, National Tax Journal, 39 (1), 13-20.

Sündük, A., (2014), ‘‘Kamu Kurumlarında Etik Algılamalar Üzerine Bir Araştırma: Vergi Daireleri Örneği’’, Yüksek Lisans Tezi, Karabük.

Şanver, C., (2017), ‘‘Türk Vergi Sisteminde Vergi Kabahat ve Suçlarına Uygulanan Yaptırımların Caydırıcılığı Araştırması’’, Yönetim Bilimleri Dergisi, 15 (29), 91-106.

Şenel, K., (2014), ‘‘Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri Üzerine Bir Alan Çalışması’’, Yüksek Lisans Tezi, Denizli.

Şenyüz, D., (2013), ‘‘Susma Hakkı Karşısında Vergi Usul Kanunundaki Defter ve Belgeleri Gizleme (Kaçakçılık) Suçu’’, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 15 (1), 29-40.

Tabakan, G., Avcı, O., (2018), ‘‘Vergi Bilinci ve Vergi Tutumunu Etkileyen Faktörler: Aksaray Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Analiz’’, Mali Çözüm Dergisi, 28 (149), 29-59.

Taşkın, Y., (2010), ‘‘Vergi Psikolojisi ve Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri’’, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, (54), 67-90.

Taytak, M., (2016), ‘‘Vergi Kültürünü Belirleyen Faktörler ve Mükelleflerin Demografik Özelliklerinin Vergi Kültürü Üzerindeki Etkisi’’, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 15 (7), 1933-1957.

Terzi, S., (2012), ‘‘Hile ve Usulsüzlüklerin Tespitinde Veri Madenciliğinin Kullanımı’’, Muhasebe ve Finansman Dergisi, (54), 51-64.

Teyyare, E., Kumbaşlı, E., (2016), ‘‘Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakının Gelişmesinde Maliye Bölümü Eğitiminin Rolü’’, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16 (16), 1-29.

Topal, M. H., (2016), ‘‘Vergi Adaleti Algısı: Gelir Vergisi Mükellefleri Üzerine Bir Araştırma’’, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, 9 (2), 149-172.

Torgler, B., (2003), “Tax Morale: Theory and Empırıcal Analysıs of Tax Compliance”, Doctoral Thesis, der Universität Basel

Torgler, B., (2006) ‘‘The Importance of Faith: Tax Morale and Religiosity’’, Center for Research in Economics, Management and the Arts, 61 (1), 81-109.

Torgler, B., Murphy, K., (2004), ‘‘Tax Morale in Australia: What Shapes It and Has It Changed Over Time?’’, Journal of Australian Taxation, 7 (2), 298-335.

Torgler, B., Schaltegger, C. A., (2005), ‘‘Tax Morale and Fiscal Policy’’, Center for Research in Economics, Management and The Arts, (30), 1-34.

Tosuner, M., Demir, İ. C., (2007), ‘‘Toplumsal Bir Olgu Olarak Vergi Ahlakı’’, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9 (3), 1-20.

Tosuner, M., Demir, İ. C., (2009), ‘‘Vergi Ahlakının Sosyal ve Kültürel Belirleyenleri’’, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14 (1), 1-15.

Tunahan, H., (2012), ‘‘Vergi Kaçırma Etiği Üzerine Türk ve Rus İşletme Yönetimi Öğrencilerinin Analizi’’, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17 (1), 367-386.

Tunçer, M., (2002), ‘‘Hükümet-Birey İlişkilerinin Vergi Uyumuna Etkisi ve Türkiye’’, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 57 (3), 107-128.

Türk, İ., (1981), ‘‘Cumhuriyet Döneminde Vergi Sistemimizin Gelişmesi’’, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 36 (1), 335-357.

Tyler, T. R., (2005), ‘‘Psychological Perspectives on Legitimacy and Legitimation’’, Annual Review Psychology, 57 (1), 375-400.

User, İ., (1994), ‘‘Davranış Araştırmaları Işığında Vergi Kaçakçılığı’’, İSMMMO Yayın Organı, (26), 68-85.

Ünal, O., K., (2006), ‘‘Sahte Fatura ve Faturadan Doğan Sorumluluklar’’, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 10 (1-2).

Üstün, Ü. S., (2003), ‘‘Vergi Hukuku ile İlgili Anayasal İlkeler’’, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 11 (1-2), 251-271.

Üstün, Ü. S., Ünsal, H., (2008), ‘‘Vergi Cezaları Konusunda 5728 Sayılı Kanunla Yapılan Düzenlemeler ve Değerlendirilmesi’’, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 16 (2), 111-126.

Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, (2001), ‘‘Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’’, Ankara.

Web 1, (2018), https://books.google.com.tr/books?id=JE3C2HXCLIAC&pg=PA88&dq=osmanl%C

4%B1da+vergi+sistemi&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEwjj9ouXq7_dAhWRaVAKHeYfD4oQ6AEIODAD#v=onepage&q=osmanl%C4%B1da%20vergi%20sistemi&f=false (Erişim Tarihi: 01.10.2018).

Web 2, (2018), https://versav.org.tr/vergi-mahremiyetini-ihlal-sucu/ (Erişim Tarihi: 04.12.2018).

Web 3, (2018), www.gib.gov.tr (Erişim Tarihi: 16.12.2018).

Web 4, (2018), www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi: 21.12.2018).

Web 5, (2018), https://www.academia.edu/29572813/Nikomakhosa_Etik_Aristoteles.docx (Erişim Tarihi: 21.12.2018).

Web 6, (2018), https://www.ibm.com/support/knowledgecenter/tr/SSEP7J_10.1.1/com.ibm.swg.ba.cognos.ug_cr_rptstd.10.1.1.doc/c_id_obj_anova.html (Erişm Tarihi: 22.12.2018).

Web 7, (2018), https://www.academia.edu/13428507/Vergi_mahremiyetinin_%C4%B0hlali (Erişim Tarihi: 04.12.2018)

Web 8, (2018), http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/13MaliCozum/03-RafetFarlayali9.doc (Erişim Tarihi: 12/12/2018).

Web 9 , (2018), https://www.vergidegundem.com//files/5237%20say-%a6l-%a6%20Yasa%20kapsaminda%20vergi%20suclari.pdf (Erişim Tarihi: 04.12.2018).

Web 10, (2018), https://uye.yaklasim.com/OfficialJournal.aspx?categoryidlast=25188&parentid=25176&categoryid=24145&_#25188 (Erişim Tarihi: 04.12.2018).

Web 11, (2018), http://www.erdem-erdem.av.tr/yayinlar/hukuk-postasi/vergi-suc-ve-cezalarina-genel-bakis/en/ (Erişim Tarihi: 04.12.2018).

Yeşilyurt, Ş., (2015), ‘‘Vergi Bilincinin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi: Maliye ve İlahiyat Bölümü Öğrencileri Örneği’’, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12 (32), 36-56.

ÖZGEÇMİŞ

Aslıhan ÇELİK, 1993 Yılının Kasım Ayında Gebze/ Kocaeli'de dünyaya gelmiştir. İlk ve orta eğitim hayatını Gebze'de, lise eğitim hayatını Körfez'de tamamladıktan sonra 2011 yılında kazanmış olduğu İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İşletme Bölümünü 2015 Yılının Haziran Ayında 3,01'lik akademik ortalama ile tamamlamıştır ve yine aynı ayda Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik bürosunda çalışmaya başladı. 2016 Yılının Ocak Ayında Gebze Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başlamıştır. 2018 Yılında Mali Müşavirlik Staj Giriş Sınavı'nı başarıyla geçip staj süresini başlatmış ve Gebze Cumhuriyet Başsavcılığı'nda Uzlaştırmacı olarak görev yapmaktadır.

EKLER

Ek 1: Anket Formu

GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

KOCAELİ BÖLGESİNDE VERGİ MÜKELLEFLERİ ARASINDA VERGİ KAÇIRMA ETİĞİ ÜZERİNE ARAŞTIRMA

Bu çalışmanın amacı, vergi mükelleflerinin vergi kaçakçılığı, vergi kaçırma etiği kavramı ile ilgili düşüncelerini anlayarak bu konudaki niyetlerini belirleyip değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Ankette yer alan sorular tamamen akademik ve bilimsel amaçlara yönelik olarak kullanılacaktır ve vereceğiniz cevaplar gizli tutulacaktır. Uygulamanın kapsadığı soruları cevaplandırmanın, zamanınızı alacağının bilincinde olarak göstereceğiniz ilgi için teşekkür ederiz. Çalışma hayatınızda başarılar dileriz.

Prof. Dr. Gökhan ÖZER
GTÜ İşletme Fakültesi
e-posta: gokozerhan@gmail.edu.tr

Aslıhan ÇELİK
Yüksek Lisans Öğrencisi
e-posta: aslihancelik41@gmail.com

Aşağıdaki soruları “ (1) Kesinlikle Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Fikrim Yok, (4) Katılıyorum, (5) Kesinlikle Katılıyorum” seçeneklerine uygun olacak şekilde kutuların içine (X) koyarak cevaplandırınız.		1	2	3	4	5
1.	Vergi oranlarının çok yüksek olması durumunda vergi kaçırmak etiktir.	( )	( )	( )	( )	( )
2.	Eğer hükümetin bana yaptığı hizmetler benden aldığından fazla ise, vergi kaçırmak etiktir.	( )	( )	( )	( )	( )
3.	Vergi sistemi adaletsiz ise, vergi kaçırmak etiktir.	( )	( )	( )	( )	( )
4.	Toplanan paranın büyük bir kısmının boşa gitmesi durumunda vergi kaçırmak etiktir	( )	( )	( )	( )	( )
5.	Vergi kaçırma, toplanan paranın çoğu akıllıca harcansa bile etiktir.	( )	( )	( )	( )	( )
6.	Toplanan paranın büyük bir kısmı ahlaki olarak onaylamadığım projelere harcanması halinde, vergi kaçırmak etiktir.	( )	( )	( )	( )	( )
7.	Toplanan paranın büyük kısmı değerli projelere harcansa bile vergi kaçırmak etiktir.	( )	( )	( )	( )	( )
8.	Toplanan paranın bir kısmının bana yarar sağlamayan projelere harcanması halinde vergi kaçırmak etiktir.	( )	( )	( )	( )	( )
9.	Toplanan paranın büyük bir kısmı bana yarar sağlayan projelere harcansa bile vergi kaçırmak etiktir.	( )	( )	( )	( )	( )
10.	Herkes yapıyorsa, vergi kaçırma etiktir.	( )	( )	( )	( )	( )
11.	Toplanan paranın önemli bir kısmının yozlaşmış politikacıların, onların ailelerinin veya arkadaşlarının cebine girmesi durumunda vergi kaçırmak etiktir.	( )	( )	( )	( )	( )
12.	Yakalanma olasılığı düşük ise, vergi kaçırmak etiktir.	( )	( )	( )	( )	( )
13.	Vergi ile toplanan paralar adaletsiz olduğunu düşündüğüm bir savaş için harcanıyorsa vergi kaçırmak etiktir.	( )	( )	( )	( )	( )
14.	Ödemeyi göze alamazsam vergi kaçakçılığı etiktir.	( )	( )	( )	( )	( )
15.	Vergi kaçırmam başkalarının daha fazla ödeme yapmasına sebep olması etiktir.	( )	( )	( )	( )	( )
16.	1935’te Nazi Almanya’sında yaşayan bir Yahudi olsaydım vergi kaçırmak etik olurdu.	( )	( )	( )	( )	( )
17.	Hükümet din, ırk veya etnik kökenimden dolayı bana karşı ayrımcılık yaparsa vergi kaçırmak etik olurdu.	( )	( )	( )	( )	( )
18.	Hükümet, halkın politik görüşlerine karşı çıkarsa vergi kaçakçılığı etiktir.	( )	( )	( )	( )	( )
19.	İsrail’de zulüm gören bir Filistinli olsaydım vergi kaçırmam etik olabilirdi.	( )	( )	( )	( )	( )

20.	Zaten zekatımı veriyorum. Bu yüzden vergi kaçırmam etiktir.	( )	( )	( )	( )	( )
21.	Sürekli vergi aflarının çıkması, vergi ödememeyi ve vergi kaçakçılığını teşvik eder. Bu yüzden vergi kaçırmak etiktir.	( )	( )	( )	( )	( )

KİŞİSEL BİLGİLER:	
Cinsiyetiniz:	Erkek ( ) Kadın ( )
Yaşınız:	
Medeni durumunuz:	Evli ( ) Bekar ( ) Dul ( )
Meslek unvanınız:	
Öğrenim durumunuz:	İlkokul ( ) Lise ( ) Ön Lisans ( ) Lisans ( ) Yüksek lisans / Doktora ( )
Kaç yıldır bu mesleği yapıyorsunuz? :	